

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

144836

ANKARA'NIN FARKLI MEKANLARINDA
KENT KİMLİĞİ

144836

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Aylin BİNGÜL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hikmet KAVRUK

Ankara-2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Aylin BİNGÜL'e ait "ANKARA'NIN FARKLI MEKANLARINDA KENT KİMLİĞİ" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kentleşme Çevre Sorunları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Hikmet KAVRUK (Danışman)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Bu tez, kurulan ve yaratılan bir kent olarak moderleşmeci bir kimlik özelliği taşıyan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti olan Ankara üzerine yapılan bir araştırma çerçevesinde oluşturulmuştur. Cumhuriyet dönemi öncesinde harap, yıkık küçük bir yerleşim yeri görünümünde olan Ankara, ilk ulusal meclisin burada toplanması ve cumhuriyetin ilanından sonra başkent olarak seçilmesi ile adeta kaderi değişmiştir. Geçmişini geri plana iten ve şimdiyi temsil eden bir oluşum içinde ortaya çıkan bu kimlik tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır.

Tezin çatısı giriş ve sonuç dışında üç ana bölüme dayandırılmış olup, birinci bölümde kent, kentleşme, kentleşme, kent kimliği, kent kimliğinin ortaya çıkmasını sağlayan faktörler, yabancılaşma ve intibak kavramlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Ankara'nın genel özellikleri anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise Ankara kentinin kimliği üzerine yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirilmiştir.

Tezin hazırlanmasında bana yardımlarını esirgemeyen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyelerinden sayın Prof. Dr. Kemal Görmez'e, danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Hikmet Kavruk'a, her zaman bana destek olan anneme, babama ve kardeşlerime ayrıca anket çalışmamda bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR CETVELİ.....	v
TABLolar CETVELİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I - KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
A. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme Kavramları.....	4
1. Kent Tanımı.....	4
2. Kentleşme Tanımı.....	9
3. Kentleşmenin Özellikleri.....	12
4. Kentlileşme Tanımı.....	15
B. Kent Kimliği İle İlgili Temel Kavramlar.....	18
1. Kimlik Tanımı.....	18
2. Kent Kimliği.....	22
3. Kent Kimliğini Oluşturan Faktörler.....	27
a) Fiziksel Faktörler.....	28
aa) Doğal Faktörler.....	29
ab) Yapay Faktörler.....	31
b) Sosyo-Kültürel Faktörler.....	35
c) İşlevsel-Sektörel Faktörler.....	40
d) Kentin Kimliksizliği.....	41
e) Yabancılaşma.....	44
f) İntibak.....	46

BÖLÜM II - ANKARA'DA KENT KİMLİĞİ

A.	Ankara'nın Genel Özellikleri.....	50
B.	Ankara'nın Tarihçesi.....	51
	1. Cumhuriyete Kadar.....	51
	2. Cumhuriyet Dönemi.....	54
C.	Ankara'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı	58
	1. Ankara'da Sosyo-Kültürel Yapı.....	58
	a) Ankara'nın Nüfus Yapısı.....	58
	b) Ankara'da Sosyal Hayat Düzeni.....	61
	2. Kentin İktisadi Yapısı.....	63
	a) Çalışma Düzeni.....	63
	b) Kentin Diplomasi ve Yönetim Merkezi Olması.....	67
D.	Kentsel Kamu Hizmetleri.....	68
	1. Ulaşım.....	68
	2. Konut.....	72
	3. Kentsel Altyapı.....	79

BÖLÜM III - ANKARA'NIN FARKLI MEKANLARINDA KENT KİMLİĞİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

1.	Araştırmanın Metodolojisi.....	82
	a) Araştırmanın Amaçları.....	82
	b) Araştırmanın Varsayımları.....	83
	c) Araştırmanın Yöntemi.....	83
	ca) Evren ve Örneklem.....	83
	cb) Verilerin Toplanması.....	84
	cc) Saha Uygulaması, İstatistik Yöntem ve Çözümleme.....	84
	d) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	85

2. Araştırmanın Bulguları ve Yorum.....	86
a) Deneklerin Özellikleri.....	86
b) Deneklerin Kentle İlgili Düşünceleri.....	93
c) Ankara'nın Kimliği İle İlgili Bulgular.....	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	129
KAYNAKÇA.....	136
ÖZET.....	142
SUMMARY.....	144
EK: Anket Formu.....	146

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m..	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tebliğ
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der:	: Derleyen
ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayı
S.	: Sayfa
p.	: Page
Vol.	: Volume

TABLOLAR CETVELİ

Tablo 1:Deneklerin cinsiyet dağılımı.....	86
Tablo 2:Deneklerin yaş durumu.....	87
Tablo 3:Deneklerin eğitim durumu.....	88
Tablo 4:Deneklerin gelir düzeyi.....	89
Tablo 5:Deneklerin medeni durumu.....	89
Tablo 6:Deneklerin mesleği.....	90
Tablo 7:Deneklerin aslen nereli oldukları.....	91
Tablo 8:Deneklerin kaç yıldır bulundukları semtte oturdukları.....	93
Tablo 9:Deneklerin oturdukları evin kime ait olduğu.....	93
Tablo 10 Deneklerin Ankara'ya geliş nedenleri.....	94
Tablo 11:Deneklerin bulundukları semte yerleşme nedenleri.....	95
Tablo 12:Kente geliş nedenleri ile oturan semte yerleşme nedenleri arasındaki ilişki.....	96
Tablo 13:Deneklerin Ankara'dan başka bir yere yerleşme isteği.....	96
Tablo 14:Deneklerin yaşadıkları semtin en önemli sorunu.....	97
Tablo 15:Deneklerin yaşadıkları semtin sorunları ile semtte kalış süreleri arasındaki ilişki.....	98
Tablo 16:Deneklere göre genel olarak Ankara'nın en önemli kentsel sorunu.....	99
Tablo 17:Deneklere göre kentsel sorunları kimin çözeceği.....	99
Tablo 18:Deneklerin yerel yayınları izleme/dinleme sonuçları.....	100
Tablo 19:Deneklerin kente göç hakkındaki düşünceleri.....	101
Tablo 20:Deneklerin Ankara'da yaşamak için vergi konulması halinde tepkileri.....	101
Tablo 21:Deneklerin kentte oturma süreleri ile Ankara'da yaşamak için vergi konulması halinde vergiyi ödeyip ödememeleri arasındaki ilişki.....	102
Tablo 22: Deneklere göre kentli insanın en önemli özelliği.....	103

Tablo 23:Deneklerin eğitim düzeyi ile kentli insanın en önemli özelliği	
konusundaki görüşleri.....	104
Tablo 24:Deneklere göre Ankaralı kimdir.....	104
Tablo 25:Deneklerin Ankaralının kim olduğu sorusuna verdikleri cevapla	
kendilerini Ankaralı görüp görmemelerinin karşılaştırılması.....	105
Tablo 26:Deneklerin kendilerini Ankaralı olarak görüp görmemeleri.....	106
Tablo 27:Deneklerin .kendilerini Ankaralı görüp görmemelerinin	
nedenleri.....	106
Tablo 28:Denekler Ankara'da kendilerini nasıl hissediyorlar.....	107
Tablo 29:Deneklerin Ankara'dan ayrıldıklarında Ankara'yı özleyip	
özlemedikleri.....	108
Tablo 30:Deneklerin. yeterli gelirleri olması halinde nerede	
yaşayacakları.....	109
Tablo 31:Deneklerin kente geliş nedenleri ile yeterli gelirleri olması halinde	
yine bu kentte yaşamayı isteyip istememeleri arasındaki ilişki.....	110
Tablo 32:Deneklerin gelir düzeyi ile yaşamak istedikleri yer arasındaki	
ilişki.....	110
Tablo 33:Deneklere göre çocuklar kendilerini nasıl tanımlayacaklar.....	111
Tablo 34:Deneklerin kente geliş nedenlerine göre çocukların kendilerini nasıl	
tanımlayacakları.....	112
Tablo 35:Denekler Ankara'da en çok kiminle görüşüyorlar.....	113
Tablo 36: Deneklerin kente geliş nedenleri ile en çok görüştükleri kişiler	
arasındaki ilişki.....	114
Tablo 37:Deneklerin Ankara'nın kent merkezi hakkındaki düşünceleri.....	114
Tablo 38:Deneklerin bulundukları yaş grubu ile kent merkezi arasındaki	
ilişki.....	115
Tablo 39:Deneklerin eğitim durumu ile kent merkezi arasındaki ilişki.....	116
Tablo 40:Deneklerin gelir durumu ile kent merkezi arasındaki ilişki.....	117
Tablo 41:Deneklere göre Ankara'nın en etkin kentsel özelliği.....	118
Tablo 42:Deneklere göre Ankara'nın bulunduğu konuma etki ede en önemli	
faktör.....	118

Tablo 43:Deneklerin semte yerleşme nedenleri ile Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden faktör hakkındaki düşünceleri.....	119
Tablo 44:Deneklere göre Ankara neyi ile ünlü.....	120
Tablo 45:Ankara'nın kent kimliğini oluşturan faktör.....	120
Tablo 46:Deneklerin Ankara'nın tarihi mekanları hakkındaki bilgileri.....	121
Tablo 47:Deneklerin Ankara'da oturan bir yurttaş olarak, şimdiye kadar kentle ilgili herhangi bir etkinliğe olan katılımları.....	122
Tablo 48:Deneklere göre Ankara'nın hangi doğal özelliği daha belirgin.....	123
Tablo 49:Deneklere göre gelecekte Ankara'nın ekonomisinin neye dayanacağı.....	124
Tablo 50:Deneklerin kent düzeni ve güzelleştirmesiyle ilgili lambalar, banklar, çöp kovaları, işaret levhaları vb. hakkındaki görüşleri.....	125
Tablo 51:Deneklere göre Ankara'nın en ünlü anıtı.....	125
Tablo 52:Deneklere göre Ankara'nın en ünlü parkı.....	126
Tablo 53:Deneklerin evlerinin çevresi hakkında düşünceleri.....	127
Tablo 54:Deneklerin yaşadıkları semtin sorunlarına göre evlerinin çevresini beğenmeleri arasındaki ilişki.....	128

GİRİŞ

Dünya hızlı bir kentleşme süreci içerisinde. Ortaya çıkan kentler Ortaçağ'da olduğu gibi içinde yaşayanları özgürleştirmekten ziyade kendi içinde yok edecek hale gelmiştir. Günümüzde insanlar yaşadıkları mekana, kente yabancılaşmışlardır. Artık insanların içinde kendilerini ifade edebilecekleri, özgürleşebilecekleri ve kimliklerini oluşturabilecekleri mekan çeşitliliğine dair politikalar geliştirilmemektedir. Kimliklerin oluştuğu, oluşturduğu kentlerin gelişmesi istenmemiş kimlikler baskı altına alınmıştır.

Çağımızda kentleşme olgusu dünyanın her yerinde aynı biçimde gerçekleşmemektedir. Gerek endüstrileşmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde genel bir olgu olarak yaşanan kentsel devleşme kentsel sistemlerin işleyişlerini daha karmaşık ve denetlenemez hale getirmekte, doğa ve kent dengesini alt üst etmekte ve varolan yönetsel ve örgütlenme biçimini zorlamaktadır. Bu durumda bütün dengelerin bir anda bozulup her şeyin çığrından çıkması tehlike haline gelmeye başlamaktadır. Sorunun kökeni ve dolayısıyla çözümü de bu teknik çözümlerden çok toplumsal ve kültürel çözümlerde yatmaktadır.

Kentsel alanın ve nüfusun aşırı büyümesi ve kent yönetiminin giderek soyut ve kentli tarafından ulaşılamaz bir biçim alması ve toplumsal yaşamın bölünmüşlüğü kimlik arayışları içerisinde tarihe geri dönüş özlemlerini getirmektedir. Bu noktada kollektif toplumsal bir aktör olarak yorumlanan kent kimliği kavramı önem kazanmaktadır. Bu kimlik tarihsel sürekliliğe dayandığı kadar ilerleme isteği, teknolojik ve kültürel yetiler ve prestij unsurları ile birlikte kentsel çevrenin yenilenen değerlerini de içermektedir. Kentsel alanın coğrafi niteliği, yönetsel açıdan tanımlılığını yitirdiği günümüzde kent kimliği kentlileri birleştirici değerler olarak önem kazanmaktadır.

Yaşam çevresi yaşam ve davranış biçimleri kentsel kültürün tanımında yerlerini bulmaktadır. Bu kent, kentleşme ve kent kimliği kavramlarına yeni bir anlam kazandırır. Mekansal biçimlenmenin toplumsal davranışlara temel oluşturmasından çok, toplumsal davranışların mekansal yapıyı açıklayıcı olduğu savunulabilir. Gerçekte ise her iki yapı da sürekli etkileşim içerisinde. Diğer yandan birbirine karşıt görünen yaşam çizgileri, farklı özelemleri olan ve bu özelemleri gerçekleştirirde aynı şansa sahip olmayan grupların aynı mekan üzerinde yanyana gelmeleri sonucunda tarafların davranışları üzerinde farklılıkları artıracak biçimde etki ederken farklılıkları daha çarpıcı biçimde algılanır hale getirmektedir.

Kentin en önemli özelliği, çok farklı deneyimleri aynı zamanda bir araya getirmesidir. Farklı zamanlara ait yapılar kentin toplumsal yapısı içerisinde ve ulaşım-iletişim ağları ile karşılıklı bir etkileşime girerler. Kent hiçbir zamanda , hiçbir biçimde kendi kendisiyle eşzamanlı olmamıştır.

Toplumsal, sosyal-ekonomik ve teknolojik yapılar kentsel mekanlara biçim vermekte, ortaya çıkan biçimler ise bir yandan kentsel faaliyetleri yönlendirerek yeniden biçimlendirmektedir. Çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karmaşık bir etkileşimi sonucu ortaya çıkan algılama, davranış etkilemekte: daha sonra davranış algılamayı etkilemektedir. Davranışların mekanı biçimlendirdiği gibi, her davranış, amaç ve fiziksel çevre arasında kurulan ilişkilerden öğrenildiğinden, fiziksel çevre de kişinin davranışını biçimlendirmektedir. Niteliğine bağlı olarak kentsel mekan, yaşamı zenginleştirici, kentsel kararlara katılımı uyarıcı, ya da kentliyi ve yaşamı sınırlayıcı bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde kent, kentleşme, kentleşme ve kimlik kavramlarının açıklandığı kavramsal çerçeve üzerinde durulmuştur. Kent kimliğinin oluşumunun uzun yıllar alması ve temelinde kentlerde yaşanan değişimlere bağlı olması nedeniyle öncelikle bu kavramlara yer verilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde kent kimliğini oluşturan faktörlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise çalışma konumuzun ana teması olan Ankara kenti genel özellikleri açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Ankara'nın cumhuriyet öncesi ve sonrası tarihi, sosyo-kültürel ve iktisadi yapısı ve kentsel özelliklerine kent kimliğini oluşturan faktörler doğrultusunda kısaca değinilmiştir. Bu bölümde özellikle birinci bölümde açıklanan kavramsal çerçeveye bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise Ankara'nın farklı düzeylerde kentleşmiş bölgelerine anket çalışması uygulanarak Ankara'nın bir kimliğe sahip olup olmadığı konusunda bir karşılaştırmaya yönelik araştırma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'deki kentleşme ve kentlileşme özellikleri gelişmiş ülke kentlerine benzememektedir. Kentleşme ve kentlileşme kavramlarının bilinen genel kriterlerinden hareketle Ankara'nın birbirlerine taban tabana zıt oluğu iki gelişmişlik düzeyine sahip olan Çankaya ile Mamak ve Altındağ bölgelerini ve mümkün olduğunca ikisi arasında yer alabilecek orta düzeyde kentleşmiş olan Yenimahalle ve Keçiören ilçelerini araştırma alanı olarak belirleyip u yerler arasında karşılaştırmaya çalıştık.

BÖLÜM I - KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMLARI

1. Kent Tanımı

Literatürde çok sayıda kent tanımının yapıldığı görülmektedir. Tanımların benzer yönleri olduğu kadar birbirlerinden çok farklı tarafları da bulunmaktadır. Kent; mekansal, ekonomik, yönetsel, siyasal vb. yaklaşımlarla tanımlanmaya çalışılmıştır. Tanımların çok olmasının nedeni kavrama yüklenen anlam ve yaklaşım tarzından kaynaklanmaktadır.

Kentin evrensel bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Sosyologlar, kenti, kırsalla karşılaştırarak, köy cemaatinden farklı bir takım özellikler gösteren bir sosyal grup olarak tanımlamaktadırlar.¹ Bu açıdan kent, heterojen bir sosyal gruptur. İçinde çeşitli etnik grupları, sosyal grupları, ayrı kültür ve inanç sistemlerinden insanları barındırır. Nüfus olarak kalabalık bir yerleşmedir. Kentte ilişkiler, gayri şahsi, soğuk ve sathidir; sosyal kontrol, en azından akraba, arkadaş vs. kontrolü zayıftır. Kentte formel iş organizasyonları kurulmuştur ve kent içinde toplumsal hareketlilik hakimdir. Bunlar kenti kırsaldan ayıran temel özelliklerdir.

Yerleşim esasında ve nüfusun aktivitesine göre yapılan tanımda kent; sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir.²

¹ Görmez, Kemal; **Kent ve Siyaset**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997, s.10

² Keleş, Ruşen; **Kentbilim Terimler Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1980, s.71

“Tarımsal olmayan bir üretim yapısı olan, tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojiyi beraberinde getirdiği büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış”³ bir mekan olan kent çeşitli etnik grupları, kültür ve meslek gruplarını ve sosyo-ekonomik sınıfları içine alan, heterojen bir cemiyettir. Dolayısıyla kentte her biri ayrı kültür ve inanç sistemine bağlı olan ırk, etnik menşee, sosyal yapı ve fonksiyon bakımından birbirinden açıkça ayrılan fertler veya gruplar vardır. Fertlerin artık yalnızca yaş ve cinsiyet özelliklerine göre değil, etnik gruplarına, sosyal sınıflara göre de farklılaşmış⁴ olduğu görülür.

Kent; tarımsal olmayan üretimin görece bir ağırlık kazandığı, üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusunun yoğun olarak toplandığı türdeş olmama, örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma düzeylerinin yüksek olduğu yerleşme merkezleridir.⁵ Bu tanıımı biraz daha genişletirsek kent; tarım dışı ve tarımsal tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik gelişmenin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve işbölümünün en yüksek dereceye ulaştığı, geniş fonksiyonlarının gerektirdiği nüfus büyüklüğüne ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş, karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği bir insan yerleşmesidir.⁶

Sjoberg kentlerin ortaya çıkışı için üç koşulun gerekli olduğunu ifade etmektedir⁷; (i) Uygun ekolojik taban, (ii) Kent öncesi yerleşme biçimlerine görece olarak gelişmiş teknoloji, (iii) Sosyal örgütlenme ve gelişmiş bir erk yapısı.

³ **Türkiye’de Kentleşme**; Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1971, s.8

⁴ Yörük, Ayda; **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, Ankara, 1968, s.19

⁵ Keleş, Ruşen; **Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, İstanbul, 1978, s.6

⁶ Çezik, Asuman; **Kentleşme-Yerleşme Sektör Raporu**, DPT Yayını, Ankara, 1982, s.10

⁷ Aslanoğlu, Rana; **Kent Kimlik ve Küreselleşme**, ASA Yayınevi, Bursa, 1998, s.21-22

Sjoberg'in kentlerin ortaya çıkışında gerekli gördüğü ekolojik uygunluğu sorguladığımız zaman, yeryüzünün ilk kentlerinin iklim ve toprağın bitki ve hayvan yaşantısının uygun olduğu bölgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak çevre aktif bir etkiye sahip değildir. Kendiliğinden kentler doğurması mümkün değildir.

Teknoloji ve kent arasında kompleks bir ilişki vardır. Spesifik teknolojinin gelişimi ile insanlık sabit yerleşmelerde yaşamaya başlamıştır. Bu gelişme insanları tarımsal faaliyetlerden kopmasını ve farklı alanlara yönelmesini sağlamıştır. Bu yerleşmeler zamanla daha gelişmiş teknolojileri ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla teknoloji kentin hem nedeni hem de sonucu olmuştur.

Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili diğer bir nokta gelişmiş sosyal örgütlenmedir. Özellikle siyasi ve ekonomik düzlemlerde örgütlenme kentleşmede tutunmayı sağlayan en önemli etkenlerden biridir.

Weber tanımı, kent devleti doğrultusunda göre kent, sakinlerinin hayatlarını tarımdan değil, esas itibarıyla ticaret ve alışverişle kazandıkları bir yerleşim yeridir. Weber'in kente bakış açısı iktisadi temellidir. Tam bir kentsel topluluk oluşturabilmek için bir kentsel topluluk, alışveriş ve ticaret ilişkilerinin görece hakimiyetine sahip olmalıdır.⁸

Lampard kentleri, nüfus yoğunlaşması-teknolojik kapasite-örgütlenme-çevre değişkenlerinin belirlediği ilişkiler çevresinde sorgulamaktadır.⁹ R. Park ise kenti bir yandan aile, köy ve kilise tarafından sağlanan birliğin bozulmasıyla her türlü düşüncenin peşine takılma tehlikesi taşıyan yığınların istila ettiği mekanlar olarak tanımlarken diğer taraftan farklı bir sosyal örgütlenmenin kurulacağı alanlar olarak ifade etmektedir.¹⁰ Park kentin doğal

⁸ Weber; Max (Çev. Musa Ceylan); **Şehir**, Bakış Yayınları, İstanbul, 2000, s.91

⁹ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.22-23

¹⁰ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.26

ve değişmeyen güçlerin etkisiyle oluştuğunu vurgulamakta ve kentleri insan doğasının bir ürünü olarak ele almaktadır. Kentler kapladıkları alan ve nüfus bakımından eski yerleşim yerlerine oranla çok daha büyük ve kalabalıktır.

Gordon Childe, M.Ö. 3000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndüs vadisinde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri “kentsel devrim” olarak adlandırmaktadır. Childe, neolitik köyler ile kentlerin ayrılan yönlerini beş temel başlıkta toplamıştır.¹¹ Büyüklük: Kentsel yerleşmeler, büyüklük ve düzen açısından şimdiye kadar olan yerleşme desenlerinden farklıdır. Nüfus Yapısı: Meslekte ihtisaslaşmanın ortaya çıkmasıdır. Üretime katılmayan, ancak sürekli çalışan din adamları ve hizmetkarların varlığından söz edilir. Kamu Sermayesi: Kent topluluğunun ortaya çıkması eş zamanlı olarak kamu sermayesinin doğması demektir. Kayıt Tutma ve Bilim: İktisadi yaşamın kayıt tutma zorunluluğu getirmesi, yazılı tabletleri matematiği ortaya çıkarmıştır. Ticaret: Yeni ulaşım ağları ticaret kanalları kentleşmenin temel göstergelerinden olmuştur.

Bookchin, egemen yurttaşın kendi benliğini ve kişisel geleceğini belirlemede özgür olduğu toplumsal alanlar olarak tanımladığı kent, en azından, insanlığın toplumsallaşmasıyla ilgili temel yaratımlarına kaynaklık eden tamamen insan ürünü toplumsal töz, sahici kültür alanı olarak saygı görmektedir. Bu gelenekte kent, doğadan ayrılmış toplum, kan bağından ayrılmış toprak parçası, adetler ve mitlerden ayrılmış rasyonalite, kardeşlik yemininin bir arada tuttuğu arkaik gruptan ayrılmış bireyler olarak görülür.¹²

Kent, esas olarak bütün toplumsal grupların günlük yaşamının temelinde yer alan ortak tüketim araçlarının örgütlenmesi ile ilişkilidir: konut, eğitim, sağlık, kültür, ticaret, ulaşım gibi.¹³ Castells'e göre kentsel sistemin

¹¹ Bumin, Kürşat; **Demokrasi Arayışında Kent**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.25

¹² Bookchin, Murray (Çev. Abdullah Yılmaz); **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s.128-129

¹³ Castells, Manuel (Çev. Asuman Erendil); **Kent, Sınıf, İktidar**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997, s.14

temel işlevi tüketim sürecidir. Tüketim, kent tanımlarında anahtar faktör olarak değerlendirilmektedir. Tüketim, emeğin yeniden üretimi için gereklidir. Kentler emeğin yeniden üretimi için gerekli olan tüketimin elde edildiği mekanlardır.¹⁴ Kent üretim ve tüketim araçlarının ekonomik, teknik, toplumsal ve mekansal olarak bir yerde yoğunlaşması şeklinde ifade edilmektedir.

Kent; “kendi kendine yetmeyen bir birim”dir. Kent çevre yerleşmelerin iktisadi faaliyetini denetleyen ona göre ihtisaslaşan, üretimde bulunan ve bunun sonucunda toplumsal ve idari yönden de çevre üzerinde denetimci bir görev yüklenen yerleşme merkezidir.¹⁵ Kent çevresiyle anlam kazanmakta ve işleviyle ön plana çıkmaktadır.

“Söz”ün, diyalogun, farklılığın olduğu yerdir gerçek kent. Kusursuz bir uyum alanı değil, bir çatışma alanıdır. Aynı şeyi düşünüp, benzer işleri yapan insanların değil, farklı düşünüp, farklı işleri yapan, farklı şeylerden mutlu olanların bir araya gelmesinden oluşur. Bir tekdüzelik, çok zenginlik getirir.¹⁶ Kentin farklılığa ve çatışmaya dayanan özelliği esas alınarak yapılan bu tanım kente farklı bir açıdan yaklaşmıştır.

Kent kavramına yüklenen anlam ve yaklaşım ne olursa olsun, farklı pek çok tanımın ortak boyutu kentin yoğun insan yerleşimi olarak görülmesidir. Kent basit olarak bir veya daha fazla ayrı evler kümesinden oluşur ama görece kapalı bir yerleşim bölgesidir. Çoğu kere kent, bir mahalle ve yoğun bir ev yerleşimine işaret eder. Bu yerleşim öylesine büyük bir koloni oluşturur ki, sakinlerinin karşılıklı kişisel tanışıklıkları söz konusu olmaz.¹⁷

¹⁴ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.63

¹⁵ Ortaylı, İlber; **Türkiye İdare Tarihi**, TODAİE Yayını, Ankara, 1979, s.194

¹⁶ Bumin, Kürşat; a.g.e., s.56

¹⁷ Weber, Max; a.g.e., s.73

Uygarlık tarihinin ortaya çıkardığı bir olgu olarak kent, toplumların yerleşik düzene geçmelerinden sonra, sosyo-ekonomik faaliyetler başta olmak üzere siyasal mücadelelerin yaşandığı ve toplumsal etkinliklerin yoğunlaştığı bir mekan olmuştur. Bu açıdan bakıldığında kentlerde, sürekli gelişen bir uzmanlaşma ve işbölümü olgusu gözlenmektedir. Aynı paralelde, biçimsel olmayan (informel) ilişkilerden biçimsel (formel) ilişkilere geçiş sürecinin en belirgin işaretlerinden sayılan kentler, bir yandan toplumların demokratik ve kültürel gelişmesi için uygun zeminleri oluşturmuşken, diğer yandan önce malların, sonra da hem mal ve hem de hizmetlerin üretildiği ve piyasalara sunulduğu açık ve geniş bir Pazar işlevini yüklenmiştir.¹⁸ Kentin oluşumunda büyük rol oynayan iç dinamiklerinde şekil ve kapsam olarak değişme ve gelişmelerle karşılaşılsa bile kentler, yönetim mekanizmalarını ve ekonomi piyasalarını güçlendiren ve onlardan güç alan mekanlar olmaya devam etmektedirler.

2. Kentleşme Tanımı

Kentleşme, “işleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci¹⁹ olarak tanımlanabilir. Kırdan görülen tarıma dayalı geleneksel yaşam, kentte son derece farklılaşmış, iş bölümü ve ihtisaslaşmayı zorunlu kılan bir yaşam biçimine dönüşmekte ve bu durum yaşam koşullarını da etkilemektedir.

Yaşam çevresi, yaşam ve davranış biçimleri kentleşme kavramına yeni bir anlam kazandırır. Kentleşme tüm ülke çapındaki değişimleri, nüfus ve kaynak akımlarını, ekonomik ve sosyal açıdan ortaya çıkan ciddi dönüşümleri kapsar. Kentin ekonomik, sosyal, idari ve siyasi fonksiyonlarının olduğu ve

¹⁸ Tuna, Yusuf ve Ceritli, İsmail; “**Kentsel Kalkınma Sürecinde Kent Ekonomisinin İşlevleri ve Sorunları**”, ÇYYD, C.6, S.4, Ekim 1997, s19

¹⁹ Keleş, Ruşen; Kentbilim Terimler Sözlüğü, a.g.e., s.70

dolayısıyla kentleşmenin bir değişimin ifadesi olduğunu²⁰ söyleyebiliriz. Nüfus artışı bir yandan o mekana kentsel özellikler kazandırırken bir yandan da toplumsal ve ekonomik yapıda ortaya çıkan değişimler kentleşmeyi ortaya çıkarmaktadır.

Kentleşme, nüfusun büyük bir oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısıyla köyden başka yerlerde, kentlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları demektir.²¹ Toplum yapısında meydana gelen bu değişiklikler insan ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine ve değişmesine yol açar.

Kentleşme; "üretimin, ticaretin ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan, sanayileşmenin etkisiyle doğum oranının fazla olması ve bu fazlalığın şehir dışı yerleşme yerlerinde iskan edilememeleri nedeniyle nüfusun şehirlerde birikmesine ve şehir sayısının artmasına neden olan aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarını, ekonomik, sosyal ve siyasal davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli birtakım faaliyetlerini gerektiren değişikliklerdir."²²

Kentleşmenin sayısal verilerden yola çıkılarak dar anlamda ve yapısal ve sosyo-kültürel alanlarda ortaya çıkan değişmeyi anlatan geniş anlamda olmak üzere iki tanımını yapılmıştır. Dar anlamda kentleşme, kentlerde yaşayan nüfus oranının ve kent sayısının artması şeklinde tanımlanabilecek bir nüfus hareketidir. Kentsel nüfus artışını etkileyen başlıca 2 faktör vardır: a) Kentlerde tabii nüfus artışı, b) Kırsal alandan kentlere göç. Ancak kentleşmeyi bir nüfus artışı şeklinde, yalnız demografik açıdan tanımlamak hem yetersiz, hem de yanıltıcı bir yaklaşım olur. Kentleşme bir yapısal değişme biçimi, yaşama şeklinde ve hayat görüşünde bir değişme olayıdır.

²⁰ Görmez, Kemal; a.g.e., s.11

²¹ Kiray, Mübeccel; **Kentsel Bütünleşme**, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayını, Ankara, 1982, s.7

²² İsbir, Eyüp G.; **Kentleşme ve Metropolen Alan Yönetimi**, A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara, 1982, s.8-9

Bu haliyle iktisadi ve sosyal değişme ve gelişme kavramlarını da içinde taşır. Dolayısıyla nüfus anında iktisadi ve sosyal değişmeyi ifade eden göstergelere de dayalı olarak tanımlanması gereklidir. Bu göstergeler üretim biçiminin değişmesi, teşkilatlanma, işbölümü ve ihtisaslaşmanın göstergeleri olmalı; nüfus göstergesinin yansırı bu göstergelerin de tanımlandığı yer "kent"; üretim biçimindeki değişme sonucunda nüfus yoğunlaşması, teşkilatlanma, işbölümü ve uzmanlaşmanın artışına yönelik dinamik gelişme olgusu "kentleşme" olarak geniş anlamda ifade edilmelidir.²³ Geniş anlamda yapılan kentleşme tanımı kentlerdeki dönüşümü içermektedir.

Yapılan bütün bu tanımlamalar göstermektedir ki kentleşme, demografik olduğu kadar, ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik boyutlarda içeren evrensel bir olgudur. Bu bağlamda, yani ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme, bu özelliğıyle, bir bağımlı değişken niteliğı kazanmaktadır. Öte yandan, kentleşme, aynı zamanda, toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını; insan tutum ve davranışlarını, teknolojik gelişmeleri vb. etkileyen bir süreçtir. Kentleşme, bu anlamda, bir bağımsız değişkendir. Kentleşmenin, bir bağımlı ve bağımsız değişken olarak algılanıp değerlendirilmesi; onun salt, kırdan kente yönelik bir nüfus hareketi olmadığı²⁴, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir birikim süreci olduğu ortaya konulmaktadır.

²³ Çezik, Asuman; a.g.e., s.10

²⁴ Altuğ, Fevzi; **Çevre Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Vakfı Yayını, Bursa, 1990, s.24

3. Kentleşmenin Özellikleri

Kentleşmenin farklı dönemlerde farklı sebepleri ve farklı görünüşleri olmuştur. Ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik, idari faktörlerin her dönemde kentleşmeyi sağlayan genel özellikler olduğu bilinmektedir. Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da sanayileşme kentleşmeyi ortaya çıkaran ve hızlandıran temel sebeptir. Ancak son yıllarda, ekonomik işbirliği toplulukları, serbest bölgeler, yabancı işgücü gibi faktörlerin de kentleşmeye neden olduğu görülmektedir.²⁵ Kentleşme bir değişim süreci olmasından dolayı çağın gereklerine uygun bir gelişme göstermektedir.

Artan nüfusun büyük çoğunluğunu tarımsal üretimden ve kültürden kopanların oluşturduğu yoğun bir kültürel değişim süreci²⁶ olan kentleşme ile, sosyo-ekonomik gelişme ve sanayileşme arasında kaçınılmaz bir bağlantı vardır. Sanayileşmiş ülkelerde, sanayinin kentlerde yarattığı çekim ve kırdaki serbest bıraktığı işgücü belirli bir denge yaratırken sanayileşmemiş ülkelerde kentleşme, kırsal nüfusun itilmesi ile meydana gelmektedir.²⁷ Sanayileşmeyle birlikte, otonom üretimden entegre üretime geçilmeye başlanmış ve fabrikalarda çalışmak üzere sanayi bölgelerinde nüfus yığılması olmuş ve kentleşme olgusu ortaya çıkmıştır.

Kentleşmeyi hızlandıran bir etken de "artı ürün"dür. Bu çerçevede toprağın değeri ve iklim koşulları önem kazanmaktadır. Toprak ve iklim koşullarının uygun olduğu durumlarda artı ürün ortaya çıkar. Artı ürün ve kentleşme arasındaki ilişki nüfus aracılığı ile kurulur. Artı ürünün yatırıma dönüştürülmesi kentleşmeyi hızlandırır ve nüfus artışına yol açar. Nüfus artışı da birikim oluşturarak artı değeri artırarak kentleşmeyi harekete geçirmektedir.²⁸ Böylece artı ürün kentleşmeyi hem ortaya çıkarmakta hem de gelişmesini sağlamaktadır.

²⁵ Görmez, Kemal; a.g.e., s.12

²⁶ **Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan**, E Yayınları, İstanbul, 1990, s.17-18

²⁷ **50 Yılda İmar ve Yerleşme**, İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, Ankara, 1973, s.5

²⁸ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.17

Toplumların yapısal değişimlerinin en göze çarpan yönünün kentleşme olduğunu söyleyebiliriz. Kentleşme ile, uzmanlaşma ve hizmet sektörü yaratılır, işgücü artar ve örgütlenme düzeyi yükselir. Modern sanayi toplumun özelliği, belki de tarım nüfusunun azalmasından çok iş örgütleri ve sanayide ortaya çıkan çok uzmanlaşmış birbirine bağımlı olarak çalışmak zorunda olan meslekler ve meslek sahipleridir. Kentleşme ile çalışma ve hayat kazanma düzeni de artık bütünü ile konut işyeri ayrıcalığını getirmiş, ailenin birden fazla üyesi zamanını evin dışında geçirir olmuştur.²⁹ Böylece toplumda devamlılığı sağlayan ilişkiler ve kültür akımı evin dışında kitle haberleşme araçlarına, kitlesel yayın araçlarına ve durmadan yenilenen yapıtlarla ticarileşmiş çevrelere geçmiş kent birbirine çok yakın ancak bir o kadar da uzak insanların yaşadığı yerler haline gelmiştir.

Fiziksel çevre ve yaşama koşullarında gelişen bir değişimin sonucu olan kentleşme olgusunun en belirgin özelliklerinden biri de, bir toplumsal değişme ve yeni bir toplumsal biçimlenme süreci olmasıdır. Kentleşmeyle nüfus, geliştirdiği yeni toplumsal ilişkiler ve örgütlenmeyle giderek yeni bir topluluk oluşturmaktadır. Kır topluluklarından farklı ve onlara aykırı özellikleriyle kent, her şeyden önce geniş ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bireysel ve toplumsal farklılaşma ve ayrı cinstenlik ayırıcı bir özelliği olmakla birlikte, kent; gruplaşmaların dengelendiği örgütlü bir birlik ve sistemli bir bütünlük içindedir. Farklılaşmaya dayanan bir bütünlükle dinamik bir özellik kazanmış olan kent, her değişme ve gelişmenin hareket noktası olmaktadır. Kentleşme son olarak bir yönetsel örgütlenme sürecidir. Köy topluluklarında yönetimin yeterince örgütlenmemiş olmasına ve yaygın bir nitelik taşımasına karşılık, kentte çok organlı ve merkezi bir yapılaşma içinde örgütlenmektedir.³⁰ Sonuçta küçük, doğaya göre biçimlenmiş, yaygın ve işlevleri sınırlı çok sayıda yerleşme, yerini geniş, doğası kendine göre biçimlendirilmiş, yoğun ve çok işlevli yerleşmeler olan kentlere bırakmaktadır.

²⁹ Kıray, Mübeccel; a.g.e., s.58-59

³⁰ Sencer, Yakut; a.g.e., s. 3

Böylece kent; ayırıcı fiziksel özelliğiyle işlevsel iç bütünlüğe sahip bir yerleşme biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde kentleşme, bir yandan sanayileşmeyi gerçekleştirmede kullanılacak en etkin araç olarak iktisadi kalkınmaya hizmet ederken, diğer yandan da toplumsal ilişkilerin arttığı, ailelerin parçalandığı, işgücünün farklılaştığı ve iş bölümünün giderek uzmanlaştığı sanayileşmiş toplum yapısına geçişi hızlandıran bir faktör olarak sosyal değişimi etkilemektedir.³¹ Sanayileşmenin hem nedeni hem de sonucu olan kentleşme sürecinin temelinde toplumsal değişimin yoğun olarak yaşanması yatmaktadır.

İktisadi anlamda tarımsal üretim biçiminden tarım dışı üretim biçimine geçişin yarattığı bir sosyal hareket olarak başlayan kentleşme olgusu zamanla bir ülkede ki gelişmenin ve modernleşmenin ölçütü haline gelmiştir. Tarım fonksiyonlarının yerini sanayi ve hizmet fonksiyonları almaya başlarken bir yandan da denetim fonksiyonu genişleme ve merkezileşme eğilimi gösterir. Sonuçta denetim fonksiyonu, merkezileşen ve büyüyen kentsel yerleşmelerde yoğunlaşmaya ve tüm ülke ekonomisi bunlardan yönetilmeye başlanır. Denetim fonksiyonu kentlerde yoğunlaşırken kentler de büyür, nüfus yoğunluğu kazanır, heterojenleşir ve kademeler ile kutuplaşır, merkezler belirir.³² Kentleşme sürecinin bir ucunda tarımsal niteliği ağır basan köy, öteki ucunda ise tarım dışı niteliği önem kazanmış kent vardır. Kentler uygarlık gibi evrensel bir üründür. Kentleşme tarihin malı, geleceğin belirleyicisi, çağın yazgısı, bir anlamda macerasıdır.”³³

Değişik yaklaşımlarla yapılan bu açıklamalar ışığında kentleşmenin temel özelliklerini beş başlık altında toplayabiliriz. İlk olarak kentleşme, bir değişimi, bir süreci içeren devingen bir yapıdır. İkinci olarak kentleşme demografik bir süreci içerir. Burada kentsel nüfus hem göçlerle hem de

³¹ Erdem, Vahit; **Hızlı Şehirleşme ve Konut Sorunu, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, SİSAV Yayını, İstanbul, 1986, s.179

³² Çezik, Asuman; a.g.e., s.11

doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olması nedeniyle artmaktadır. Kentleşmenin üçüncü özelliği ekonomiktir. Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Dördüncü özelliği ise toplumsal değişim ve biçimlenme sürecini kapsamasıdır. Bu değişim içinde insan ilişkileri yeniden düzenlenmekte ve kentleşme süreci yaşanmaktadır. Beşinci ve son özelliği de kentleşmenin yönetsel bir örgütlenme sürecini içermesidir. Kentleşme sürecindeki hızlanmaya paralel olarak ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak amacıyla özellikle hukuki ve kurumsal yeni yönetsel düzenlemelere gidilmektedir.

4. Kentleşme Tanımı

Kentleşme nüfusun belirli noktalarda yoğunlaşmasını gösterirken, kentleşme, “kırdan çözülme” ve “kentte yoğunlaşma” nedeniyle kırdan kente göçen nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırsal özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanması sürecini³⁴ anlatmakta, kentli kültürünün benimsenmesini kentli değerler kazanılmasını ifade etmektedir.³⁵

Kentleşme çoğu kez kentleşmeyle karıştırılmakla birlikte ondan ayrı olan ve kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratma süreci³⁶ olarak tanımlanmaktadır. Kentsel koşullar altında gelişen bir yaşam biçimi olan kentleşme, insanların kente özgü düşünce ve davranışlar geliştirmesidir. Kente göç eden insanların zaman içinde kentleşeceği beklenmektedir.

³³ Karabay, Haydar; **Kent Olgusu**, Kent Basımevi, İstanbul, 1980, s.94

³⁴ Kartal, Kemal; **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1992, s.23

³⁵ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.37

³⁶ Keleş, Ruşen; **Kentbilim Terimler Sözlüğü**, a.g.e., s.71

Kentleşme ve kentlileşme birbiri içinde yer alan ancak farklı olan iki ayrı olguyu ifade eden kavramlardır. Kentlileşme kavramı, kent büyümesi ve kent sayısının artmasında kentlilerde gözlenen davranışlardır. Kentleşme, kentlileşmeyi de içeren bir kavramdır. Kentleşme sürecinde insan davranışlarında, değişimler yaşanmıyorsa bu süreç kentleşme olarak değil bir nüfus yoğunlaşması olarak algılanır. Değişimler, her ülkenin kendi sosyo-kültürel yapısına göre farklılıklar arz etse de kentin getirdiği bazı değerler evrenseldir.³⁷ Kentli yaşam biçiminin, kent kültürünün edinilmesi olarak tanımlayabileceğimiz kentlileşme kentte yaşamaya uyum sağlama, kentin ekonomik, sosyal ve kültürel fırsatlardan yararlanmayı içerir.

Kentlileşme, kentleşmenin toplumsal değişim boyutunu yani kentleşme sürecinde yer alan insanlardaki değişimi anlatır. Kentleşme süreci içerisinde kentlileşen insan ekonomik ve sosyal açıdan iki boyutta değişime uğramaktadır.³⁸ Ekonomik açıdan kentlileşme, kişinin geçimini tamamen kentte ve kente özgü işlerde sağlayacak duruma gelmesiyle gerçekleşir. Sosyal açıdan kentlileşme ise kır kökenli insanların kente özgü tavır ve davranış biçimlerini, toplumsal ve manevi değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşebilir.

Kentlileşme yada kentli olmak, birey ölçeğindeki bir değişim sürecidir. Bu süreç toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin birey ölçeğindeki yansımasıdır ve sosyal, psikolojik yönü ağırlıklı olan bir süreçtir. Kentli insan, örgütlerin yoğunlaştığı, şekillendirdiği, örgütler içinde doğan, eğitilen, çalışan, boş zamanlarını değerlendiren insan olarak tanımlanmaktadır.³⁹ Bu çerçevede kentleşme, kentsel yaşama deneyimi içinde elde edilen bir kültür birikimi, kent yaşamına uyumdur.

³⁷ Görmez, Kemal; a.g.e., s.21

³⁸ Erdoğan, Nihat; **Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1991, s.15-19

³⁹ Erkut, Gülden; "Kentlileşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu", **Türkiye'de Kentleşme**, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye'nin Sorunları Dizisi 7, İstanbul, 1996, s.60

Kentler birbirine benzemeyen bireylerin birlikte yaşamalarına olanak tanıyan mekanlar olmuştur. Köylülükten uzaklaşma ve kentleşme hiç şüphesiz organize edilmiş sosyal hayata geçişi de işaretlemektedir. Bu anlamda, fiziki ikamet yerinin değişmesi, yani köy yerine kentte yaşanıyor olması, kentleşme anlamını hiç mi hiç taşımamaktadır. Kentli olma organize edilmiş sosyal hayatın içinde o organizasyonu bozmayacak ve/veya aksatmayacak şekilde yer almaya; bunun için de kent hayatı organizasyonunu günlük hayata kusursuz olarak bütünleyebilmeye bağlıdır.⁴⁰ Fiziksel olarak kentte bulunmak kentleşme için yeterli değildir. Kentleşme ancak kentsel hayat düzenine intibak ile gerçekleşebilmektedir.

Kentleşme, kent büyümesi ve kent sayısının artmasında kentlilerde gözlenen davranışlardır. Kentleşmeyi genelde modernleşmenin bir boyutu olarak kabul eden ya da kentle çağdaşlık arasında doğrudan bağlantı kuran teoriler için kentlilikle ilgili bazı kriterler koymak mümkündür. Konulan bu kriterlere göre bir yerleşmenin kent, orada yaşayanların da kentli olup olmadıkları ölçülebilir. Ancak bu son derece riskli bir tutumda olabilir. Kentleşme ile ilgili konulan ölçütlerin zaman zaman geçersiz kalabileceği de göz önünde tutulmalıdır. Kentleşme kriterleri olarak şunlar temelde dikkate alınmaktadır. Siyasal tutum ve davranışlar, dayanışma ve yardımlaşma konusunda benimsenen değerler, örgütlenme biçimleri ve tutumları, uyulan-benimsenen, benimsenmeyen gelenek ve görenekler, eğitim ve öğretim konusundaki tutum ve davranışlar, bilgilenme biçimleri, dini tutum ve davranışlar, hak arama yöntemleri, kadın ve erkeklerle ilgili düşünce ve davranışlar, toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gerekçelerdir.⁴¹ Kentleşme ile insan davranışlarında, önemli değişimler yaşanmakta ve kimi zaman bu değişimin bireyler üzerinde yabancılaşma ve uyumsuzluk gibi olumsuz etkileri görülmektedir.

⁴⁰ Sezal, İhsan; **Şehirleşme**, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1982, s.28

⁴¹ Görmez, Kemal; Kent ve Siyaset, s.21-22

B. KENT KİMLİĞİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. Kimlik Tanımı

Kimlik kavramı Webster sözlüğünde bireyin veya varlığın ayırt edilebilen karakteri veya durumu olarak tanımlanmaktadır. Lynch, kimliği bir varlığın diğer varlıklardan farklılığı ve özgün olma durumu olarak tanımlar ve kimliğin benzerliklerle değil farklılıklarla oluşacağını vurgular.⁴²

Hegelci bir tanımla kimliğin özü birey ile öbürü arasındaki farklılık ilişkisinde aranmalıdır. Bu benzeşme içinde bir ayrımdır. Başka ifadeyle kimliğin varolduğu bir alan vardır. Bu ayrımlar alan içinde var olan, beriden gelebilen sembollerin kullanımı ile yaşama kavuşacaklardır. Dünden bugüne gelişiminde ayırım sağlayıcı semboller, geçmişin bilgilerinden bağımsız değildir.⁴³ Kimlik, rastlantılar sonucu ortaya çıkmayan, kendine özgü gelişmeyi olanaklı kılan ve daima oluşum halinde olan, bir sürecin sonunda ortaya çıkmaktadır

Kimlik, hem bir tür kalıplaşmış davranış biçimi olduğu hem de olmadığı düşünülebilir. Birincisine göre, kimlikler asla tamamlanmaz, asla bitirilmezler; öznellik olarak daima inşa halindedirler. Bu süreç bile başlı başına güç bir iştir. Bu tamamlanmamışlığı, bitmemişliği birazcık bilsek de, daima kendimiz hakkında her gün daha çok şey öğrendiğimizi düşünürüz. İkincisine göre ise, kimlik özdeşleşme sürecini, bu onunla aynı şey ya da biz hepimiz aynıyız deme sürecini ifade eder yada çağırıştırır. Kimlik daima kısmen bir anlatı, daima kısmen bir tür temsildir. Daima temsil dahilindedir. Kimlik, dışarıda

⁴² Karabay, Hatice, Ocakçı, Mehmet ve Suher, Hande; "İstanbul Metropolen Kent Planlama Sürecinde Kent Kimliği ve Kent İmgesi", **İstanbul 2020 Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler Sempozyumu**, İstanbul:İTÜ., 1996, s.57

⁴³ Aykut, Olcay; " Kimlik ve Kültür Bağlamında İttifak Arayışı", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996, s.179

biçimlenen ve sonra bizim hakkında öyküler anlattığımız bir şey değildir.⁴⁴ Sürekli olarak belli bir birikimin üzerine yeniden inşa edilen ve kişinin kendi benliğinde öykülenen bir olgu olarak kimlik, kişinin geleceğinin şekillenmesinde de önemli bir yere sahiptir.

“Kimlik, özgürce yüzülen açık bir alan değildir, çünkü tarih onun üzerine geçmişin güçlü, yönlendirici örgütlenmesini yerleştirmiştir. Biz geçmişin izlerini, geçmişin bağlantılarını taşıyoruz. Geçmişe dönmeksizin bu tür kültürel politikaları yürütemeyiz, ancak bu hiçbir zaman doğrudan ve harfiyen bir dönüş de değildir. Geçmiş, kimliklerimizi geri kazanmamız için geri dönmemizi beklemiyor. O her zaman yeniden anlatılır, yeniden keşfedilir, yeniden yaratılır. Geçmişin anlatılaştırılması gerekir. Geçmişlerimize tam anlamıyla gerçek bir olgu olarak değil, tarih aracılığıyla, bellek aracılığıyla, arzu aracılığıyla gideriz.”⁴⁵ Dünün etkilerini tanımadan, algılamadan ve yorumlamadan bugün kimlikli olabilmemiz zor olacaktır. Tarihsel, çok boyutlu ve açık bir biçim olan kimlik, üretilmiş, her zaman kurulma süreci içinde olan ve hiçbir zaman tam bir oluşma özelliği göstermeyen bir kurgudur.

İnsan boyutunda kimliği ele aldığımızda en yalın tanımlamayla, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri yanıt yada yanıtlardır.⁴⁶ Bu yanıtlar benzerlikleri ve farklılıkları aynı anda içinde barındırmaktadır. Kimlikler, bizi ötekilerden ayıran nitelik ve özelliklerin yanı sıra bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkilere de yer verir. Bilerek veya bilmeyerek, kimlerden yana yada kimlerden olduğumuzu belirlerken, kimlerden olmadığımızı yada kimlere karşı olduğumuzu da söylemiş oluruz. Hemen herkesin herkese karşı olduğu bu dünyada kimlik konusu ve sorununun örtük boyutu işte bu karşıtlık içindedir.

⁴⁴ **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**; Der:Anthony D. King, (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.70-71-72

⁴⁵ **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**; a.g.e., s.83

⁴⁶ Güvenç, Bozkurt; **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993, s.3

“Ben kimim?” sorusunu yalın bir şekilde aktaran kimlik kavramı; “nereye aitim, ne olmak istiyorum” gibi bir arayışı da içinde barındırmaktadır. Kimliğin kişiye, topluluğa özgü çok özel bir durum olmakla birlikte, alında varlığın özünden çok, diğerleriyle karşılaştırılarak tanımlanan bir durumdur. İstanbul’u Paris’ten, eski İstanbul’u yenisinden, doğuluyu batılıdan, mimarı mühendisten ayıran, zaman içinde kazanılan yada yitirilen karakteristiklerdir.⁴⁷ Kimlik bir var olma durumu olduğu kadar bir varlık olma sürecidir de.

Kimlik birileri tarafından bize atfedilen, kendimizle özdeş tuttuğumuz, bizi bir “isimli” yapan ve aynı zamanda da bir dizi iktidarın boyunduruğu altına sokan çağırma mekanizmasıdır.⁴⁸ Farklı nesneler arasındaki eşitliği gösteren kimlikler, kader değil ve değişebilen mekanizmalardır.

Modernite kimliği, akışkan, çoğul, şahsi ve öz-düşümsel hale getirip, değişim ve yenileşmeye tabi kılmıştır. Eski hayat tarzlarının, değerlerin ve kimliklerin ortadan kalkmasına paralel şekilde yenilerinin inşası başlamıştır. Bu eskiyi yadsıma, yeniye onama ister istemez, bireysel ve toplumsal kimliğin bir “öteki” eksenini etrafında belirlenmesine yol açmış; paradoksal olarak modernitenin kimliği tabi kıldığı (akışkan, çoğul, şahsi, değişimci ve yenileşmeci) boyut, özsel, kendinde var olan tek, sabit ve değişmez bir mahiyet kazanmıştır.⁴⁹

Kimlik, bizi şimdiki dünyaya bağlar, geçmişimizle bağ kurabilmemizi ve geleceğimizi yaratmamızı sağlar. Kimlik çok boyutlu bir olgudur. Kimlikler anarşik olmalı, tekeli, indirgeyici, kapalı, bitmiş bir daha tartışılmayacak denli kesin, sivri, sıkı sıkıya çevrelenmiş, çerçevelenmiş olmamalıdır.⁵⁰ Kimlikler ancak özgürlük ortamında ortaya çıkabilecek ve gelişebilecektir.

⁴⁷ Balamir, Aydan; “Mimarın Kimlik, Meşruiyet, Etik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı”, **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996, s.24-25

⁴⁸ Gürses, Hakan; “Kimlik Kavramı Üzerine Düşünceler”, **Birikim Dergisi**, Mayıs 1999, s.74

⁴⁹ Sarıbay, Ali Yaşar; **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, ASA Kitabevi, Bursa, 1998, s.59-60

⁵⁰ İnam, Ahmet; “Kimlik Sorununa Bir Bakış”, **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996, s.31

Bir kimliğin oluşması belli koşulların sürekliliği çerçevesinde gerçekleşmektedir.⁵¹ Birincisi, kimliğin köken sorunudur. Geçmişten gelen, kaynağı belli olan, esin alanları belirli olan bir köken vardır. Kültürel miras. İkincisi, kimliği yaratan kimliğin unsurlarından birisi toplumsal ihtiyaçların niteliği ve karakteridir. Toplumsal ihtiyaçların farklılığı özgünlüğüdür. Üçüncüsü coğrafyadan, topografyadan, iklimden, doğadan, doğanın engebelerinden gelen faktörler bir kimlik kaynağıdır. Mimarlıkta kimlik unsurlarından bir tanesidir. Dördüncüsü, teknolojidir. Kendi ürettiğimiz ya da kendimize malettiğimiz teknoloji ancak kimliğin unsuru olabilir. Beşinci tümünü kapsayan şiarların sürekliliği içinde değişen şartlara uyum sağlayabilme yeteneği de bir kimlik unsurudur. Bu anlamda bir biçim olarak saptamayacaksak, kimliğimizi bir yerde aramayacaksak ya da bir yerden bir kimlik ithalinde bulunmayacaksak, bu kimlik bizim mücadelemizin bir ürünü ise bunun unsurları olarak bunlar söylenebilir.

Kimlik, içermenin olduğu kadar dışlamanın da ürünüdür. Bütün kimlikler, bir toplumsal ilişkiler sistemi içinde oluşur ve birbirlerini karşılıklı tanımaları gerekir. Kimlik bir “nesne” olarak değil, “bir simgeler ve ilişkiler sistemi” olarak ortaya çıkmakta ve yeniden oluşum süreci şeklinde tezahür etmektedir.⁵² Benzerliklerden ve benzemezliklerden hareket ederek özellikleri ya da nitelikleri saptarız. Kimlik saptanan bu özellik yada niteliklerin sınıflandırılması işlemidir. Bir özellik, bir nitelik belirtisi olarak ya da sadece bir aidiyet olarak tanımlayabileceğimiz kimlik kavramı ile, başka bir deyişle, bir saptama ve sınıflama işlemi olarak algıladığımız kimlik kavramı ile şunu söylemek istemekteyiz: Tek başına hiçbir kimlik, bir bütün hareket yansıtmaz. Çünkü, evren ve insan yaşayışı, birbiriyle ilgisiz, birbirlerinden ayrı, birbirlerine bağımlı olmayan nesnelerin, olayların rasgele bir yığını değil, tersine, evren ve insan yaşayışı, nesnelerin, olayların birbirlerine bağlandıkları, birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bağlantılı, birleşmiş bir

⁵¹ Gürsel, Yücel; “Değişme Koşullarında Kimlik, Meşruiyet, Etik”, **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik**, Meşruiyet, Etik, 1996, s.39-40

⁵² Morley, David ve Robins, Kevin; **Kimlik Mekanları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 74

bütündür.⁵³ Kimlik, bir özellik, bir nitelik belirtisidir; yada kimlik bir aidiyettir. Kimliğe yüklenen işlem ise bir tasnif/bir sınıflama işlemidir; ve bu işlem de farklılıkları ortaya koyar.

Kimlik geçmişten gelenin yeni ile bir arada uyum içinde olmasıdır. Eski korunacak ancak yeninin gelmesi engellenmeyecektir. Geçmiş ile olan bağlantılardan kopmamış farklılıkların yeni tarafından özümsemiyle ortaya çıkan kimlik, bir kuşaktan diğerine aktarılan yazılar yada hareketsiz kategoriler değil, sürekli değişme ve revizyona maruz kalan dinamik, çok yüzeyli oluşumlardır.

2. Kent Kimliği

Bir kentin kimliğinin oluşumu tarihsel bir olgudur. Kentin kimliği zamanla oluştuğu gibi değişebilir. Hızlı değişim göstermeyen, uzun bir tarihsel geçmişi olan kentlerin zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği oldukça iyi korur. Sürekli değişme halinde olarak toplum ve insan ilişkileri bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirir. Her dönemde toplumun oluşturduğu kimlikler geçmişten öğeler, geçmişteki öğelerin yeniden yorumlanmalarını ve tamamen yeni öğeleri içerir.⁵⁴

Kent kimliği, yerleşmenin kimliğinden, kişiliğinden bahsettiğimiz bir anda insanı çağrıştıran, zaman içinde oluşan birikim süreci şeklinde evrimsel bir çizgi göstermiştir. Kentin kimliğini mekansal verinin baskınlığıyla değil de zaman içinde oluşan, zamansal süreçlerinin belirleyicisi olarak algılanmalıdır. Bu anlamda zamansal birikimi en çok yansıtan boyut çeşitliliktir.⁵⁵ Sadece yapılar değil bu dokunun oluşturduğu mekansal ilişkiler, o mekansal ilişkilerin

⁵³ Ergun, Doğan; **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s.10

⁵⁴ Tekeli, İlhan; "Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler", **Kent Planlaması Konuşmaları**, TMMOB mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 1991, s.83

⁵⁵ Acar, Erhan., Şenyapılı, Önder, Tankut, Gönül.; "Kent Kimliği", Açık Oturum, **Ada Kentliyim**, 1996, s.53

barındırdığı zaman dokuları, zaman ilişkileri, insan ilişkileri kentin kimliğini oluşturur.

Kimlik eski ile yeninin bir arada uyumluluğu ile oluşmaktadır. Sadece eskinin korunmasıyla kimlik korunamamaktadır. İnsanların zamanla dönüşmesi, kentlerin de insanla birlikte dönüşmesine yol açmaktadır. Gerçek kimliğe ancak bu dönüşümü doğru gerçekleştirme ile kavuşulacaktır. Kentlerde kimlik arayışları söz konusu olacaksa bunu sadece yapılarında aranmamalıdır. Bunu eski ile yeninin, var olanla eklenenin, bir arada varoluş biçimlerinin doğrudan geliştirilmesinde aranması gerekmektedir.⁵⁶

Kentler içinde keşfedilmeyi bekleyen pek çok manzara barındıran yerlerdir. Kentte hiçbir şey kendi başına algılanamaz, çevresiyle, kendisini doğuran olaylar zinciriyle, geçmiş yaşantıların anısıyla ilintili olarak algılanır. Her yurttaşın, oturduğu kentin bir yeriyle uzun süren bir ilişkisi olur, o kentle ilgili imgesi anılar ve anlamlarla yüklüdür. Kentin görünümünün belirgin bir açıklıkla, ya da okunabilirlikte olması, kentin bölümlerinin kolaylıkla tanınması ve anlaşılır bir kalıba oturtulabilmesidir. Tanınabilir sembollerden oluşan düzgün bir model olarak gözle görülebiliyorsa, o zaman bu okunaklı kent, mahalleleri simgeleri ya da yolları kolaylıkla tanınabilen, ayrıntılı bir kalıbın içinde kolayca kimliklendirilen bir yer demektir.⁵⁷

Kentsel yaşantıda bir tarafta farklılıklar oluşmakta, bir taraftan da farklılıkların giderilmesi gerçekleşmektedir. Böyle bir ortamda kentli kavramının değişmesi gündeme gelmektedir. Kent farklı kültürlerin mekanıdır. Ancak farklı gruplar arasında kurulması beklenen ilişki nasıl sağlanacaktır? Bunun sağlanması kentli tanımının farklı açıdan yapılması ile başlanabilir. Bu tanım, kentli kültürle bütünleşmek yerine, kentin fırsatlarını

⁵⁶ Acar, Erhan; a.g.e., s.54

⁵⁷ Lynch, Kevin; (çev. İlknur Özdemir), "Çevrenin İmgesi", **Kent ve Kültürü**, Cogito, 1996, s.153-154

kullanan grupların kentli olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.⁵⁸ Kentte uzun zaman oturup, kuvvetli bir biz duygusuna sahip, kentin atılımlarına destek veren, oluşturulan kent imajlarına sahip çıkıp bunu yükseltmeye çalışan kentliler ile kent kimliğinin oluşması sağlanacaktır.

Kent ve kentte yaşayanlar arasında kurulan ilişkiler önemli bir unsurdur. Yaşanan kent, mekanlar, deniz insanların yaşam biçimlerini etkiler. Kara insanıyla deniz insanının davranış biçimleri ve kültürleri birbirinden farklıdır.⁵⁹ Var olan verilerin ne tür ilişkiler yarattığı ve ne tür ilişkiler dokusu oluşturduğu kimliği desteklemektedir. Sadece yapıların oluşturduğu mekansal ilişkiler değil, o mekansal ilişkilerin barındırdığı zaman ilişkileri, insan ilişkileri de düşünülmelidir.⁶⁰

Kentin kent olarak algılanmasının, fiziki ve mimari örgütlenmesinde yansıyan bir kültürel oluşum olarak görülmesine bağlı olduğu sık sık vurgulanmaktadır. Kent, bu bağlamda, uzam (space) ve alan (place) ekseninde esasen kültürel bir örgütlenme içindedir.⁶¹ Soyut ve sembolik bir örgütleniş (uzam), gündelik hayatın vücut verdiği alanlar temelinde somut ve anlamlı hale gelir. Dolayısıyla, örneğin bir kentin büyük bir alışveriş merkezi, sadece fiziki ve mimari örgütlenmeyi değil, içinde vuku bulan pratik ilişkileri yansıttığı kültürel bir dünyayı ve kimlikleri de ifade eder. O kadar ki, buraları kentin toplumsal aynası kabul etmek, hiç de yanlış sayılmaz. O alanlarda, kitle kültürü ile elit kültürünü, geleneksel kır kimlikleri ile modern/postmodern kimlikleri, tüketimci hayat tarzının tezahürleri ile bu tarzı gerçekleştirememenin verdiği öykünmecî davranışları, sahici insan ilişkileri ile benzetimsel (sümülâtif) olanlarını, içerdikleri bütün çelişkileriyle yan yana görebiliriz.⁶² Fiziki örgütleniş olan uzam ile gündelik hayatın pratik ilişkilerinin

⁵⁸ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.118

⁵⁹ Çizgen, Nevval; **Kent ve Kültür**, Say Yayınları, İstanbul, 1994, s.10-11

⁶⁰ Acar, Erhan; a.g.m., s.53

⁶¹ Sarıbay, Ali Yaşar; a.g.e., s.58

⁶² Sarıbay, Ali Yaşar; a.g.e., s.58

bu örgütleniş içinde vuku bulduğu alan(lar)ın anlamlı birlikteliği kimliklerin oluşmasına ve nesilden nesile aktarılmasına katkıda bulunur.

Mumford, kentsel gelişme düzeninin temelinde yatan başlıca değişim olgularını; fiziki mekanın şekillenmesinde rolü olan doğal, kültürel ve çevresel etmenler ışığı altında irdelemiştir. Bu kapsamda, bir sembol olarak mimarinin önemi; çağdaş konut formunun oluşturulmasında ekonomik, hijyenik, kültürel, tarihsel olguların taşıdığı önem; bireyselleşme ve toplumsallaşma çabaları; para ekonomisi anlayışından yaşam ekonomisi anlayışına geçiş; modern konut standartlarının topluluklarca benimsenmesi; toplumsal eğitim aracı ve bir komün çekirdeği olarak okul; kentin toplumsal bir varlık olarak algılanması ve yeni kentsel düzenin esasını oluşturan temel ilkeler; konunun işleniş düzeni içinde ele alınan başlıca noktaları oluşturmaktadır.⁶³

Kent kültürü otoriteye saygı, belirli bir yerelliğe olan bağlılık ve diğerlerinin haklarına saygı ile tanımlanmaktadır.⁶⁴ Modernite içinde kültür, insanın sembolleştirme özelliğinin olanak verdiği bir soyutlama, kavramsal soyut bir model, maddi varlık ve eşyaların, teknolojilerin, sanatların, insan davranışlarının fikir ve inançlarının gelenek ve görüntülerinin sembolleştirilmiş bir örüntüsüdür. Modernite içinde kültürün iki önemli özelliği vardır; birikerek aktarılıp, evrimsel bir değişme göstermesi ve zaman içinde kültür öğelerinin birbirlerini etkileyerek bütünlük kazanması durumu. Modernite içinde kültürde ilerleme ve bütünleşme yolunda bir eğilim vardır. Kültürde var olan bu bütünleşme eğiliminin belirgin yansıması, batıda sanayileşmeye koşut olarak ortaya çıkan, kırdan kente göç sürecinde; kentte gözlemlenen, bireyci-anonim ilişkiler içinde olan, kişisel hazlarını ön plana alan cemaat içindeki değerlerini arka plana itmiş bireyin bütünleşmiş kentsel kültürüdür.⁶⁵

⁶³ Saran, Mehmet Ulvi; a.g.m., s.27

⁶⁴ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.51

⁶⁵ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.91

Kültürler ve kimlikler, sürekli değişme ve revizyona maruz kalan dinamik, çok-yüzeyli yapımlardır. Bir kuşaktan diğerine sürekli olarak aktarılan yazılar yada hareketsiz kategoriler değildir. Bir kentte yaşamak, orada sadece yaşamını sürdürmekten de, orayı sömürmekten de farklı bir şey olmalıdır. Yaşamak, katılmaktır; emek ve yaratmaktır. Salt tüketici olarak değil üreten olarak da var olmaktır. Kentsel yaşam üretkenliğe, katkılara dönüştürülmelidir: Görüş, fikir, politik, tavır, dertlenmek, sorun edinmek biçiminde. Bu ürünler de, çeşitli sivil etkinlik ortamlarında diğer kentlilerle paylaşılmalıdır. Kent kimliğini, bu üretkenliği ile bulacaktır.⁶⁶

Kent çoğulcu kültürün yeridir. Kentlinin tanımını kentli kültürle bütünleşme ile yapmak yerine; kentin fırsatlarını kullanan bu grupların kentli olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Kente göç eden grupların kentteki fırsat yapısında yer alırken geliştirdikleri, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerle ortaya çıkan mekanizmaların, tampon kurumların zaman içinde üstesinden gelinecek ve düzeltilecek olgular olarak tanımlama yerine, bu mekanizmaların yerel kimlikleri yeniden üretebileceği ve kentsel fırsatları elde etme noktaları olabileceği düşüncesi; kentin çoğulcu kültürün yeri olduğu çizgisini kalınlaştırmaktadır.⁶⁷ Ayrıca kentler, yerel ve küresel ilişki ağlarının kesişme noktası olmakla kalmayıp, yüzyıllar boyunca o yörenin kültür mirasını da yansıtır.

⁶⁶ Acar, Erhan; a.g.e., s.62

⁶⁷ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.98-99

3. Kent Kimliğini Oluşturan Faktörler

Kent kimliğini oluşturan nitelik ve öğeler; yerelin karakteri, mekanın karakteri ve anlamları şeklinde üç bileşenden oluşmaktadır. Bu üç bileşenin karşılıklı ilişki ve iletişimi bir yerin kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.⁶⁸

Yerelin karakteri: İklim, topografya, jeolojik oluşum ve bitki örtüsünün oluşturduğu doğal çevre içerisindeki özelliklerdir.

Mekanın karakteri: Dolu ve boşlukların oluşturduğu biçim, strüktürel yapı, simgesel etki, kullanılan malzemeler vb. açısından oluşturduğu form ve görüntüdür.

Anlam: Kimlik, geçmişin toplumsal yaşamları ve kültürlerin günümüzde kentsel mekanda somutlaşmış ürünlerdir. Bu zaman diliminde toplumların yaşam mekanlarına yaşamları, mücadeleleri, acıları, sevinçleri, özlemleri vs. ile yükledikleri anlamlar dizisidir.

Buradaki bileşenler genel bir öncelik sırası izlemezler. Farklı kültürlerde ve bölgelerde farklı değerler ön plana çıkmaktadır. Bu faktörlerden mekan karakteri, kentlerin geçmişlerinden geleceklerine sürekliliği sağlayan bağlantı öğeleridir. Bunların kentin belleği açısından önemli sembolik değerleri vardır.

⁶⁸ Can, Nevzat; “**Kent Kimliği**”, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999, s.38-39

a) Fiziksel Faktörler

Bir kentin fiziksel yapısı ile o kentte yaşayan insanların yaşam modelleri, yaşam felsefesi ve pratikleri arasında sıkı bağlar, bağlantılar olmalıdır. İnsanlar yaşadıkları mekanları belirli amaçlara göre düzenleme ihtiyacını ilk çağlardan beri duymuşlardır. Değişen koşullara ve ihtiyaçlara bağlı olarak insan toplulukları doğal kaynaklar arasında bir denge oluşturacak şekilde düzenlemelere girişmişlerdir. Yaşantı düzeyinin yükselmesi, yeni yaşantı türlerinin belirmesi insanın, konut, spor, dinlenme, eğlence ve turizm ihtiyaçları için önemi gittikçe artan bir yer tahsisi sorununu ortaya çıkarmıştır.

Kent kimliğinin oluşmasına katkı sağlayan fiziksel faktörler arasında; o kente özgü olan topografya, yamaç kimliği, dağ kimliği, ova kentinin kimliği, bir sahil şeridinin kimliği gibi unsurlar yer almaktadır. Kentsel alanda insan çevre ilişkilerindeki değişim, kentin fiziksel yapısını oluşturan mimari, sokak, meydan gibi elemanların anlamlarının değişmesine neden olmuştur. Mimari çevre, çevre ve kent bütünü ile uyumlu bir ilişki sonucunda kente kimlik kazandırabilir

Kent kimliği karmaşık bir yapıya sahiptir ancak, kent kimliğini oluşturan, onu tanımlayan ve onu öne çıkaran fiziksel özellikler kimliğin belirleyicisi olabilmektedir. Bazı kentler coğrafi özellikleri ile kimlik kazanırlar; İstanbul Boğazı, Venedik Kanalları, Cape Town topografyası, Antalya falezleri ile tanınır. Bazı kentler için iklim özelliği de belirleyici olabilir; Londra'nın sisi ile tanınmış bir kent olması gibi. New York, Manhattan gökdelenleri ile, İstanbul camileri, Moskova Kremlin Sarayı, Paris Eiffel Kulesi ile anıtsal yapılar veya kent silüetinde belirleyici olan yapılarıyla özdeşleşen kentlerdendir.⁶⁹ Kent kimliği farklı olan bu etkenlerin ortaya çıkardığı imgeler doğrultusunda oluşur.

⁶⁹ Özer, M. Nazım; "Kent Kimliğinin Oluşum ve Değişim Sürecinde Konut Alanlarında Planlama ve Tasarımın Etkileri, Antalya Örneği", Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998, s.14

aa) Doğal Faktörler

Doğal çevre kent kimliğinin oluşmasına etki eden en önemli faktörlerden biridir. Doğal çevreyi oluşturan öğeleri; topografya, bitki örtüsü, iklim ve jeolojik yapı şeklinde sayabiliriz. Bu öğeler hem kentlerin kurulduğu yerlerin yer seçiminde, hem de kentlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Bazı kentlerin doğal özelliklerinin çok belirgin olması sonucunda; dağ kenti, ova kenti, kanal kenti gibi doğal nitelikleri ile adlandırılmalarına neden olmaktadır.

Kentlerin üzerinde kurulu oldukları arazi parçası ve onun özellikleri kent formunun belirleyen önemli etmenlerden biridir. Topografik yapı bunlar içerisinde en önemli olanıdır. Arazi yüzey şekli düz, hafif eğimli, tepeli yada dağlı olabilir. Arazinin topografyasını o arazinin toprak özellikleri, bitki örtüsü, taş, kaya, kum gibi yüzeyleri veya deniz, göl, akarsu gibi su yüzeyleri içerebilir. Bu gibi doğal öğeler veya görüntü elemanları, mimari ve kent oluşumlarını etkileyebilir. Doğanın tabii haliyle kent içersine nehirler, dereler sahiller ve tepeler olarak girdiği görülür. Burada kent doğanın formunu oluşturur. Kent ve yüzey şekilleri arasındaki uyum ne kadar dengeli olursa kentlerin kimlikleri de o kadar kalıcı oluşmakta ve insanın doğayı algılaması ve bütünleşmesi kolaylaşmaktadır.⁷⁰ Topografik yapının yaşam mekanlarının kurulma yerlerinin belirlenmesinde ki etkisi kadar buralarda yapılan yapıların tipinin belirlenmesinde de önemli rol oynar.

Kent kimliğinin oluşumuna etki eden doğal faktörlerden biri de iklimdir. İklimsel özellikler, insanların günlük yaşamlarını yani, barınma, çalışma, rekreasyon, üretim vs. Etkinliklerini ve psikolojik durumlarını etkileyen önemli bir etkidir. Dış iklim koşullarından olan sıcaklık, ısınım, nem ve yağışlar, rüzgarlar bölgeye egemen olan iklim tipinin niteliğine bağlı olarak o yerlerdeki doğal ve yapay yaşama, yapıya farklı türlerde etki ederek, diğer öğelerle birlikte kentsel dokuların görünüşlerindeki karakter ve farklılıklara yol

⁷⁰ Can, Nevzat; a.g.e., s.43-44

açmaktadır. Bu farklılıklar; sıcak ve soğuk iklim bölgelerinde kentsel mekan içine kapalı, yoğun bir organizasyon gösterirken, ılımlı ve normal iklim bölgelerinde ise kentsel mekan seyrek, açık, az yoğun yapı adaları içinde büyük boşluklar oluşmuş kentsel dokuları oluşturmaktadır.⁷¹ Kentsel mekanların kapalı yada açık olmasındaki amaç içinde yaşamını sürdüren insanın yaptığı eylemi zihinsel ve bedensel olarak yapabilmesini ve kendi gereksinmelerine uygun yaşam ortamları oluşturmak istemesidir.

Kentsel mekanın düzenlenmesinde bitki örtüsünün önemli katkısı bulunmaktadır. Bitki örtüsü, fiziki mekanın oluşumunda doğal ve kültürel bitki örtüsü olmak üzere iki türlü etki yapmaktadır. Doğal bitki örtüsü, belirleyici çevre etmenlerine uyum sağlama ve türler arasında mekan, besin, ışık, su çekişmesi sonucu bir alanı kaplamış olan bitki örtüsü şeklinde tanımlanmaktadır. Bitkiler sayıları ve konumları, yer aldıkları alanın kaynaklarından en iyi yararlanabilecek biçimde yer alırlar. Kültürel bitki örtüsü, insan ve diğer enerjiler desteğinde, genellikle beslenme ve ekonomik yarar için insanlarca yetiştirilmiş türlerdir. Bazı orman alanları, tarım alanları, parklar bu tip bitki örtüsüne örnek olarak verilebilir.⁷² Bitki örtüsünden kent tasarımını zenginleştirmede de yararlanılmaktadır. Ayrıca kentin doğal bitki örtüsü ile kentsel mekan biçimlenebilir ve kimlik kazanabilir.

Kent mekanının jeolojik yapısı, kentin yoğunluğu ve karakteri açısından önem taşımaktadır. Jeolojik yapı, yapıların boyutlarını ve yüksekliklerini etkilemesi yanında yapım teknolojisini de etkilemektedir. Jeolojik yapı unsurlarının, sahip olduğu morfolojik özellikleri nedeni ile görsel, eğitsel ve turistik açıdan bölge, ülke ve hatta dünya çapında kentlere ün kazandırmıştır. Travertenlerin Pamukkale'ye, Peri Bacaları'nın Göreme'ye kent silüetine etki yapan jeolojik yapıları o kentleri diğerlerinden farklı kılmaktadır.⁷³

⁷¹ Özer, M. Nazım; a.g.e., s.18

⁷² Özer, M. Nazım; a.g.e., s.21

⁷³ Özer, M. Nazım; a.g.e., s.22

ab) Yapay Faktörler

Doku, mimarlık, meydan, referans noktaları, kent mobilyaları yapay niteliği oluşturan etmenlerdir. Bir kentin kimliğinin oluşmasında bunların önemli rolü bulunmaktadır. Yapılar ve bunların tanımladığı dış mekanlar arasındaki ilişkiler ve kurulan uyum, kent kimliğinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Dolaşım sistemleri (yollar ve meydanlar) ve açık alanlar (avlu, yan bahçe, ön bahçe vb.) ile yeşil alanlar kentin yaşayan bir mekan olmasını sağlamaktadır.

Mekansal fonksiyonların oluşumu belirli bir zaman gerektirmektedir. Kimi zaman ise sosyal süreçlerdeki farklılaşmalar, mekansal anlamda bir değişikliği zorlamamakta, bir mekansal fonksiyon farklı zamanlardaki sosyal⁷⁴ süreçleri içerebilmektedir. Kentsel mekanda bulunan bazı öğeler insanın mekanı algılaması ve mekanla arasında bir bağlantı kurabilmesinde önemli rol oynamaktadır.⁷⁵ Doku kentte yaşayan insanların mekanı kavramasına yardım etmekte ve kentsel yerleşmelerin gelişmesinde önemli görevler üstlenmektedir.

Yollar, açık alanlar ve yapılar olarak sıralayabileceğimiz ve içinde bulunduğumuz kenti tanımamıza yardım eden doku kentin temel örgü malzemelerinden biridir. Doku ayrıca çeşitli sokaklar, meydanlar ve bloklar sistemin özelliklerini de belirlemektedir. Kepes kent dokusunun çevrenin yapılanmasında, belli aralıklarla tekrarlanan karmaşık sahneler, yüksek binalar, yoğunluğu yüksek yada düşük ışık, kapalı ve açık alanlar gibi elemanlardan oluştuğunu söylemektedir.⁷⁶ Ayrıca kentsel çevrenin sembolik yapısını okunaklı hale getiren dört unsurdan söz etmektedir.⁷⁷

⁷⁴ Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.190

⁷⁵ Özer, M. Nazım; a.g.e., s.24

⁷⁶ Kepes, Gyorgy; "Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar", **Kent ve Kültürü**, Cogito, 1996, s.88

⁷⁷ Kepes, Gyorgy; a.g.m., s182

1. Kentsel çevrenin algısal alanından, özelliklerinin bireyselliğini idrak ettiğimiz doğrultusunda, evler, sokaklar, alanlar, mahalleler, semtler gibi birimleri ayırt ederiz.

2. Bu birimleri tanımlayan sınırları, nehirleri, duvarları, uçurumları, form yada dışavurum değişikliklerini okuruz. Böylece kent yapısının bölümlerini kavrarız.

3. Bölümlerin bağlantısını bağlan ve ilişkileri bağlamında, bir yanda kentin kan dolaşımını toplayan ve dağıtan trafik arterleri ve demiryolları ve geniş yolları, öbür yanda kapılar, pencereler, köprüler, tüneller ve uzun kapsamlı görüntüler olmak üzere okuruz.

4. Bağlantıları içinde bölümler bir ortak yapı olarak birlikte okunur; sembolik form, kent bütünü'nün muğlak sembolüdür.

Kent büyüdükçe, bölümlerin, sınırların ve ilişki bağlarının farklılaşması önemli hale gelir. Çağ farklılıkları, kenti karakterize eden bölümleri daha da zenginleştirir.⁷⁸ Farklılıkların ortaya çıkması kentin kimlik kazanmasında önemli rol oynamaktadır.

Kimliği oluşturan unsurlardan biri de mimari anlatımdır. Yapılar hangi kullanım amacı için yapıldıklarını, ne olduklarını ve kimliklerini görsel mesajlarla anlatırlar. Yapılar, içinde yaşayan, onları kullanan insanların dünya görüşünü, estetik tercihlerini, yaşam biçimlerini; kısaca kültürel kimliklerini ifade edebilir. Her insan veya toplum yaşadığı mekanları ve çevreyi kendi kültürüne göre düzenler ve mimardan bunu ister. Eğer özlediği farklı kültür biçimleri varsa bu taktirde o kültür kimliğine uygun yapılar ve çevreler oluşturur ve yeni çevreye uyum sağlayarak kültürünü değiştirmeye çalışır. Mimari eserler kimi zaman bir kentin kimliğini oluşturmada tek başına bile yeterli olabilir. İstanbul'un kimliğini "cami ve minarelerin" belirlemesi gibi: "Minareler şehri İstanbul." Mimari eserler, pratik fonksiyonlarının yanı sıra kent içinde psikolojik fonksiyonları da yerine getirerek önemli yapıların imgesel

⁷⁸ Kepes, Gyrogy; a.g.m., s.183

kimliklerini belirler: Belediye yapıları, Adliye Sarayı önemli kamu yapıları vd. gibi.⁷⁹

Binlerce yıl süren ve son yüzyıllarda köklü değişikliklerle hızlanan kentsel gelişme serüvenini, yalnızca insanların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde mekana yansıyan mimari ve fiziksel özelliklerle anlatmak mümkün değildir. İnsanların yaşadıkları konutların geçmişte yalnızca basit birer barınak işlevini görürken, uzun dönemler boyunca şu yada bu şekilde değişime uğrayarak günümüzde pek çok çağdaş ve teknik imkanlar sunan konforlu birer yaşama ortamına dönüşmeleri; öte yandan taşıdıkları standart özelliklerle, gelişen ulaşım, altyapı ve iletişim imkanları aracılığıyla içinde bulundukları kentsel çevre bütününe anlamlı ve somut birer parçası durumuna gelmiştir.⁸⁰

Sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın bir arada bulunduğu mekanları, insanların giyimi ve davranış biçimleri, kentin mimarisi bize bir görüş ve duyuş verir. Biz böylece bir kenti sever ve onunla bütünleşir veya ondan nefret ederiz. Mekan, zaman ve hareket bir kentin sınırlarını çizer. Değişen canlı ve cansız tüm varlıklara, eşyaya bir anlam getirir. Yani kent anlamsız bir yığın değildir. Zaman boyutu üstünde tutunmuş bir organizmadır. Devinimdir. Hareket edebilen veya edemeyen her şeyin ortak devinimidir kent imgesi.⁸¹

Mimaride içinde bulunulan coğrafya önemli bir veridir. Bir yapı yalnızca o yer içindir. Başka bir yere taşınamaz. Hiçbir yapı kendi ortamından soyutlandığında tam olarak anlaşılamaz. Yapı içeriden dışarıya tasarlandığı gibi, dışarıdan içeriye de tasarlanır. İç ve dış alanların ortak bir çözümü, her ikisinin isteklerinden de uzaklaşmadan bulmak, iç ve dışın arakesitinde duran

⁷⁹ Kortan, Enis; "Mimarlıkta Kimlik Sorunu", **Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1996, s.96-97

⁸⁰ Saran, Mehmet Ulvi; "Yeni Kent Düzeninin Toplumsal Temelleri", Ç.Y.Y.D., C.4, Sayı 3, Mayıs, 1995, s.27

⁸¹ Çizgen, Nevval; a.g.e., s.19

duvar en önemli mimari öğeye dönüştürür. Yapıların kullanıcı talepleriyle programlanması gibi, kullanıcılar da yapının talepleriyle programlanabilir. Yapı kullanım amacına bağlı olarak çözülürken, iç çözümleme zaman içindeki değişimleri karşılayacak kadar esnek olmalıdır.⁸²

Meydanlar fiziksel özellikleri ile kentlilerce topluca çeşitli amaçlar için kullanabilen mekanlardır. Tarihin eski dönemlerinde törenlere ve dini aktivitelere sahne olan meydan, modern kentin gelişimi, kent bünyesindeki değişimle birlikte fiziksel ve özellikle fonksiyonel özelliklerinin kaybolmasına neden olmuştur. Ancak yine de bayramlar, festivaller, özel kutlamalar, politik gösteriler ve trafik meydanların kent içindeki yerini korumasını sağlar.

Kent kimliği ile en çok karıştırılan konu referans noktalarıdır. Kentte güçlü referans noktaları vardır. Eiffel Kulesi Paris'in kimliğidir diyemeyiz ama Paris'in önemli noktalarından biridir. Ankara'daki Atakule gibi. Mimari bir yapıt olan kuleler diğer mimari yapıtlardan daha fazla çevresiyle ilişkiye girmekte ve daha fazla estetik kaygıları içermektedir. Yapıların çoğu belli bir mesafeden algılanırken kuleler çok daha uzaktan algılanır. Bu referans noktası ve onun çevresinde oluşan aktiviteler kentin o kesimiyle bütünleşmesi gerekmektedir. Referans noktaları aynı zamanda orada yaşayan toplumun referans noktalarıdır.⁸³ Kule olmayan ama kule etkisi yaratan başka nesneler de vardır. Örneğin Kapadokya'daki Peri Bacaları, kimi yüce dağların doruk noktaları, sedir çamları, kaktüsler doğanın yarattığı ya da zaman içinde oluşturduğu kulelerdir.

Kent kimliğinin oluşmasına etki eden yapay faktörlerden biri de kent mobilyalarıdır. Kentsel görünüm içerisinde, yola bağlı olarak göz önüne serilen öğeler mobilyaları imgelenmeyi ve ilgiyi doğurur. Zihni hazırlar ve dikkatli kılar. Genellikle görüntü elemanı olarak sergilenen öğeler, ayrıntı da

⁸² Sayın, Nevzat; "Bir Düşüncenin İnşası", **Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1996, s.141

⁸³ Can, Nevzat; a.g.e., s58

olsa herşeyi söylemiş olur. Bu ayrıntı öğelerine kent mobilyası denilmektedir. İnsanların yaşayarak, seyrederek dolaştığı mekanların makyajı, süsü gibidirler. Sokak mobilyaları, kentsel çevre karakterini güçlendirici görüntü elemanlarıdır. Kent mobilyaları, çevre içinde diğer kent öğeleriyle birlikte daha geniş bir bütün içinde ele alınarak işlevi ile uyumlu strüktürel, fonksiyonel ve estetik bir değer taşımaktadır.⁸⁴ Kent içinde temel kullanım işlevlerini yerine getiren kent mobilyaları toplum içinde zamanla bir anlam aktarma, bilgi iletme, bir bildirinin taşıyanı olma gibi iletişimsel işlevler de yüklenir. Kent mobilyalarının kentin anlamsal, simgesel boyutunu oluşturabilmesi için hem teknik hem de görsel açıdan süreklilik göstermesi gerekir.

b) Sosyo-Kültürel Faktörler

Bir kent kendi tarihini yaşar. Bu geçmişten geleni yineler gider anlamına gelmemektedir. Aksine karşılaştığı yeni koşullar neyse onunla tanışır, benimser yada kenara çekmeyi ister. Onu yaşamak için yoklar, onu kendinde, kendini onda tanır. Kent her zaman yeni biçimlere açıktır ve bunu da kendi hayat refleksleriyle yapmaktadır. Kentler için değişim kaçınılmazdır. Kentler bir nesne değil canlı organizmalardır ve kenti kent yapan binalar değil insanlardır. Kentler de insanlar gibi, güzelliğiyle yada kusuruyla varlığını sürdürmekte ve canlı, yaşlanan, çirkinleşen, hatta ölen bir süreç geçirmektedir. Bu süreç içerisinde yeni bir kimlik kazanmakta veya var olan kimliğini kaybetmektedir.

Kent kimliğinin oluşmasında önemli katkısı bulunan fiziksel özelliklerin yanında mekanın belli bir yere ait olması için sosyal, ekonomik vb. diğer yapılarla birlikte ele alınması gerekmektedir. Birey ve toplum niteliklerinin yerleşme, yapılanma biçimi üzerinde davranışlar ve istekler olarak ortaya çıkan sosyo-kültürel belirleyiciler kentin sahip olduğu kimliği etkilemektedir.

⁸⁴ Can, Nevzat; a.g.e., s.60

Kent çok karmaşık ilişkilerin bir sonucudur. Bu nedenle zaman ve mekana bağlı olarak sosyo-kültürel niteliklerin birbirleriyle olan etkileşimi kent kimliğini oluşturmaktadır. Kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları toplumsal alışkanlıklar, kültür, inançlar teknoloji, planlama ve tasarım mekanın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bir kentin yapılanmasında tüm nesneler birbirine bağlıdır. Hiçbiri birbirinden ayrı bir varlık olamaz. Bir kentin doğal yapısıyla birlikte değişen insan alt yapısı toplumsal uygulamalara ihtiyaç gösterir. Bir topluluğun temizlik, düzen, planlama ve komşuluk hakkındaki görüşleri tespit edilmelidir, bu bize onların bu konularda sahip oldukları değerleri verir.⁸⁵ Orada oturma süresi, orali olma duygusu, sosyal çevrenin yapısı, oturma yerinin çocukluk, gençlik, askerlik gibi yaşantısı içinde hatıraların olması, arkadaş, komşu çevresi gibi çeşitli sosyal ilişkilerin oluşması sembolik ve duygusal olarak yere bağlılığın kriterlerini oluşturmaktadır. Mekan, sahiplenme ve uyum kavramları da kimliklerin oluşmasında önem kazanmaktadır.⁸⁶

Bir kentte yaşamak, orada sadece yaşamını sürdürmekten de, orayı sömürmekten de farklı bir şey olmalıdır. Yaşamak, katılmaktır; emek vermek ve yaratmaktır. Salt tüketici olarak değil üretken olarak da varolmaktır. Kentsel yaşam üretkenliğe, katkılara dönüştürülmelidir: Görüş, fikir, politik tavır, dertlenmek, sorun edinmek biçiminde. Bu ürünler de, çeşitli sivil etkinlik ortamlarında diğer kentlilerle paylaşılmalıdır. Kimlik, tekdüzelikte ve durağanlıkta aranmamalıdır. Sadece yapılanı değil, tavırları ve yaşam biçimlerini de kentin kimliğini zenginleştiren, onunla bütünleşen biçimde kentin varolan dokusuna eklenmelidir. Kent kimliğini bu üretkenlik ile bulacaktır.⁸⁷ Kentler toplumun sadece ondan yararlanacağı, sömüreceği, kendi çıkarlarını gerçekleştireceği yerler değil insanlarla birlikte yaşayan ve değer kazanan mekanlardır.

⁸⁵ Çizgen, Nevval; a.g.e., s.13

⁸⁶ Özer, M. Nazım; a.g.e., s.12

⁸⁷ Acar, Şenyapılı, ve Tankut; a.g.e., s.61

Kimliğin temel kaynağı, kullanıcının kimliğidir. Yani toplumdur. İnsanların taleplerinden, farklı taleplerinden oluşan toplumsal ihtiyaçlar ve onların zenginliği, çeşitliliği mimarın kimliğinden önce gelmektedir. Mimarın yaratıcılığı vardır, kimliği vardır. Bazı mimarlar daha yaratıcı olacaklardır ama kaynak toplumun çok zengin olan ihtiyaçlarıdır. Kùltürlerin zenginliği, doğanın getirdiği farklılıklar, zenginlikler ve toplumsal ihtiyaçların etkileşimi sonucunda farklı kimlikler ortaya çıkacaktır.⁸⁸ Toplum bu etkileşimde en etkin rolü oynamaktadır.

Bireysel katılımların gerçekleşmesi için, birey ve onun içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel ortam arasında aktif bir ilişkinin kurulduğu, yoğunluklu bir çevre yeğlenecektir. Böyle bir çevrede birey, istekleri doğrultusunda yönlendirilip üzerinde gerekli değişimleri uygulayabildiği kendi özel dünyasına sahip olacaktır.⁸⁹ Kişinin bir kentin kimliğini diğerine anlam kazandırarak anlatımında sıfatlarla, tamlamalar yapacaktır. Antalya bir turizm kenti yada İzmir ticaret kenti dendiği zaman onların işlevleri, bilgisi yani kişiliği belirtilmektedir. İzmir'in gavur İzmir olduğu söylendiği zaman ona toplumun özet halinde yakıştırdığı kimliği verilmiş olmaktadır. Bundan kentin batı yaşantı kalıplarına açıklığını anlıyoruz.⁹⁰

Kentsel kùltür, belli yerleşim yerlerinin somut koşullarında, yerleşik düzende yaşayan toplulukların ekonomik, siyasal, toplumsal düzlemlerdeki birlikte yaşam pratiklerinin tarihsel süreç içindeki birikimi ve bileşimidir.⁹¹ Yaşam biçimi ve yaşamı anlamlaştıran bir sistem olarak tarihsel bir süreç içinde nesilden nesile aktarılan kùltür sürekli gelişmektedir. Kentsel merkezlerde gelişen ve yaşama anlam kazandıran kùltür bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirmekte ve anlamlandırmaktadır. Kentlerin kendi tarih

⁸⁸ Gürsel, Yücel; a.g.m., s.40

⁸⁹ Lynch, Kevin; a.g.m., s.108

⁹⁰ Tekeli, İlhan; "Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler", a.g.m., s.84

⁹¹ Can, Nevzat; a.g.e., s.73

ve yaşam deneyimleri ve insanoğlunun bugüne kadar yaratmış olduğu bilgi birikimleri kent kültürünü ortaya çıkarmıştır.

İnanç, kentlerin ortaya çıktığı ilk zamanlardan itibaren kent kimliği üzerinde önemli etkileri olmuştur. Özellikle İslam kentinde din, sosyal kontrol ve idari merkez olmuştur. İbn Haldun İslam'ın kentsel yaşantısında iki farklı kültür sisteminden bahsetmektedir. Bunlardan ilki olan Umran Bedevi, İslam öncesi Arap toplumlarının özelliklerini tanımlarken, ikincisi Umran Hadari kentli kültürü tanımlamaktadır. Bu iki kültürün ayırt edici özellikleri vurgulandığında kır ve kent toplumu ortaya çıkmaktadır. Kent kültürü otoriteye saygı, belirli bir yerelliğe olan bağlılık ve diğerlerinin haklarına saygı ile tanımlanmaktadır. Göçebe kültüründen kentli kültüre geçişte, göçebe kültürün sınırları aşılma zorundadır. söz konusu sınırların aşılması için sosyal örgütlenmede yeni bir rasyonaliteye gerek vardır. Bu rasyonalite ise dinle tanımlanmıştır. İbn Haldun'un bedevileri bir grup halinde tutan asabiyye kavramının ise kentte etkisini yitirdiğini, kentte dinsel örgütlenmenin öne çıktığı görülür.⁹² İslam kenti ile Avrupa kentleri arasında görülen biçimsel farklılıklar dinden kaynaklanmaktadır. İslam kentinde dinin işlevi mekansal yapıyı belirlemekte ve caminin dinsel, eğitimsel ve kültürel işlevleri kenti belirleyen en önemli öğedir.

Kentler teknolojik yeniliklerinin sonuçlarının hemen alındığı mekanlardır. Fabrika üretiminde "Modern Zamanlardaki" standardizasyonun, tekdüzeleşmenin aşılmasını sağlayan Endüstri devrimi, daha çok batıda "high-tech" olarak isimlendirilen yeni bir mimari dilin serüvenine başlamasına olanak verirken, elektronik paradigmaya bu geçiş gündelik hayatımızı ve dolayısıyla kültürü, mimarlığı da çeşitli yönlerden etkilemeye başlamıştır. Hayatımıza giren bilgisayar, faks, televizyon, video gibi hazır iletişim araçları zaman-mekan algımızı değiştirirken, "yer" kavramını da bulanıklaştırmıştır. Bu iletişim araçlarıyla uzak yerler yakınlaşıırken, yakın yerlerde uzaklaşmıştır.

⁹² Aslanoğlu, Rana; a.g.e., s.45-46

Dolayısıyla yakınlığın değil, evimizdeki ekrana, büromuzdaki faksa ve elimizdeki magazine ulaşılabilirliğin olguları biçimlendirdiği bir dünyada “yere özel” bir mimari eleman salt kimlik oluşturmak amacı ile alıp kullanmak yapay bir zorlama haline gelmektedir.⁹³ Teknoloji bir yandan insanları birbirlerine yaklaştırırken bir yandan da insanı insana uzaklaştırmakta ve bulunduğu mekana yabancılaştırmaktadır. Teknolojinin hayatımızın her alanını etkilediği günümüzde, bir yanda küreselleşme bir yanda da Yer’e özel farklılığı koruma isteği söylemleri varlıklarını beraberce gerilim içinde sürdürmektedir.

Planlı bir kent, içinde yaşayan insanlara daha güzel yaşama alanları sunar. İnsanların değer sistemleri ve içinde bulundukları sosyal yapı kent planlamasının iki önemli değişkenleridir. Bir kentte yaşayan insanların neye inandıkları, ne yedikleri, ne sevdikleri ve amaçlarına varmak için ne şekilde bir araya gelecekleri çok önemlidir. Bunları bilmeden o bölgede, o kentte bir fiziki planlamaya geçemezsiniz. Geçince bugün Türkiye kentlerinin sefil fiziki ve sosyal yapısı ortaya çıkar.⁹⁴

Sürekli değişme halinde olan toplum ve insan ilişkileri kent kimliğinin de sürekli olarak yeniden tanımlanmasını veya üretilmesini gerektirmektedir. Kent kimliğinin oluşumunun ve yeniden tanımlanmasının kent planlama ve tasarım ile denetlenip denetlenmeyeceği konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Bunlardan birisi kimliğin bir oluşum olduğu ve denetlenemeyeceğidir. Bu durumda çevrenin verileri içinde gerçekleştirerek ortaya çıkacak olan kent kimliğine katkıda bulunmaktır. İkinci tutum ise yapılan planlama ile kimliğin oluşturulacağının savunulmasıdır. Gerçekçi yaklaşım iki farklı yaklaşımdan birini seçmekten öte bunların birleştirilmesidir. Eğer bir kent yönetimi kentin imgesinin, kimliğinin yeterince oluşmadığı kanısını taşıyorsa, bunun oluşumunu kendi haline bırakmamalıdır. Daha çok bu kimliğin oluşmasına başlıca katkılar yapabilecek kritik noktalarda seçmeci müdahalelerde

⁹³ Akcan, Esra; “Mimarlığımızda Kimlik Sorunu”, **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, 1996, s.114

⁹⁴ Çizgen, Nevval; a.g.e., s.10

bulunulmalıdır. Bunun beklenen etkiyi yaratabilmesi için iyi programlanmış ve tasarlanmış olması gerekir.⁹⁵ Kent planlaması rasyonel olmalıdır ve mekanı toplumsal amaçlar doğrultusunda biçimlendirmelidir. Toplumsal refahı, ekonomik büyümeyi artıracak, kentin bütününe hakim olacak ve kentin bütününe yönlendirecek kentsel planlamalar yapılmalıdır.

Ayrıca kentleri şekillendiren bu etmenlerin yanında tarihsel süreç içerisinde kazanılan folklor, geleneksel el sanatları, türküler, etnografik diğer özelliklerin kendine özgü sosyal ve fiziki çevresi de kentli kimliğinin oluşmasında başlıca rol oynamaktadır.⁹⁶

c) İşlevsel-Sektörel Faktörler

İşlevsel-sektörel faktörler toplumun değer sisteminin ve sosyal süreçlerin açıklanmasında önemli rol oynamaktadır. Kentler günümüze kadar çeşitli işlevler üstlenmiştir. Sanayi ve turizm bunların başında gelmektedir.

Coğrafi kaynakları etkili olan ve tarihsel dokusunu koruyabilen kentler turizmin gelişmesini sağlayabilmişlerdir. Bir mekanda yer alan çeşitli coğrafi kaynaklar (kıyılar, dağlar, kırsal alanlar, göller-akarsular, vb.) turizme katkı sağlarken aynı zamanda otel ve benzeri yapılar şeklinde mekanı değişime uğratabilmektedir. Kentler kültür mirasının yoğunlaştığı bir araya toplandığı yerler olduğu için, tarihle coğrafyanın buluştuğu yerleşimler daha çok ilgi çekmektedir. Kültür ve tarih açısından turizm, bir ülke yada bölgenin yalnızca binalarını ve tarihsel anıtlarını değil manzaralarını, doğal tarihini, sanat ve kültürünü de içinde barındırır. Turizm tüm bu özelliklerinden dolayı kentin kimikleştirilmesinde yada kimlik yapısının öne çıkartılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Sanayi, kentlerin kurulduğu ilk yıllarda el emeğine dayalı küçük imalat şeklindeydi ve kentin diğer işlevleriyle birlikte merkezde yer alıyordu. Ancak

⁹⁵ Tekeli, İlhan; "Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler", a.g.m., s.84

⁹⁶ Özer, M. Nazım; a.g.e., s.14

zamanla kentlerin dokusu değişmeye başlamış, özellikle kent içindeki tıkanmalar, ulaşım sistem ve teknolojilerindeki gelişme ve yapılanmalar sanayii hızla kentin dışına itmiştir. Dolayısıyla bu süreç içerisinde kentler sanayi sektöründe çalışan insanların, barınma yerleri ile çalışma yerleri arasında kullanılmaya başlanmış ve o yönde şekillenmiştir. Sanayi gelişmenin temel taşı olarak kentler üzerinde önemli etkileri olmaktadır.

Sanayi, turizm gibi işlevler kente özgü farklı nitelikler kazandırırken diğer kentlerden farklılaşmasını ve kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

4. Kentin Kimliksizliği

Günümüzde kentler kimliklerini ya kaybetmekte ya da yeni kimlikler üretememekte ve belirsizlikler yaşamaktadır. Kentte yaşayanlar her şeyden önce yaşadıkları ortamdan memnun değiller ve yaşadıkları ortama yabancılaşmış durumdadırlar. Kendilerini yaşadıkları kente, mekana ait hissetmemektedirler. Bu yabancılaşma çocukluğunun geçirdiği sokakta, çalıştığı işyerinde, yaşadığı konutta, eğlendiği ve dinlendiği alanda, diğer insanlarla bir araya geldiği toplanma mekanlarında kısaca bulunduğu kentte görülmektedir.⁹⁷ İnsanlar hem fiziksel hem de kültürel olarak kendinden bir şey katabileceği veya kendisine bir şey katacak mekanlarla buluşamamakta ve yaşadıkları ortamda mutlu olamamaktadır. İçinde yaşadığı mekanla bütünleşemeyen ve kendini ona ait hissetmeyen insanların biraraya gelmesiyle oluşan kentler kimlik kazanamamaktadır.

Kimliksizlik kendini hem yerleşme hem de yaşam boyutunda göstermektedir. Yerleşme açısından gördüğümüz yabancılaşma, bir parçalanma ve bölgeleşmedir ve yaşamın da metalaşmasıdır.⁹⁸ Kentte yaşayan kişiler için, içinde yaşanılan çevre, sadece içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşamları için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise, orada

⁹⁷ Can, Nevzat; a.g.e., s.231

⁹⁸ Acar, Erhan; a.g.m., s.60

yaşayanlar için bu tür araçsal niteliklerin dışında bir anlamı yoksa kentin kimliksizliğinden bahsedilebilir. Kişiler yaşadıkları mekana değerler yükledikleri, oraya bağlandıklarında bu değerler için bazı fedakarlıklarda bulunmaya başladıklarında orasının anlamlı bir kimliği olur.⁹⁹ Kentin doğal çevresi ile mimari çevre arasında uyumlu bir ilişki kurulamaması insanların yaşadıkları mekana yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Fiziki çevre ve insan etkinliklerinin oluşturduğu kent mozaiği anlamlı bir bütün oluşturamaması kentlerin kimliklerini yitirmelerine neden olmaktadır.

Çağdaş kentin gerçekliği bizlere tümüyle farklı bir manzara sunmaktadır. Kent artık uysallaşmış doğa, kuralsız insan yaklaşmasının arenası, bireyselliğin ve rasyonalitenin alanı değildir. Modern kent, arkaik kan kardeşliğinin bile ötesinde, yabancılaşmış insanlığın yaban toprağına, insan toplumundaki şeytansı olan her şeye geri dönmüştür. Zamanımızın kenti insanı yakınlık ve cemaat ruhunun tek başına bir anonimliğe ve özelleşmiş bir atomlaşmaya kurban edildiği dünyevi bir sunaktır; özgürlük ve bireysellik iddiaları bir zamanlar kentin en değerli insani amaçlarını oluşturmuş benliğin son kalıntısı olan kaba bir egoizm sergileyen cahil kitlelerin kurumlaşmış manipulasyonu tarafından alaya alınmaktadır.¹⁰⁰ Kentin fiziksel yapısının arkasında, çalışma yaşamı, değerleri, kültürü, aile bağları, sınıf ilişkileri ve kişisel bağlantılarının oluşturduğu bir toplumsal yapı vardır. Kentin bu biçimden yoksun olması insanlar arasındaki bütünlüğü bozmaktadır. Kent, anlaşılabilirliğinin sağladığı özgünlüğünü yitirmeye başlamasıyla birlikte kimliğini de yitirmektedir.

Mimarlık tartışmalarında sözü edilen “kimliksiz çevreler” deyiminden, kimi zaman monoton, kendini biteviye yineleyen çevreleri, kimi zamanda hiçbir ortak bölümleri olmayan, her telden çalan kaotik çevreleri anlarız. Yani bu terim iki farklı durumu anlatabilir. Bu da kavramın tanımındaki çelişkidir.

⁹⁹ Tekeli; “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, a.g.e., s.82

¹⁰⁰ Boockhin, Murray; **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s.129

kaynaklanmaktadır. Benzerlik ve farklılık aynı kavram altında toplanmış¹⁰¹ ve sonuçta kentlerin birbirinin aynı olması yada düzensizlik boyutunda farklılık göstermesi kimliksizliğe neden olmuştur.

Kentler insanların oturma, çalışma, eğlenme gibi ekonomik ve sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdiği, kitle üretiminin ve tüketiminin yapıldığı rasyonel bir mekan iken, günümüzde tahrip edilmiş kurban edilmiş bir görüntü içindedir. Kentte gözlenen onun bir göstergeler ve imgeler mekanı olmasıdır. Meslek ve sınıfsal ayrıma göre tabakalaşmış, bireysel girişimin ve sosyal eylemin ölçülebilen mekanı olma özelliğini yitirmiş gözükmektedir. Planlamanın rasyonel etkisinde olması beklenirken, kentin bir biçimler imparatorluğuna dönüştüğü, kentli değerlerin homojenitesinin ortadan kalktığı izlenmektedir. Kentteki sosyal ilişkiler ağı o denli parçalanmıştır ki, kolaj görünümündedir.¹⁰² Kentin çok karmaşık yapısı içinde yer alan faktörler arasındaki etkileşimin azalması, bunun yerine bağımlılık, hakimiyet, dışlama ve sömürü ilişkileri üzerinde yoğunlaşması kimliğini yitirmesine neden olmuştur.

¹⁰¹ Balamir, Aydan; a.g.m., s.24

¹⁰² Aslanoğlu, Rana;a.g.e., s.102

5. Yabancılaşma

Yabancılaşma terim olarak “insanın çevresinden, işinden, emeğinin ürününden ya da benliğinden uzaklaşma ve ayrılma duygusu”nu ifade etmektedir.¹⁰³ En genel çerçevesiyle de, bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır.¹⁰⁴

Marks insanın toplumla ve çevresiyle yabancılaşmasını kapitalist üretim düzenine bağlamaktadır. Sınıflı toplumlarda insan öz doğasından koparılmış ve kendi ürettiği şeye yabancı hale gelmiştir. Yabancılaşma, serbest bırakılan (erginleştirilen) insan aktivitesi ürünlerine bağlı olarak meydana gelen ve üreticilerine hakim olmaya başlayan nesnel bir ilişkiler¹⁰⁵ süreci sonunda oluşmaktadır.

Yabancılaşma tarihsel bir olgudur. Kaynağı ve modern toplumda devam eden temeli, kölelikten kapitalizme kadar bütün özel mülkiyet sistemlerinin özelliği olan emeğin yabancılaşmasından doğar. Bu sürecin işlemesiyle, sistem yabancılaşmanın koşullarını toplumsal varoluşun bütün düzeylerinde daha yaygın olarak yeniden üretmeye devam eder.¹⁰⁶

“Yabancılaşma, insanın bilinçsiz faaliyetinin ortaya çıkardığı ve daha yüksek bir iktisadi ve toplumsal gelişme düzeyinde yine insanın, bilinçli toplu eylemiyle değiştirilebilecek belirli tarihsel koşulların ürünü”¹⁰⁷ olarak ortaya çıkmaktadır.

¹⁰³ Doğan, İsmail; **İletişim ve Yabancılaşma**, İmaj Yayınları, Ankara, 1997, s.27

¹⁰⁴ Mashall, Gordon; (çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s.798

¹⁰⁵ Doğan, İsmail; a.g.e., s.13

¹⁰⁶ , Mandel,- Seorge; a.g.e., s.11-12.

¹⁰⁷ Mandel, Ernest-Novack, Seorge, (çev: Olcay Göçmen); **Marksist Yabancılaşma Kuramı**, Yücel Yayınları, 1975., s.11.

Yabancılaşma, insanın varlık yapısının birliğinin bozguna uğraması, uyumsuzluğu, parçalanması ve yoksullaşmasıdır.¹⁰⁸ İnsanın kendi varlık yapısından uzaklaşması anlamında yabancılaşma, bireyin toplumun değerlerine, çevresine karşı ilgisinin yok olması, dünyaya karşı içine dönük bir tutum elde etmesi anlamına gelir. Sosyoloji yönünden yabancılaşma ise kişinin mensubu bulunduğu gruba karşı olmasıdır.¹⁰⁹

“Yabancılaşma ile sosyal bir ilişki içindeki aktif insanı (üretici, yaratıcı) ve onun aktivitesinin ürünü ile bu ürünlerin sosyal olarak dışa vurulması (nesnelleşmesi), belirli bir sosyal sistemle kaynaşması ile otonom biçimde (yani yaratıcısının iradesinden bağımsız olarak) işlemlerini anlıyoruz.” Bu ürünler belirli şartlarda iradeye ve üreticinin amaçlarına karşı olur, bazen de onun çıkarlarını ve hatta varlığını tehdit eder.¹¹⁰

Kırdan kente göç eden kişiler, hem bir bütün olarak toplumun yaşadığı yabancılaşma ve anominin etkisi altında bulunmakta, hem de bizzat kendisi kapsamlı ve derin bir yabancılaşma ortamı içerisinde bulunan ve bu doğrultuda hızla dönüşen büyük bir kentin yeni bir üyesi olmaktadır.¹¹¹ Aslında birbirinin içinde, doğrudan ve karşılıklı ilişki halinde bu iki süreç sonunda, yeni gelenlerin kente uyum zorluğu çektiği görülmektedir. Kent yaşantısının yerleşik gelenek ve göreneklerine ayak uyduramamaları yaşadıkları kente yabancılaşmalarına neden olmaktadır.

Çağımızın en büyük sorunlarının başında insanın insana yabancılaşması hatta insanın kendi varlığına yabancılaşmasında odaklaşan yabancılaşma sorunu gelmektedir. Yaşadığımız dünyaya, ülkemize, bölgemize, kentimize, semtimize hatta mahallemizde öte oturduğumuz sokağa, her gün geçtiğimiz caddelere, komşularımıza yabancılaşıyoruz.

¹⁰⁸ Kızıltan, Savaş; **Çağımızda İnsanın Yabancılaşma Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982, s.184-185

¹⁰⁹ Dönmezer, Sulhi; **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1984, s.202.

¹¹⁰ Doğan, İsmail; a.g.e., s.7.

İnsanlar amaçlarına karşıt bir biçimde kendiliğinden gelişen sosyal süreçlere ve yapılara yabancılaşır. Yabancılaşmanın olduğu yerde de toplumsal süreçler kendiliğinden gelişmeye başlar. Kişiyi yaşadığı topluma bağlayan geleneksel bağların bozulması (aile topluluğu, komşuluk, esnaf toplulukları vs.) yabancılaşma olgusunu artıran bir etkidir.

İçinde bulunduğumuz çağ, insanları doğasına aykırı bir yaşama ve iş ortamı sunmaktadır. Betonlaşmış bir çevre, komşuların birbirini tanımadığı apartmanlarda barınma, zamanla yarışarak ve birkaç araç değiştirerek işe yetişme, yaratıcılığa olanak vermeyen teknolojik donanımlara bağımlı, monoton çalışma koşulları ve herşeye rağmen büyük çoğunluğun yetersiz sosyo-ekonomik koşullarda yaşamını sürdürmek zorunda olması, insanları mutsuzluğa ve yalnızlığa itmiştir. Sonuçta insan doğal ve sosyal çevresine yabancı hale gelmiştir.

6. İntibak

Bir insanın bir ortama alışması anlamında "uyma", bir insanı bir ortam veya zümreye alıştırmak anlamında "uyarlama". Eski terimde her ikisine "İntibak" denilmektedir.¹¹² İntibak uyma anlamında; genellikle bireyin kendi düşünce ve davranışını çeşitli nedenlerle değiştirerek kendisinden farklı gördüğü grup normu doğrultusunda düşünmesi veya davranması olarak tanımlanmaktadır.¹¹³ Başka bir deyişle; başkaları öyle davrandığı için bir davranışta bulunmadır.¹¹⁴ İntibak çoğu zaman yaşamla başa çıkmada yardımcı bir davranıştır. Çünkü insan sosyal bir varlıktır ve başkaları ile geçinme zorunluluğu vardır.

¹¹¹ Tolan, Barlas; **Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1980, s.256-257.

¹¹² Ülken, Hilmi Ziya; **Sosyoloji Sözlüğü**, Talim Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul, 1969, s.308

¹¹³ Hortaçsu, Nuran; **Grup içi ve Gruplar Arası Süreçler**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s.109

¹¹⁴ Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M., (çev. Ali Dönmez); **Sosyal Psikoloji**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s.462

İntibak kavramı fiziki, biyolojik ve sosyal olmak üzere üç anlamda kullanılır.¹¹⁵ Fiziki intibak, sadece fiziki uymayı içerir, biz onu istesek de istemesek de vuku bulur ve bizim uğraşmalarımızdan ve gayelerimizden ayırdır. Güneşe maruz kaldığımızda güneşin tenimizi esmerleştirmesi gibi. Biyolojik intibak, özel bir hayat şeklinin çevre şartları altında hayatın devamına uygun düşmesini ifade etmektedir. Balığın deniz çevresine intibakı gibi. Sosyal intibak ise daima bir değer standardını ihtiva eden şartlı bir uymadır. Eğer biz, istediğimiz tarzda yaşayacaksak uygun bir çevreyi bulmamız yada meydana getirmemiz gerekir. İnsan çevresini seçer ve zorunlu olan intibakın kendi isteklerini daha büyük bir ölçüde yerine getireceği tarzda bir çevreyi değiştirir.

Erich Fromm intibakı statik ve dinamik olarak ikiye ayırıyor.¹¹⁶ Statik intibakı “mevcut kalıplara, yalnızca yeni bir alışkanlık edinerek ve karakter yapısının bütünü bozmaksızın uyum”, dinamik intibakı ise “babasından korktuğu için başka türlü hareket imkanına sahip olmayan bir çocuğun sert ve ürkütücü babasının emirlerine itaat ettiği ve iyi bir oğlan olduğu zamanki intibakı” şeklinde ifade etmektedir.

Her toplum yapısında kentlerde heterojen bir nüfus ve bu nüfusa işlevi ilişkileri belirli olmayan bütünleşememiş grupların bulunduğu görülmektedir. Buna rağmen yine her toplumsal yapı bu grupları emebilmek için kendine has kurumlara ve mekanizmalara sahiptir.¹¹⁷ Sanayi öncesi toplumlarında bu işlev geniş aileler tarafından yerine getirilmektedir. Topraktan kopma ile başlayan büyük yapısal değişme sanayileşmekte olan toplumların kentlerinde, bütünleşmesi yavaş olan büyük nüfus grupları yığmaktadır. İnsanın kente

¹¹⁵ MacIver, R.M. ve Page, Charles H., (çev. Amiran Kurtkan); **Cemiyet**, MilliEğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.129-130

¹¹⁶ Fromm, Erich, (çev. Ayda Yörükan); **Hürriyetten Kaçış**, Tur Yayınları, İstanbul, 1982, s.83

¹¹⁷ Kiray, Mübeccel B.; **Toplumbilim Yazıları**, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, Ankara, 1982, s.175

uyum sağlamasında en önemli işlevi aile üstlenmiştir. Fakat ailenin sağladığı uyum daha çok eski yapıya has olduğundan hızlı değişmeyi kısıtlamaktadır.

Sanayileşme-kentleşme-sosyo-kültürel değişme sürecinde ülkemiz kentleri genişleyip, kozmopolitleşirken, kente yeni gelenlerin kültürel yapıları kent yapısına aykırı ve o yapı ile kaynaşamayacak özellikler göstermektedir. Kent ve köylerdeki kültürel yapı birbirinden uzak nitelikler arz etmektedir.¹¹⁸ Kente yerleşenlerin kentten ayrılma eğilimi göstermeyecek kadar kentle uzlaşmış olmaları intibakın ilk göstergesidir. Kentle uzlaşma ise öncelikle iyi bir mesken sahibi olmakla mümkün olabilmektedir. İyi bir işi ve geliri olan insanlar çevresi ile uyumlu ilişkilere girebilmekte kente yabancılik çekmemeye başlamaktadır. Ayrıca eğitim de hem iyi bir iş sahibi olmakta hem de, çevre ile iyi ilişkiler kurmakta önemli bir etken olmaktadır.¹¹⁹

Fertlerin sosyal normları elde etmeleri, toplumun bir üyesi haline gelmeleri ortak kültürü taşımaları ile mümkündür. İşte fertlerin sosyal normları elde etmeleri, toplumun bir üyesi haline gelmeleri ortak kültürü öğrenme ve sosyalleşme sayesinde gerçekleşir. Fert, kültürü hazır olarak toplumda bulmakta ve toplumun bütüne ait kültürün alıcısı durumuna geçmektedir. Fertler, müşterek hayatın benzerliklerinden haberdar edilerek toplumun kültürü eğitim yoluyla kazandırılmaktadır. Fert, toplumun kültürünü taşımakla da kalmamakta kültür taşıyıcılığı niteliğiyle de sosyal mirası taşıyan bir eleman olmaktadır. Kültür, takip edilen kültür politikası ile genç kuşaklara nakledilebilmekte ve toplumun sürekliliği sağlanmaktadır. Toplumun sürekliliğinin sağlanması yanında, kültür, sosyal bütünleşmeyi sağlayan, pekiştiren ve koruyan bir faktör olmaktadır.¹²⁰ Nesilden nesile aktarılan kültür insanların kente intibak etmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kent kültüründen gelen bir insanın kente intibak sağlaması kolay olurken, kır kökenli kültürden gelen bir insanın kente intibakı zor olmaktadır.

¹¹⁸ Görmez, Kemal; "Türkiye'de Şehirleşme Sürecinde Şehire İntibaksızlık ve Sosyo-Kültürel Sonuçları", Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985, s.49

¹¹⁹ Görmez, Kemal; "Türkiye'de Şehirleşme...", a.g.e., s.45

“Gecekondulaşma” ve “kentleşme” süreçlerinin başlangıç noktası kırdan kopma olgusu çerçevesinde ele alınabilir. Köylerdeki kötü yaşam koşulları kentte ortaya çıkan yeni bir çekici faktörle, -örneğin bir liman inşaatı gibi- birleşince kente göç başlamaktadır. Kırdaki teknoloji yenilenmesi biçiminde gerçekleşen yapı değişmesi kentte de sanayiye geçiş biçiminde gerçekleşirse, kırdaki ve kentteki değişikliklerin hızı birbirine uymasa bile, kırdan kopan nüfus aynı yönetsel mekan içinde yer bulabilir.¹²¹ Kırdan kente göçen kişi kırla olan ilişkisini hemen kesmez. Kırla olan ilişki kesilmediğinden kente uyum sağlama zorlaşmaktadır. kente göçen, kıran geleneksel davranışlarını kentte de sürdürerek ilişkisinin kopmadığını kanıtlamaya çalışır. Örneğin, namus konuları, kadınların davranış ve giyim konuları, kadınların kentlerde yaptıkları işler, törenlerin düzenlenme süreçleri gibi. Bu nedenle, kente özgü davranışları yapması uzun zaman alır. Kente gelmekle fiziki intibak gerçekleşirken, sosyo-kültürel açıdan intibak ya gecikmekte ya da hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşmemektedir.

¹²⁰ Erkal, Mustafa M.; **Sosyoloji (Toplumbilim)** K.Ü. İ.İ.B.F. Yayınları, Trabzon, 1982, s.145.

¹²¹ Şenyapılı, Tansı; **Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu**, ODTÜ Yayını, Ankara, 1978,s.18-21.

BÖLÜM II - ANKARA'DA KENT KİMLİĞİ

A. Ankara'nın Genel Özellikleri

Ankara, Orta Anadolu bölgesinde kuzeyde Çubuk, güneyde Mogan, batıda Mürted ve Engürü ovalarının kesiştiği, engebeli, fakat yerleşmeye uygun özellikler taşıyan bir konumdur. Anadolu'nun batısını doğuya bağlayan kıtalararası yollar tarih boyunca buradan geçmiş ve Ankara daima bir yol kavşağı rolünü oynamıştır. Kent ve çevresinin topografik ve morfolojik yapısına daha yakından bakıldığında kentin, sırtı doğuya dönük at nalı biçiminde yakın ve uzak tepe ve dağ dizileriyle çevrelendiği görülmektedir.¹

Hatip Çayı, İncesu, Bentderesi ile Çubuk suyunun birleşerek Ankara (Engur) Çayı ismi altında ortasından geçen ovanın kenarında kurulan Ankara, fazla büyük olmamakla birlikte, küçük bir beldeyi yaşatacak olanaklara sahipti. Ankara'nın doğal bölgesi iklim ve bitkisel örtüsü yönünden, güneydeki bozkırla, kuzeydeki ormanlık bölge arasında makilik bir geçit bölgesi karakterindedir.²

Ankara, orta Anadolu platosunun kuzey kesiminde yer almaktadır. Dağlık ve ormanlık kuzey Anadolu ile kurak Konya ovası arasında bir geçit alanı özelliğine sahiptir.³ Geniş arazisi bulunan Ankara, yer yer iklim farklılıkları göstermektedir. Güneyde İç Anadolu ikliminin bariz özelliği olan sert step iklimi, kuzeyde ise Karadeniz ikliminin ılıman ve yağışlı halleri görülür. Kızılırmak ve Sakarya nehirleri ile kısmen Orta Anadolu'nun kapalı

¹ Akçura, Tuğrul; **Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik bir Araştırma**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1971, s.111-128.

² Akçura, Tuğrul; a.g.e., s.11

³ **Ana Britanica**; Ankara Maddesi, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987, s.104

Tuz Gölü Havzasını içine alan bölgede yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmektedir.

Ankara'da ovalar fazla yer kaplarsa da makinalı ve sulu tarım yapıldığı için, Haymana, Çubuk, Mürted, Polatlı, Bala, Şereflikoçhisar, Beypazarı, Kalecik ve Ayaş ovalarında büyük miktarda ürün alınabilmektedir. Ankara, Türkiye'nin Konya'dan sonra ikinci önemli tarım merkezidir. Topraklarının üçte birinde ekim yapılan Ankara'nın meraları ve ormanları da buna eklendiğinde, tarım alanlarının oranı üçte ikiye yükselmektedir. Bu topraklarda özellikle buğday, arpa, yulaf, şekerpancarı ve pirinç ekilmektedir. Bu bölgede, sebze ve meyvecilik de gelişmiş olup, elma ve armudu ünlüdür (Ankara armudu). Hayvancılık Ankara'da eskiden beri ünlüdür. Koyun ve ünlü Ankara Tiftik Keçisi yetiştirilmekte, sığır besiciliği ve tavukçuluk da gelişmiştir.⁴

Türkiye Cumhuriyetinin başkenti olan Ankara'nın doğusunda Kırıkkale, batısında Eskişehir, kuzeyinde Bolu ve Çankırı, güneyinde ise Konya illeri yer almaktadır. Ankara, ülkenin orta-kuzey kesiminde 24.521 km. kare yüzölçümü ile Türkiye'nin yaklaşık %3.19'unu oluşturmaktadır.

B. Ankara'nın Tarihçesi

1. Cumhuriyete Kadar

Kuruluş tarihi kesin olarak bilinemese de Ankara'da yapılan araştırmalarda bulunan prehistorik izler, şehrin insanoğlunun yerleşik düzene geçtiği dönemlerde kurulduğunu göstermektedir.⁵ Tarihçiler Ankara'nın Frigya kralı Gordius'un oğlu Midas tarafından kurulduğunu iddia

⁴ Ana Britanica; a.g.e., s.104

⁵ **Ankara Rehberi**, Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü (MEB) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000, s.35

etmektedirler. Sırasıyla Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Galatlar, Romalılar, Bizanslılar kenti ele geçirmişlerdir.⁶ Ankara o dönemlerde doğu ile batı arasında köprülük fonksiyonu üstlenmiştir. İlk başkentlik görevini de Galatlara yapmıştır. Roma İmparatorluğunun Galatya'yı ele geçirmesiyle Ankara, Anadolu yol ağının önemli bir kavşağı niteliğini kazanmıştır. İdari, askeri ve ticari merkez olma dönemi yüzyıl kadar sürmüş ve bu dönemde kentin nüfusu 100.000'e kadar çıkmıştır. Ancak İmparatorluğun gerilemesi ile Ankara, bu önemini yitirmeye başlamıştır. 334-1073 yılları arasında ise, zaman zaman işgallere uğrayarak yakılıp, yıkılmasına rağmen Bizans İmparatorluğunun önemli bir kenti olarak kalmıştır.

Ankara, Türklerin eline ilk defa 1073 yılında geçmiştir. Bu dönem içinde Anadolu'dan geçen önemli yollar üzerinde merkez rolü oynayan Ankara, burada yaşayan kavimleri, kendine çeken bir belde olmuştur. Osmanlıların Anadolu'da politik birliği kurmalarına kadar geçen süre içerisinde de devamlı saldırılara uğramıştır. İlk yerleşme merkezi olan Ankara Kalesi de son şeklini bu dönemde almıştır. Kentin tarihsel yerleşim çekirdeği, Kale'nin üzerine kurulduğu tepedir. Bu noktanın savunma ve altında uzanan ovayı denetleme olanaklarının yüksekliği Ankara kentinin uzun tarihi boyunca bölgesel önemini korumasını sağlamıştır.⁷

Ankara Kalesinin, Osmanlı kentinde çeşitli işlevleri bulunmaktaydı. Burası devlete ait para ve belgelerin, değerli eşyaların korunduğu, askerlerin barındığı bir yerdi ayrıca hapishane işlevi de bulunmaktaydı. Bunların yanısıra kale bir yerleşim alanı olarak da kullanılmaktaydı. Kale içi, duvarlarına bitişik yapılardan başlayarak bütünüyle yerleşime açılmış ve kentin en seçkin semtlerinden biri olmuştu. Kentin ticaret kesimi ile iç içe olan ya da onları dış duvara doğru yayılarak çeviren mahalleler, ya bir dinsel yapının, bir külliye'nin, bir imaretin çevresinde oluşmuşlar ya da meslek

⁶ **Yurt Ansiklopedisi**; Anadolu Yayıncılık, Cilt:1, İstanbul, 1982, s.523

⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, , cilt:1, s.638

gruplarından kimilerinin ya da benzer inanç ve gelenekleri sürdürenlerin bir arada oturma istekleri sonucu ortaya çıkmışlardır.⁸

Ankara'da 16. yüzyılın sonlarında kale ve dışında 85 mahalle vardır. En kalabalık mahalleler, şehrin iş yerlerine yakındır. 16. yüzyılın sonlarıyla 17. yüzyılın başlarında Ankara'nın toplam nüfusunun 23 bin ile 25 bin arasında olduğu anlaşılmaktadır.⁹ 17. ve 18. yüzyıllarda da büyük ve gelişmiş bir kent olan Ankara 19. yüzyılda ticari önemini yitirmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun ekonomisini sarsan 1838 Ticaret Anlaşmasının sonuçları, tiftik keçilerinin başka ülkelerde yetiştirilmesi, ticaretin azınlıklar elinde olması, 1874-75 yıllarında ortaya çıkan kıtlık Ankara'da nüfusun azalmasına ve ticaretin sönmesine yol açmıştır.¹⁰

1900'lü yıllarda Ankara 30.000 nüfuslu bir kent idi. Ekonomisi tiftik ve yün üretiminden elde edilen sofacılığa bağlıydı. 1917 yangını ve harpler nedeni ile kentin nüfusu Kurtuluş Savaşı öncesi 20-25 bine inmiş, önemli bir bölümü yanık ve harap bir kent görünümünü almıştır. Başkent seçildiği dönemde Ankara, çok az binası olan, yoksul, küçük bir kasaba görünümündedir.

"Eğer geçen yüzyıllarda yapılmış Ankara resimlerine bakarsanız, yalçın bir tepenin üstünde yükselen burçları, onların hemen yanında başlayan birbirine bitişik binaları, bu yapıları çevreleyen bir suru görürsünüz. Burası Ankara hisarıdır. Daha aşağılarda hisarın dış surları, en dışta da kenti bütünüyle içine alan ve kente ulaşan yol ağzlarında kapıları bulunan bir uzun duvar gözünüze çarpar. Hisardan dış duvara doğru belli bir eğimle alçalan alanda çeşitli yapılar yer almıştır. Bunlar arasında yükselen minareleri ile

⁸ Yurt Ansiklopedisi, a.g.e., s.538.

⁹ Altındağ 94.; Altındağ Belediyesi Yayını, Ankara, 1994, s.43

¹⁰ Eyyice, Semavi; **Ankara'nın Eski Bir Resmi**, TTK Atatürk Konferansları, Cilt:3, 1972, s.95

camileri hemen sezebilirsiniz, daha bir dikkatli bakarsanız sıra sıra kubbeleri ile bedesteni, hanları, hamamları hemen belirleyebilirsiniz.”¹¹

Tarihsel süreç içinde Ankara kentinin ve ilk merkezlerin işlevleri açısından geçirdiği dönüşümlerde, Anadolu'nun siyasal yapısının, ulaşım sisteminin ve dolayısıyla ticari alanda meydana gelen değişikliklerin etkisi olmuştur. Bu faktörlerdeki değişime paralel olarak Ankara kenti, tarih içinde bazen bir yönetim merkezi, bazen bir askeri garnizon, bazen de bir ticaret kenti olarak önem kazanmış ve farklı zamanlarda farklı koşulların yarattığı bu işlevler kent merkezinde belirginleşmiştir.¹²

Kentlerin önemli ulaşım aksları üzerinde bulunması ve ticari değişimlerin gerçekleştirilmesine olanak sağlaması kurulmasında ve gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Ankara kentinin kuruluşundan bugüne kadar sürekli bir yerleşim bölgesi olmasının temel nedeni, kentin önemli ulaşım bağlantıları üzerinde olmasıdır. Çünkü ilkçağdan başlayarak Anadolu yarımadasının doğu-batı doğrultusunda geçen ordu yolu, posta yolu ve ticaret yolu niteliklerini taşıyan ana ulaşım hattı Ankara'dan geçmektedir. Ancak tarih boyunca Ankara'daki siyasal değişiklikler, bölgedeki yolların önemini kimi zaman artırırken kimi zaman da azaltmıştır. Kentin işlevleri de bu çerçevede değişime uğramıştır.¹³

2. Cumhuriyet Dönemi

1923'te başkent olduğunda Ankara gelişmiş bir kasaba görünümündeydi. Bu tarihe kadar imar görmemiş imar gerektirecek bir yoğunluğa erişmemiş ve hatta birkaç yıl önce geçirdiği bir yangınla önemli

¹¹ Ergenç, Özer ; “16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapı ve Kentsel Özellikler”, **Tarih İçinde Ankara**, Eylül 1981 Seminer Bildirileri, ODTÜ Yayını, Ankara, 1984, s.49

¹² Aktüre, Sevgi; “16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler”, **Tarih İçinde Ankara**, Seminer Bildirileri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1984, s.2

¹³ Aktüre, Sevgi; a.g.e., s.17

ölçüde harap olmuştu. Konut alanları kent kalesi içinde ve eteklerinde bulunuyordu. Yolları yazları toz, kışları çamur kaplı, bir bölümü bataklık ve sıtma içinde bulunmaktaydı. Kullanılabilir resmi binalar vilayet ve okul binalarından ibaretti. Ankara'nın bugünkü durumuna gelmesinde başkent olmasından önceki tarihinin fazla bir etkisi olmamıştır. Ankara'nın başkent seçilmesi kentin kaderini değiştirmiştir.

20 bin nüfuslu Ankara kasabası, başkent görevlerinin ve olanaklarının çektiği yeni kitlelere yetmeyince, Eski Ankara'nın yanında yeni bir şehir kurmak ve geliştirmek gereği duyulmuştur. Yeni Ankara, Eski Ankara'nın bir devamı olarak değil, fakat ondan tamamen farklı bir "Yenişehir" olarak düşünülmüş ve planlanmıştır. Bugün artık, Ankara denilince akla gelen Yeni Ankara'dır.¹⁴

Eski Ankara, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze uzanan gelişme süreci içinde, hızla büyüyerek, oldukça geniş bir alana (90.000 hektara) yayılan Yeni Ankara'nın merkezinde kalmış bulunmaktadır. Kentin ilk gelişme yönü güney olarak tanımlanmış ve gelişme Atatürk Bulvarı boyunca güneye doğru olmuş, ama zaman içinde nüfusun artışı ile doğal eşikler aşılmış, Ankara her yönde yayılmaya devam etmiş, 1970'lerden sonra metropoliten kent niteliğine kavuşup, İstanbul ve Eskişehir karayolları yönünde gelişimini sürdürmüştür.¹⁵

Yeni Cumhuriyetin çağdaş bir başkent kurma girişimi sonucunda Ankara'nın bir plan çerçevesinde geliştirilmesine karar verilmiştir. Ankara'nın kent planı için yapılan yarışmada Hermann Jansen birinci gelmiştir. Jansen Ankara'da oluşan ikili yapının (Ankara'nın mülk sahiplerinden oluşan eski halkı ve genellikle bürokratlardan oluşan yeni halkı) dengelenmesini amaçlamıştır. Bu konuda korumacı bir yaklaşım ile eski dokunun sanatsal değerlerinin dikkate alınması, Eski ve Yeni kentin birbirinden ayrılıp biricil

¹⁴ Keleş, Ruşen; **Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi**, A.Ü. SBF Yayını, Ankara, 1971, s.1-2

¹⁵ **2000 Genel Nüfus Sayımı**; DİE Yayını, Ankara, 2000, s.176.

bağlantı ile bütünleştirilerek dengenin sağlanmasına ve Tarihi çevrenin yeni gelişmeyi simgesel bir güçle yönlendirmesi konularına planında yer vermiştir. Ayrıca yeni gelişen mahallelerin kendi içinde uyumlu ve doğa ile bütünleşmiş bir yapı oluşturmaları, kent içinde büyük yeşil alanların ve parkların yer alması, kent dışında ise yeşil bir kuşağın geliştirilmesi, taşıt trafiği için tek bir ana yolun öngörülmesi, bunun dışında yolların sessiz ve yollar olarak düşünülmesi gerektiğine planında yer vermiştir. Bu plan ile hem o dönemdeki mevcut yapıların korunması hem de yeni yapıların doğal ve tarihi çevre ile bütünleştirilerek bir denge sağlanması amaçlanmıştı. Eğer plan uygulanabilseydi çevrenin verileri ve planlamanın yardımıyla kentte bir kimlik oluşturulabilirdi.

1950 sonrasında kamu bürokrasisine yaklaşım değişmiş, Ankara'daki sanayi faaliyetlerinin etki alanları genişlemiş, ulusal, hatta uluslararası pazarlara dönük üretim faaliyetleri çoğalmış, bu dönemde uygulanan kalkınma modelinin, öncelikle tarım sektöründe başlattığı değişimler, kentleşme hızını ve kentlere yığılmayı arttırmış, gecekondu sorunu yoğunlaşmış, yapılarda kat mülkiyeti konusu gündeme gelmiş, plan olduğu halde, sanki plansız gelişmiş bir kent izlenimi veren kentte, yeni plan yapma gerekliliği doğmuştur.¹⁶

Jansen planının hızlı nüfus artışı ve diğer nedenlerle geçerliliğini yitirmesi sonucunda Jansen planı önemini kaybetmiştir. Bunun üzerine 1955 yılında yeni bir imar planı hazırlanması yoluna gidilmiştir. Yücel ve Uybadin tarafından hazırlanan planda Jansen planının çekirdeği korunmuş, kentleşme hedeflenmiş ancak çözüm getirmeyen yeni fikirler sergilenmiştir. Bu dönemde kent merkezi olarak Ulus'un yanısıra Kızılay da ortaya çıkmıştır.¹⁷ Bu plan da

¹⁶ Ener, Semra; **"Günümüz Kentleri İçinde Geleneksel Dokunun Konumu ve Ankara Örneği"**, TODAİE Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1993, s.147.

¹⁷ Ayten, Asım Mustafa; **"Kent Kimliği ve Belirleyicilerinin Ankara Kentindeki Durumunun Tarihsel Gelişmişlik Süreci İçinde Değerlendirilmesi"**, **Ankara Sempozyumu 13-15 Ekim 1997 Bildiriler Kitabı**, TMMOB Mimamlar Odası Yayını, Ankara, 1997, s.24

kent nüfusunun hızla artması ve değişen koşullar nedeniyle kısa sürede önemini yitirmiştir.

Ankara kentinin coğrafi mekandaki yayılmasının, bu alanların jeomorfolojik özellikleri bakımından değerlendirilmesi yapıldığında, kentin genellikle yerleşebilir alanlar üzerinde geliştiğini, ama gecekondu bölgelerinde ve bazen imarlı kısımlarda da yerleşmeye elverişli olmayan alanlarda yapılaşmanın gerçekleştiği görülmektedir. Kent formu üzerinde doğal koşulların düzeltici etkileri olmakla birlikte, kent formunun esas belirleyicisinin toplumsal ve ekonomik süreçler olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸

Eski kent merkezi dışında kalmakla birlikte, Ankara'nın tarihi açısından önem taşıyan bağ evlerinin bir kısmı belediye mülkiyetine geçirilerek, bu yapılar için restorasyon projeleri hazırlanmış, günümüzde kullanılarak yaşatılabilmeleri amaçlanmıştır. Ulus ve Kale'nin Koruma Planları dışında kalan ve "sit" ilan edilmiş bulunan, kentin geleneksel dokusunun geri kalan kısmının planlarının elde edilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak, 1989 yılından bugüne uzanan ve Ankara'nın geleneksel dokusunun korunmasını amaçlayan çalışmalar, daha çok, şu anda Belediye bünyesinde görev yapan seçilmiş ve atanmış kadronun, kentin kültür ve tarihine sahip çıkılması konusundaki inancına bağlı olup, yerel yönetimlerin kendi görev alanlarındaki tarihi dokuya sahip çıkmaları konusunda ülke genelinde kamuoyu oluşmamış ve bu konuda herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır.¹⁹

Kentin, tarihsel gelişme süreci içinde, coğrafi mekandaki büyümesi ve sıçramalarının doğal verilerden tümü ile bağımsız olarak gerçekleşmediği, farklı nitelikli toplumsal gelişme istemlerine ve gereksinimlerine bağlı olarak, kentsel kullanışların (imarlı konut alanları, gecekondulaşmış alanları, kamusal kullanışlar) ortaya çıktığı görülmektedir. Bu farklı kullanımların,

¹⁸ **Ankara 1985'den 2015'e**, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Çalışma Grubu; Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1987, s.15

¹⁹ Ener, Semra; a.g.e., s.172.

gelişme sürecinin farklı dönemlerinde doğal sınırlayıcılardan farklı biçimde etkilenmiş oldukları da söylenebilir.²⁰

“Kentler toplumun aynasıdır. Toplumda geçerli olan üretim biçimi ve ilişkiler olduğu gibi kentsel mekana yansır. Toplamlar, her gelişme aşamasında, o aşamaya uygun yapıda kentlere sahip olmuşlardır. Kentler uzun zamanda oluşan sosyo-ekonomik varlıklardır. Bu nedenle, bir kentte, içinde bulunduğu toplumun geçirdiği çeşitli gelişme aşamalarının izlerini bulmak olanaklıdır. Toplumsal yapıdaki tüm çelişkiler, kent mekanına olduğu gibi yansır.”²¹ Günümüz Ankara’sında hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme dolayısıyla birçok yerleşim bölgesinde doğal çevre ile uyum oluşacak şekilde bir yapılanmanın söz konusu olamadığı görülmektedir. Bugünkü Ankara kentinin oluşmasında doğal çevreden ziyade başkent olması ile birlikte bürokrasinin burada yoğunlaşması ve dolayısıyla bu bölgeye doğru yaşanan göçün etkili olduğunu söyleyebiliriz.

C. Ankara’nın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

1. Ankara’da Sosyo-Kültürel Yapı

a) Ankara’nın Nüfus Yapısı

Ankara’nın 13 Ekim 1923 tarihli yasa önerisi ile bir Anayasa hükmü olarak başkent olması, kent yönetimini gerek konut, gerek arsa, gerekse de büyümenin planlaması açısından yeni sorunlar ile karşı karşıya bırakmıştır. Ankara, cumhuriyetin ilanından sonra 50 yıl boyunca bir büyüme odağı olarak Türkiye’de nüfus çekim merkezi olmuş ancak, daha sonra bu niteliği nispeten zayıflamıştır.

²⁰ Ankara 1985’den 2015’e, a.g.e., s.146-147.

²¹ Kartal, Kemal; “Kapitalist ve Sosyalist Ülkelerde Yeni Kent Uygulamaları”, A.İ.D., XII, Aralık, 1979, s.24.

Ankara kenti nüfusu, özellikle Cumhuriyetten sonra ve Başkent olma fonksiyonunu üstlenmesiyle birlikte çok hızlı bir şekilde artmıştır. 1920'lerden 1995'e kadar geçen süreçte, ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevlerini yüklenmesiyle kamu ve hizmet sektöründeki hızlı gelişmelerle kentin nüfusu 100 kattan fazla artmış, toplumsal ve mekansal yapısı bütünüyle değişmiştir.

Ankara, 1923 yılında yaklaşık 30.000 kişinin yaşadığı küçük bir Orta Anadolu kenti konumundayken nüfusu, 1927'de 74.553, 1990'da 2.584.594'e, 1997'de 2.949.771'e, 2000 yılında ise 4.007.860 yükselerek bir metropoliten kent haline gelmiştir

Ankara'nın 1927-1975 döneminde sürekli ve kararlı bir büyüme gösterdiği, bu büyüme eğiliminin 1980'den sonra yavaşladığı görülmektedir. 1927-1975 döneminde, Ankara nüfusunun toplam Türkiye içindeki payı %0.55'den %4.22'ye, Türkiye kentsel nüfusu içindeki payı %3.35'den %10.18'ler düzeyine yükselmiştir. 1975 sonrasında ise Ankara'nın hem toplam nüfus içindeki, hem kentli nüfus içindeki payının artmasının durakladığı görülmektedir

Kentsel büyüme açısından Ankara'da, her dönemde Türkiye genelinde görülen büyüme oranlarının üzerinde bir büyüme hızı görülmüştür. Ülke nüfusu 1990 yılında 1927 yılı nüfusunun yaklaşık 4 katına Türkiye kentsel nüfusu 14 katına ulaşırken aynı dönemde Ankara nüfusu ise yaklaşık 35 katına ulaşmıştır. Bu artışın nedeni doğal nüfus artışı ve göçlerdir. Ankara'nın başkent olması, ülke ve ulaşım ağlarının kesişme noktasında bulunması, tüm bölgelerle direkt ulaşımının sağlanması, altyapı ve sosyal alanlarının göç edilen diğer illere oranla daha yüksek olması göç alma sebeplerinin en önemlileri arasında yer almaktadır.

Ankara'ya göç veren iller coğrafi bölgelerine göre incelendiğinde en yoğun göçü çevre ilçelerden ve kendi bölgesinden (İç Anadolu) aldığı gözlenmiştir. Diğer ağırlıklı bölgeler Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi olmakla birlikte, tüm bölgelerden dengeli göç aldığı görülmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Ankara nüfusuna baktığımızda yaş ve cinsiyet açısından dengesiz bir dağılım gösterdiğini görmekteyiz. Bu yıllarda Ankara'nın yeni başkent olması dolayısıyla, çalışma yaşında olan erkek nüfusunda aşırı bir yığılma söz konusudur. En büyük dengesizlik 15-64 yaşları arasındaki kadın nüfusunun azlığında kendisini göstermektedir. Kadın nüfusun azlığı beraberinde çocuk nüfus oranlarındaki azlığı da getirmektedir. 1990 yılına kadar yapılan her nüfus sayımında bu dengesizliğin biraz daha ortadan kalktığı görülmektedir. 15-64 yaş grubundaki erkek nüfusun oranı sürekli olarak düşmekte aynı yaş grubundaki kadınların ve diğer yaş grubundaki kadın ve erkeklerin payı artmaktadır.

Ankara nüfusu Türkiye genelindekine benzer bir cinsiyet yapısına sahip olduğu görülmektedir. Ankara'nın çekim merkezi olması sebebiyle genç erkek nüfusun kadın nüfusa göre fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da, Ankara'nın bir üniversite kenti olması ve eğitim amaçlı göçlerin yoğun olması, ayrıca ilk aşamada aile reislerinin iş bulma amacıyla yalnız göç etmeleriyle açıklanabilir. Çalışma yaş grubu olan 15-64 yaş grubu toplam içinde %66.3 ile Türkiye ortalamasının (%57) üzerinde yer alması, Ankara'nın mevcut gelişme potansiyeli ve bir çekim merkezi olması nedeniyle yoğun bir şekilde göç alması bu yaş grubunun payının yüksek olmasını sağlamaktadır.

b) Ankara'da Sosyal Hayat Düzeni

Cumhuriyetin ilanından sonra, Ankara Türkiye'nin başkenti seçilmiştir. İdari organların teşkilatlanması ve sanayinin gelişmesi nedeniyle, yakın illerden, ilçelerden ve yurdun diğer yörelerinden gelen göç ile Ankara, hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur. (Son 73 yılda Türkiye'nin nüfusu beş kat artış gösterirken aynı dönemde Ankara'nın nüfusu on kat artmış ve 2000 yılında 4.007.860'a yükselmiştir.) Farklı yörelerden gelen bu nüfus kentin mekansal örgütlenmesine etkiye bulunmuştur. Kente gelenler geldikleri yörelerin sosyo-kültürel özelliklerini beraberlerinde buraya taşımışlardır. Dolayısıyla Ankara bütünselleşmiş bir yapıya kavuşamamıştır. Bütün bunlara bir de iletişim alanındaki teknolojik devrim ile hızlanan kültürler arasındaki etkileşim eklenmiştir. Bu nedenlerden dolayı kentin fiziksel ve toplumsal yapısında radikal değişikliklerin olduğu mekanlara da rastlamaktayız. (Gecekondu ile gökdelenin yan yana olması gibi)

Ankara kurtuluş savaşı sonrasında ikili bir sosyal yapıya sahip olmuştur. Ankara'nın genellikle mülk sahiplerinden oluşan eski halkı ve bürokratlardan oluşan yeni halkı vardır. Yeni Ankaralıları ile eski Ankaralıların çıkarları kentin büyüme süreci içinde çelişecektir. Ankara'nın Başkent olarak ilan edilmesi birden bire taşınmaz malların ve arsaların değerinde çok hızlı bir artışa neden olmuştur. Bu artıştan pay alanlar eski Ankaralıları iken bu pahayı ödeyen yeni Ankaralıları olmuştur. Cumhuriyetin yeni başkentinin imarına olan yaklaşımı bu koşulların ve olanakların sınırları içinde değerlendirmek gerekmektedir.²²

Ankara, günümüzde, birbirinden belirli özelliklerle ayrılabilen en az dört kesimden meydana gelmektedir. Bunlardan birincisi, yeni, zengin ve müreffeh Ankara'dır. İkinci kesim, şehri yer yer kuşatmış, yer yer de şehrin merkezine sokulmuş olan gecekondu topluluklarıdır. Bu iki tip topluluk

²² Tekeli, İlhan; **Türkiye'de Kentleşme Yazıları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1982, s.55.

arasında kalan ve konut özellikleriyle ilk bakışta göze çarpan “orta halli”lerin Ankara’sı”, başkent içinde çeşitli yönere dağılmış ve çeşitli merkezlerde toplanmış üçüncü tiptir. Son olarak, Eski Ankara, türü kendine özgü, ayrı bir kişiliği olan dördüncü bir topluluk tipi karşımıza çıkmaktadır.²³ Eski Ankara halkı günümüzde diğer üç grup içine karışmış durumda bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti ve hatta Osmanlı İmparatorluğunun çok farklı yörelerinden göç eden çoğu yüksek eğitim sahibi kozmopolit bir nüfus, ilk defa Ankara’da bir araya gelerek Türkiye’nin çağdaş ulus-devlet kültürünün temelini atmıştır. Ankara bu yönüyle heterojenlik yönü ön planda olan bir kettir. Siyasi elitin yerleşmesi ve rejimin oturması sürecinde söz konusu kültür bürokrasi, eğitim kurumları, çeşitli örgütler ve genel olarak bir siyasi elit aracılığı ile ülkenin tümüne taşınmaya çalışılmıştır. Böylece Ankara’nın bir çekirdek kültürü ilerleten, geliştiren ve çevresine taşıyan ortojenik kent yönü ağır basmaya başlamış ve kentin en bilinen özelliği haline gelmiştir. Çekirdek kültürün kendisinin de durağan olmadığını ve zaman içinde önemli değişimlere uğradığını belirtebiliriz. Son yıllarda, gerek ucuz işgücü, gerekse yeni orta sınıf kesiminden ailelerin göçü sonucu Ankara, farklı kültürlerle sahip gurupları bir araya getiren bir metropole dönüşme eğilimi içine girmişse de çekirdek kültür çerçevesinde başka kültürleri dönüştüren özelliğinin yok olmadığını²⁴, kendine özgü bir kültür yaratmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Redfield ve Singer kentlerin kültür değişimindeki rollerini iki ana kavram çerçevesinde ele almaktadır: Ortojenik ve heteronejenik kentler. Ortonejik kentlerin özelliği, yerleşik ve kendine özgü bir çekirdek kültüre sahip olması ve bu kültürü çevresindeki farklı kültürleri çözücü, eritici ve onlara kendi doğrultusunda yeni biçim verici yönde değiştirmesidir. Heteronejik kentler ise farklı kültürlerle sahip gurupları ve bireyleri bir araya getirirken eski kültürle de zıt düşebilen yeni ve orijinal bakış açıları, düşünce biçimleri ve değer

²³ Keleş, Ruşen; a.g.e., s.3

²⁴ Ayata, Sencer ve Ayata, Ayşe Güneş; **Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1996, s.111-112

sistemlerinin doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlayan yerleşim birimleridir. Burada kültürel değişimin kaynağı bizzat farklılık, çeşitlilik ve karmaşıklılıktır.²⁵ Bu iki kavram Ankara'nın başkent olması ile başlayan süreç içerisinde değişen rolünü anlamak bakımından önemlidir. Ankara bir yandan ulus-devlet kültürünün çekirdeğini bünyesinde taşıyan ve bunu çevresine yayan; diğer yandan özellikle kuruluş döneminde ve son yıllarda dışarıdan aldığı yeni nüfusla artan ölçüde çeşitlilik ve farklılaşma gösteren bir şehirdir.²⁶

Ankara, hızla büyüyen kent olmasına karşın bu hızlı büyüme süreci içinde çok uzun süreden beri bulunduğu için nüfus yaş ve cinsiyet dağılımı bakımından çok büyük bir dengesizlik göstermez. Bu dinamik içinde kendine özgü bir dengeye ulaşmıştır. Ankara nüfusunun %70'inin doğum yeri Ankara dışıdır. Buna rağmen Ankara içinde bir Ankaralılık duygusu oluşmuştur denilebilir. Türkiye'nin değişik kesimlerinden gelenleri kaynaştıran bir pota olabilmıştır. Tabii bu Ankara içindeki gecekondular ve gecekondular dışı kesim arasındaki temel ikilemin yadsınması anlamına gelmez onla birlikte olur. Ankara'nın seçkinlerinin kendilerini İstanbul'un seçkinlerinden farklı gören bir bilince sahip olduğunu söyleyebiliriz.²⁷

2. Kentin İktisadi Yapısı

a) Çalışma Düzeni

Kentin ekonomisinin dayandığı temel sektörlerin kent mekanının oluşmasına etkisi olmaktadır. Sanayi kenti, turizm kenti gibi. Cumhuriyetin ilanı ile başkent seçilen Ankara'nın o dönemde geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktan sağlanmaktaydı. Başkent olmanın gerektirdiği hizmetleri verebilecek bir şehrin kurulması amacı ile yoğun şekilde başlatılan alt ve üst yapı inşaatları ticari hayatı canlandırmıştır. Bu gelişmeler diğer yerleşim

²⁵ Ayata, Sencer, Ayata, Ayşe Güneş; a.g.e., s.111.

²⁶ Keleş, Ruşen; a.g.e., s.168-169.

²⁷ Tekeli, İlhan; a.g.e., s.72-73.

yerlerinden Ankara'ya nüfus göçünü başlatmış; bir bakıma Ankara'da sanayileşme ve artan nüfus birbirinin hem sebebi hem de sonucu olmuştur. Ayrıca bürokrasinin buraya taşınması sonucu kente politikacılarla görüşmek amacıyla yurt içinden ve yurt dışından çok sayıda kişi gelmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen Ankara'ya ne sanayi kenti ne tarım kenti ne de turizm kenti diyemiyoruz. Çünkü kent mekanının oluşmasında bu ekonomik sektörlerin hepsi az veya çok etkide bulunmuşlardır.

Ankara temelde bir yönetim merkezi olmasına karşın özellikle 1955'li yıllardan sonra gözardı edilmeyecek oranda bir sanayi gelişmesine sahne olmuştur. Sanayideki bu gelişme özellikle kent saçağının formunun belirlenmesinde önemli ölçüde belirleyici bir bağımsız değişken olmaktadır. Sanayinin yer seçimi eğilimleri incelenirken küçük üreticilerin genellikle kent merkezinin yakın çevresinde yer seçme eğilimi taşıdıkları, ama bunlar örgütlenerek küçük sanayi siteleri kurulmaya başlandığında kent merkezinden kopabildikleri, orta ve büyük sanayinin tek başına yer seçtiğinde kentin ana karayolu bağlantıları üzerinde yerleştiği, bunun yanısıra Organize Sanayi Bölgeleri içinde örgütlenerek kent saçağında kuruldukları gözlenmiştir.²⁸

Ankara ile ilgili yapılan değerlendirmeler; Ankara'nın hizmetlerde ihtisaslaşan bir kent olduğunu, kamu yönetimiyle sosyal, kültürel ve bazı kamu servislerinin en büyük ağırlığı taşıdığını, ihtisaslaşmış iş hizmetlerinin orta düzeyde geliştiğini, Ankara'da sanayi üretimi ile bölgesel dağıtım işlevlerinin ikinci derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.²⁹ 1980-2000 döneminde tarım sektöründe çalışanların oranında azalış, hizmet sektöründe çalışanların oranında ise artış olmuştur. Aynı dönemde sanayi ve inşaat sektöründe istihdam edilenlerin sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır.

²⁸ Ankara 1985'den 2015'e, a.g.e., s.3.

²⁹ Ankara 1985'den 2015'e; a.g.e., s.29

Ankara' da iktisaden faal nüfusun aktif nüfusa oranı ülke genelinden düşüktür. 1975-1990 yılları arasında ülkede yaşanan gelişimlere koşut olarak artan işsiz nüfus Ankara' da daha da yüksek bir oranla kendisini göstermektedir. 12 yaş üzeri nüfusun içindeki iktisaden faal nüfusun azalmasında en büyük etken yüksek kentleşme hızı ve göç yanında eğitim düzeyinin yükselmesi, öğrenci sayısı ve emekli nüfusunun artması ile ev hanımı nüfusunun düşüklüğüne bağlayabiliriz. Ankara Büyükşehir Belediyesi kapsamındaki ilçeler incelendiğinde aktif nüfusun %44.16'sının faal, bununda %8.79'nun işsiz ya da iş arıyor konumda olduğu gözlemlenebilir. Tüm bu sonuçlar kentleştikçe işsizlik oranının arttığını ve iktisaden faal olma oranının azaldığını göstermektedir. Bunu da yüksek kentleşme hızı, yoğun göç ve işsizlik ile tarım dışı faaliyetlerde yoğunlaşma nedenlerine bağlamak olasıdır

Türkiye ekonomik açıdan tarımsal bir karaktere sahiptir. Ankara'da bunun aksine tarım sektöründe bir düşme yaşanmakta, 1990 yılı itibarıyla sanayi hareketlerinde ise bir yoğunlaşma olduğu gözlenmektedir. Sanayi sektöründe önemli sayılabilecek gelişmeler kaydedilmesine rağmen, hizmetler sektörünün sabit kaldığı düşünülse bile Ankara'da devlet fonksiyonu ve bu fonksiyonla ilgili faaliyetlerde ki yoğunlaşmanın hala geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Hizmetler sektörü alt kolları bazında irdelendiğinde Ankara'nın ülke başkenti ve idari merkezi olması nedeniyle Toplumsal Hizmetlerde önemli bir yoğunlaşma gösterdiği gözlenmektedir. Ankara'da toplum hizmetlerinin baskın olmasına neden olan en büyük etken burada yoğunlaşan kamu kuruluşlarıdır. Hizmetler sektöründe, özellikle mali kurumlar, elektrik ve toplum hizmetleri alt grupları, Ankara'da diğer sanayileşmiş kentlere göre ilk sırada yer almaktadır. Bu da Ankara'nın doğrudan başkentlik işlevinden kaynaklanmaktadır. Diğer kentlerde de, sanayileşmenin getirdiği, yan hizmet kolları gelişmiştir. Kısaca, Ankara'nın hizmetler sektöründe ihtisaslaşmış bir kent olduğunu, ülkenin başkenti olması nedeniyle, kamu yönetimiyle sosyal, kültürel ve bazı kamu servislerinin yoğun olduğunu, sanayinin ise ikinci derecede önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Ülke genelinde sağlanan istihdam payında, Ankara'nın İstanbul'dan sonra 2. sırada yer almasının nedeni olarak, Ankara'nın başkent olması ve başkentlik işlevinin etkisiyle hizmet sektöründe özellikle kamu sektöründeki iş olanaklarını gösterebiliriz. 1970 yılında Türkiye'deki %21.2'lik hizmetler sektörü payına karşın Ankara %49.1 ile ülkenin hizmetler sektöründe en yoğun olan kentlerinden biridir. 1990 yılına kadar olan süreçte düzenli bir artış eğilimi gösteren hizmetler sektörü bu tarihten sonraki yıllarda Türkiye'de %33.2 İç Anadolu Bölgesinde %38.4 oranına yükselirken Ankara %68.1 oranı ile ülkenin hizmetler sektöründe en yoğun çalışanın bulunduğu şehri konumuna gelmiştir.

Ortalama 800-1200 m. yüksekliğinde bir yayla özelliği taşıyan Ankara kentinin doğal yapısı hayvancılığa elverişli olması nedeniyle hayvancılık ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yer tutmuştur. Ancak 1950 yılından sonra bitkisel üretime ağırlık verilmesi, otlak ve meraların önemli bölümünün tarla haline getirilmesi, hayvancılık alanlarının bir ölçüde daralmasına yol açmıştır. Koyun ve son dönemlerde azalmakla birlikte, dünyaca ünlü Ankara keçisi, kentte yetiştirilen hayvanların başında gelmektedir. Meraların daralmasına karşılık koyun ve sığır gibi besi hayvanlarının sayısında 1970'lerden beri görülen sınırlı artış, Ankara'nın artan et ve süt ihtiyacını karşılama çabaları ile birlikte hayvancılıkta daha modern yöntemlerin kullanılmasından kaynaklanmıştır. 1950'lerden sonra nüfusu hızla artan Ankara'nın talebini karşılamak üzere, kentte tavukçuluk önemli ölçüde gelişmiştir. Özellikle çok sayıda tavuk çiftlikleri kurulmuş ve kümes hayvanlarının sayısında büyük artış gözlenmiştir.

Ankara dört milyon nüfusuyla başlı başına bir emek ve tüketim pazarıdır. Ayrıca, bir yandan başkentlikle ilgili faaliyetler ile eğitim ve sağlık hizmetlerindeki yoğunlaşmalar; öte yandan da metropoliten alanda oluşmuş teknik altyapı olanakları, sanayinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Tarihsel süreç içinde sanayinin göreceli önemi yavaş da olsa artmış, ama kentin istihdam bünyesinde köklü dönüşümlere yol açamamıştır. Ankara'daki

sanayi gelişmesini etkileyen bir başka olgu da, çeşitli nedenlerle kentin yakın bölgesinde yoğunlaşan sanayi faaliyetleridir.

b) Kentin Diplomasi ve Yönetim Merkezi Olması

Ankara dört milyon nüfusa sahip bir başkenttir. Bu nüfusun en önemli ekonomik temel faaliyeti ulusal yönetimdir. Türkiye genel olarak merkezi bir yönetim sistemine sahiptir. Devlet memurlarının %25'i Ankara'da oturmaktadır. Ankara'da faal nüfusun %42,3'ünü bürokrasi oluşturur. Bunun içinde yönetsel işlerde çalışanlar %17,3, eğitim, sağlık vb. sosyal hizmetlerde çalışanlar %6,9'u, KİT'lerde çalışanlar %6,3'ünü, orduda çalışanlar %11,8'ini teşkil eder.³⁰ Kentin temel ekonomisi başkentlik işlevine dayanmaktadır. Nüfusun gelişmesi ve kentin ekonomik temelindeki farklılaşma ile işgücü ve istihdamın gelişimi süreci sonunda kent hızla büyümüştür.

Türkiye'nin bir rejim özelliği olarak devlet, iktisadi ve sosyal faaliyetlerde pek çok batı ülkesinden çok daha önemli rol üstlenmektedir. Sanayi, bankacılık, ulaşım ve kısmen de ticarette devlet büyük patron durumundadır. Hastaneler, Üniversiteler, Radyo vb. sosyo-kültürel faaliyetlerin çoğu devlet tekelindedir. Devlet, kontrolünde bulunan bu iktisadi ve sosyal faaliyet kollarını, bir yandan merkeziyetçi geleneği sonucunda, öte yandan da başkentlileri memnun etmek amacıyla Ankara'ya toplamış bulunmaktadır. Ülkemizde klasik devlet görevlerinde çalışan memurların %18'i başkentte bulunmaktadır. Bu oran Ankara nüfusunun %9,4'üne karşılık gelmektedir. Ordu, partiler, sendikalar, resmi dernekler, PTT gibi devlet fonksiyonuna yakın veya onunla karışan faaliyet kollarının karışmasıyla bu oran %17'ye yükselmektedir. Devlete dolaylı olarak memurluk edenleri de eklersek faal nüfusun %30'u, devletin geleneksel görevleri içinde olsun veya olmasın,

³⁰ Tekeli, İlhan; a.g.e., s.73.

devletle ilgili ve Ankara başkent olduğu için buraya yığılmış faaliyet kollarında çalışan memurlardan oluşmaktadır.

D. Kentsel Kamu Hizmetleri

1. Ulaşım

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti ilan edilen Ankara, küçük bir taşra kasabası iken 1980'li yıllara gelindiğinde Metropoliten bir kent karakteri kazanmaya başlamıştır. Başkent ilan edildikten sonra Ankara'nın nüfusu hızla artmıştır. Kentin ekonomik yapısı Başkent olmanın özelliklerini taşımaktadır. Kamu yönetim binaları ve hizmet sektörü kentte ağırlık kazanmış, sanayi ve ticaret sektörleri ise kentin gelişimine paralel olarak büyümüştür. İstihdam içinde ağırlığı olan kamu kurumlarının kent içindeki yer seçimleri kent makroformunun oluşumuna önemli etkileri olmuştur. Jansen planı ile kamu kuruluşları Ulus-Bakanlık semtleri arasında yer seçmişler, 1950 sonrası süreçte ise Eskişehir yolu üzerindeki alanlara doğru yayılmışlardır.

Ankara metropoliten alanı içinde metropoliten merkeze 35-40 km. uzaklıkta ve en çok 45 dakikada ulaşılabilen yerleşmelerle Ankara arasında günlük ev-iş ilişkisi en yoğun düzeydedir. Bu kuşakta yer alan Hasanoğlan, Elmadağ, Sincan, Çubuk, Kutludüğün, Gölbaşı, Akyurt, Karageyik belediyeleri Ankara'ya sabah 6.00 ile akşam 20.00 saatleri arasında düzenli belediye otobüsleri işletmektedir. Ayrıca Ankara'nın çevresindeki köylerden nüfusu özellikle hızla artanların büyük bölümü bu kuşak içinde yer almaktadır. Bu durum gelişen ulaşım olanaklarının da etkisiyle köylerde oturup kentte çalışanların sayısının artmakta oluşuyla ilişkilidir.³¹

³¹ Ankara 1985'den 2015'e, a.g.e., s.115.

Sanayinin yer seçiminde, küçük sanayi kent merkezine yakın bölgelerde, sanayi kuruluşları ise Organize Sanayi Bölgesi uygulamasıyla kentin batı aksı üzerinde ve İstanbul yolunun önemi nedeniyle bu yolun iki yanında yer seçmişlerdir. Konut alanları ise ulaşımın çeşitlendirilemediği ve hizmet kalitesinin düşük kaldığı yıllar boyunca işyerlerine yakın alanlarda yer seçmişlerdir. Bu nedenle kent merkezi çevresinde yoğunlaşan bir kent dokusu ortaya çıkmıştır.

1920'li yıllarda Kale ve Ulus çevresinde yoğunlaşan kentin ulaşımı faytonlarla sürdürülmektedir. 1927 yılından itibaren başlayan hızlı nüfus artışı imarsız konut gelişimlerine yol açmış, alt gelir grupları ulaşımın en kolay olduğu ve Ulus merkeze en yakın Altındağ'a yerleşmişlerdir. Merkez-Gar-Mamak-Kayaş banliyö hattının hizmete açılması ile birlikte imarsız gelişmeler banliyö hattı boyunca devam etmiştir.

1935'e gelindiğinde Kale-Ulus merkezli eski kent, Ankara'daki konutların %72'sini, işyerlerinin %80'ini, resmi binaların %49'unu, tüm yapıların ise %73'ünü barındırmaktadır. 1937 yılında Necatibey caddesi ile İzmir caddesinin ve bu iki caddeyi birbirine bağlayan ara sokakların hizmete açılmasıyla kentin gelişimi Yenikent ve Bahçelievler yönüne kaymıştır. 1940 yılında, kent nüfusu 157.000'e ulaşmış ve Jansen'in 50 yıl için önerdiği 270.000 nüfus hedefinin aşılacağı ortaya çıkmıştır. Kentin imar planının yeniden yapılması gündeme gelmiştir.

Otobüs işletilemeyen semtlerde özel taşımacılık devam etmiş, 1935 yılında belediyenin otobüs işletmeye başlaması ile toplam yolculuk payı içinde kamunun oranı %60'a ulaşmış, araçlı yolculukların oranı ise %22 olmuştur.

1944 yılında "Ankara Otobüs İşletmesi" kurularak toplu taşımada karşılaşılan sorunları giderilmeye çalışılmıştır. 1950 yılında da aynı amaçla EGO işletmesi kurulmuştur. 1940'lara gelindiğinde toplu taşıma talebi artmış

ancak bu alandaki sunum yetersizliği nedeniyle özel sektör bu alana yönelmiştir. 1944 yılında dolmuş taşımacılığı ve taksi-dolmuş uygulaması özel girişimciler tarafından başlatılmıştır. Bu yıllarda %70'lere varan kamunun toplu taşıma içindeki payı otobüs kıtlığında, özel girişimcilerin Ulus-Cebeci, Cebeci-Sıhhiye, Ulus-Bakanlıklar hatlarında dolmuş işletmeye başlamasıyla %50'lere kadar düşmüştür.

1975-1980 arası dönemde Ankara kentinde özel araç sahipliğinin artışına da bağılı olarak banliyöleşme başlamıştır. Gecekondu gelişimini denetim altına almak amacı ile Gecekondu Önleme Bölgeleri uygulamasına başlanılmış bu amaçla Tuzluçayır, Sincan 1.Bölge, Ulubey, Aktepe, Şentepe ve Sincan 2.Bölgede kamulaştırmalar yapılmış fakat Sincan ve Aktepe dışındaki bölgeler gecekondu işgaline uğramıştır.

Bu dönem arasında kamu kuruluşları kent merkezi dışında yer seçmeye başlamış, 1970'lerde resmi kurumlar çalışanları için servis uygulamasına geçmişlerdir. Yerli otomobil fabrikalarının üretime geçmesiyle özel oto sahipliğinde hızlı bir artış meydana gelmiştir. Belediye 1977'de körüklü otobüsler satın alarak toplu taşımacılıktaki payını %32'ye çıkarmıştır. 1980'lerde ekspres otobüs uygulamasına başlanmış fakat yeni otobüs alımının gerçekleştirilmemiş olması nedeniyle kamunun toplu taşımacılıktaki payının düşmesine engel olunamamıştır. 1977 yılına gelindiğinde ise dolmuşların kent taşımacılığı içindeki payı günde 349.000 yolcu ile %21'e ulaşmıştır.

Ankara kenti, Kale ve Ulus merkez olmak üzere uzun yıllar yağ lekesi biçiminde büyümeyi sürdürmüş ve merkezde yoğunlaşmıştır. Yağ lekesi biçiminde büyümenin merkez üzerindeki yoğunlaştırıcı etkisiyle ulaşım hizmetleri de merkezde yoğunlaşmış ve önemli trafik sorunlarının doğmasına neden olmuştur.

Kamu eliyle yürütülen toplu taşımanın yetersizliği, toplu taşımacılıkta küçük ve özel girişimcilerin doğmasına ve kamu ile yarışan bir paya erişmesine neden olmuştur. Kent merkezinden uzaklaşma eğiliminde olan sektörler ve konut alanları ise yüksek kapasiteli toplu taşıma ağının götürülemediği nedeniyle kent makroformunu olumsuz yönde etkilemiştir. Ulaşılabilirliği yüksek olan kent merkezi ve çevresinde yoğunlaşma bu nedenlerden dolayı artmıştır. Kent, ancak 1970-1980 yılları arasında Batı (İstanbul Yolu) ve Güney-Batı (Eskişehir Yolu) üzerinde saçaklanmaya başlamıştır

Kentin hızlı gelişmesi merkez ve merkez-konut bağlantısını sağlayan kent içi yollara olan yükü arttırmış, planlı gelişmelerin olduğu bölgelerde ana yollara alternatif yol ağlarının kurulamamış olması nedeniyle kent içi yolların merkez içinde ve merkez-konut bağlantılarında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Metropoliten özellikler kazanan Ankara'da yoğunlaşan yolcu ve araç sayıları yol ağının yeniden düzenlenmesini, farklı ulaşım sistemlerinin bir arada planlanması ve işletilmesini önemli kılmıştır.

Ankara, Ulus ve Kızılay gibi iki ayrı merkeze sahip gözükse de bu alanların mekansal bütünlüğü ve aynı ulaşım akslarından beslenen yapıları nedeniyle kentin tek merkezi olma özelliğini korumaktadır. Yıllar içinde Ulus geleneksel kent merkezi işlevleri yüklenirken, modern işlevler ise Kızılay üzerinde yer seçmişlerdir. Merkez üzerindeki yolculuk talepleri, merkeze yönelik işinsal ulaşım aksları üzerinde yığılmalara neden olmaktadır. Ana yolların kaldırabileceğinden fazla trafik yükünün merkez bölgesine yönelmesi belli başlı kavşakların ve yolların tıkinmasıyla sonuçlanmaktadır. Dört milyon nüfusa ulaşan kentin çok merkezli yapısal karakter kazanamamış olması mevcut merkezin işe gidiş ve dönüş saatlerinde trafik yükünün artmasına neden olmaktadır.

2. Konut

Ankara'nın başkent ilan edildiği zaman sahip olduğu kent dokusu, konut alanlarının tepede yer alan Kale ve ona bitişik 5 hektar kadar bir alana yayılmış olan Hisar Mahallesinde odaklaşarak tepenin batı ve güneyindeki yumuşak eğimler üzerinde yayıldığı bir alandan oluşmaktaydı. Ortalama 2.5-3 hektarlık alan kapsayan mahalleler bu sokak dokusu üzerinde yoğun bir konut dokusu oluşturmaktadır. Kentin, başkent olmasıyla etkilenen en önemli sektörlerden biri de inşaat sektörü olmuştur. Bunun sonucu olarak açılan yollar ve binalara giden yatırımlar, kente yakın çevreden becerisiz tarımsal işgücünü çekmiştir. Bu nüfus, kırım itici koşulları ile kente yapılan tek boyutlu bir yatırımın (inşaat) çekiciliğinin birleşmesinden doğan bir güçtür. 1923-1927 yılları arasında Ankara yoğun bir yapılaşmaya sahne olmuştur. Bu yapılaşma daha çok eski kentin boş arsalarında ya da kentin dış mekanlarında yer almaktadır.

1927 yılına gelindiğinde nüfusu 75.000'e ulaşmış olan Ankara'da üç tür konut gözlenmektedir. İlk tür, Kale ve yakın çevresindeki Osmanlı geleneksel konut dokusudur. Bu dokuya Cumhuriyet Dönemi'nin etkisi, yeni bölmeler, eklemeler ve parçacıl yenilemelerdir. Bu gelişimler sonucunda eski mahallelerin nüfusu daha çok yoğunlaşmış ve çevre standartları düşmüştür. İkinci türü oluşturan yapılar dört beş katlı olup geleneksel dokunun içine sızmıştır. Bu yapılar Ankara'nın ilk rant amaçlı apartman örnekleri olmuştur. Üçüncü konut türü, bahçeli ev tipinde ve ayırık düzendeki memur konutlarıdır. "Bahçeli Konut" modeli, yaratılmak istenen ulusal burjuvazi için öngörülen yaşam çevresinin ilk örneklerini oluşturmuştur. Bu model özel sektörce de benimsenerek, orta ve üst gelir grupları için Sıhhiye ve Kızılay arasında, bulvarın doğu ve batısında lüks villalar yapılmıştır. Ancak, bu semtler 1927 yılında hala dolmamıştır.

Sonuçta, 1923-1927 yılları arasında kalan dönemi değerlendirecek olursak; başkent olmasıyla birlikte yoğun bir gelişim yaşayan Ankara'nın,

konut dokusunda da aynı gelişmenin pozitif ve negatif etkilerini görmekteyiz. Planlama olgusunun henüz yerleşmediği bir ülkenin başkent olmuş küçük bir kenti olmanın dezavantajı olarak, 1927 yılı sonuna kadar oldukça plansız ve düzensiz gelişmesi nedeniyle; yapı-sokak ilişkileri, yapıların diğer yapılarla görsel etkileşimi ve dolu-boş mekan oranları düzenlemesi, konut ve kişi yoğunluklarının ve mekan kullanımının topografya ve üzerindeki çeşitli işlevlere göre farklılaştırılması gibi çabaları yansıtamamış ve ortak bir sosyo-kültürel ve ekonomik yaşantının mekanını yönlendirememiştir.

Başkent inşası Cumhuriyetin içte ve dıştaki prestiji bakımından çok önemliydi. 1928'te özel bir yasa ile önemli yetkilerle donatılmış, Ankara İmar Müdürlüğü kurulmuş, 1932'de Ankara'nın ilk kapsamlı imar planı (Jansen Planı) elde edilmiştir. Bu ilk on yılda kentin nüfusu yaklaşık 50.000 kişi artmıştır. Dolayısıyla kamu yapıları yanında yeni konut alanlarına da büyük gereksinim doğmuş ve bu konuda öncelik memur kesimine verilmiştir. Önceleri eski kent dokusunda yoğunlaşan hizmet nüfusunun yeni yaşam biçimine uygun apartman ve bahçeli konutların inşası için yeni alanlar açılması gerekmiştir.³² Bu ilk kuruluş döneminde kente olan yoğun göç nedeniyle hizmetli ve işçi nüfusu hızla artmış ve barınma sorunu ortaya çıkmıştır. Bunların büyük kısmı eski dokudaki yapılarda oturmuş, bir kısmı da Ulus'ta bataklık arazide ve meyilli yamaçlarda Barakalarını (ilk gecekondu) kurmaya başlamışlardır.

Jansen, planında, toplam 1.500 hektar alan üzerinde, 120-240 kişi/hektar gibi kademeli bir yoğunlukla 270.000 kişilik bir nüfus yerleştirmiştir. Jansen Planı'nın temel ilkelerini incelendiğinde konuta ilişkin olarak alınan en önemli ilke kararları; konut kat sayısı ve yoğunlukların düşük tutulmasıdır. Konut alanları 18 bölgeye bölünmekte ve her biri için ayrı bir imar düzeni öngörülmektedir. Genelde Ankara için en çok 3 kat önerilmekte ve konutlar bitişik ve ayırık düzende tasarlanmaktadır. Jansen'in yapılaşma

³² Ankara 1985'den 2015'e; a.g.e., s.127.

biçimi açık sistemdir ve bu sistemin en belirgin örnekleri de geniş bahçe içindeki büyük villalarla, küçük parseller içindeki tek ya da dizi biçimindeki işçi evleridir.

Jansen, apartman türü yapılara, planında karşı olduğunu gösteren bir tutum izlemiştir. Ancak nüfusun hızla artması ile 1920-1950 yılları arasında ortaya çıkan konut sorununa apartmanların yapılması ile çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Ankara'daki apartmanlaşma olgusu önceleri kullanıcıları için "modern" Cumhuriyet yaşantısının simgesi iken daha sonra kaçınılmaz bir süreç olmuştur. 1920'lerde Ulus bölgesindeki ilk apartmanlar prestiji simgelerken daha sonra Yenışehir Villaları gözde konut biçimleri olmuştur. Apartmanlar sonraki dönemlerde kullanıcı için değil kira getirmek üzere inşa edilmeye başlamış, bu yapılara yeterince önem verilmemesi sonucu çirkin bir görüntü ortaya çıkmıştır.

Ankara'da konut arzında düşülen her darboğaz genellikle yeni bir konut sunum biçiminin geliştirilmesiyle aşılmaya çalışılmıştır. Konut sunum biçimlerindeki bu değişimler ise kent formunun mekandaki yayılımından, yoğunluğuna, toplumsal farklılaşmasına kadar pek çok özelliğini etkilemektedir. Ankara'da 1950'li yıllar sonrasında gelişen yap-sat sürecinin gecekondularla birlikte çok yoğun ve yağ lekeli biçiminde büyüyen bir kent formu yarattığı görülmektedir. Buna karşılık son yıllarda gelişen toplu konut süreçleri kent saçağında büyük parçalar halindeki gelişmeleri özendirilmektedir.³³

Tarımsal alanda başlayan makinalaşma, kırdaki büyük bir çözülmeye yol açmış, kırdan kente doğru göçe neden olmuştur. Kentli nüfus artışına paralel olarak kentlerde konut talebi de hızla artmıştır. Kente göçen kır nüfusu buralarda istihdam arayışına yönelmiş ve barınma sorunuyla da karşı karşıya kalmışlardır. Talep sahipleri için bir fiziki ihtiyaç ve sosyal güvenlik aracı olan

³³ Ankara 1985'den 2015'e, a.g.e., s.3

konutun yapımı girdi fiyatlarının artışı ve arsa spekülasyonları nedenleriyle yüksek maliyetlere varması kentlere yeni göç edenlerin barınma ihtiyaçlarını ruhsatsız gecekondu ile karşılamalarına neden olmuştur. Bu sürecin etkisiyle 1950 yılına gelindiğinde Ankara kent nüfusunun %34'ü gecekondu da yaşadığı görülmektedir.

Yücel-Uybadin İmar Planı döneminde uygulama aşamasında pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başında bu plan dönemi öncesi ve sonrasındaki spekülatif davranışlar gelmektedir. Bu hareketler plan sahasının genişlemesinden ziyade kat yükseklikleriyle oynamalar şeklinde olmuştur. Ayrıca, Ankara kenti 2. Dünya Savaşından sonra oluşan büyük kentlere göç dalgasından etkilenen kentlerin başındadır. Tüm bu plana aykırı gelişmelerin sonucunda, 1980 yılında ulaşacağı tahmin edilen 300.000 kişilik nüfus, 1950 yılında aşılmıştır. Yücel-Uybadin Planının öngördüğü projede nüfus 1985 yılı için 750.000'dir ancak bu nüfus artışı beraberinde plansız konut gelişmelerini (gecekondu) getirmiştir.

Planın, Belediye sınırları ile sınırlandırılması, kent içindeki yoğunlukların (öncelikle Kızılay ve Ulus civarı) artmasına neden olmuştur. Daha sonraları bu yoğunluk artışları kentin tüm bölgelerine yayılmış, planda değişiklikler yapılmıştır. İki Katlı Bahçelievler sistemi yerini apartmanlara bırakmıştır. Bu yoğunlaşma, kişi başına düşen kentsel servis miktarını azaltmıştır. Planın uygulanamamasının bir başka önemli nedeni de, planın yapıldığı dönemde kamu elinde planı yönlendirebilecek arazilerin bulunmamasıdır.

Sonuçta Yücel-Uybadin Planı, Jansen Planını o günün koşullarına göre revize etmiş, gelecek ile ilgili yönlendirmeleri vermekten çok, güncel eğilimleri değerlendiren bir plan olmuştur. 1968 yılında, kat mülkiyeti kanunu ile yapılması zorunlu hale gelen Bölge Kat Rejimi Planı ile Yücel-Uybadin planına %100 oranında nüfus yüklenmiş ve yoğunluklar iki kat artmıştır.

Ankara 1990 Nazım İmar Planı döneminde, Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu 1/50 000 ölçeğe 20 yıl perspektifli bir nazım plan çalışması gerçekleştirmiş ve bu plan "1990 Ankara Nazım Planı" adıyla 1982 yılında onaylanmıştır. 1990 Ankara Nazım Planı'nda Ankara için önerilen plan nüfusu 3.6 milyondur. Ankara nüfusu ise 1970'de 1.200.000'e ulaşmıştır.

Ankara Nazım Planı'nın temel özelliği, 1970 sonrasında büyük konut ve sanayi planlarının kentin batı koridoru üzerinde gerçekleştirilerek bu koridora olan talebi başlatmasıdır. Batıkent, Eryaman gibi Toplu Konut Alanları, Sincan Organize Sanayi Bölgesi gibi sanayi alanları planlanarak bu koridor üzerine yerleştirilmiştir.

Belediyenin gelişmeleri batı koridoru üzerinde gerçekleştirmesi, şahıs ve küçük kooperatiflerin (konut, sanayi) bu koridora kaymasına, özel müteşebbüslerin İstanbul yolu ağırlıklı olmak üzere Eskişehir, Konya, Çubuk karayolları üzerinde koridorlaşma eğilimleri göstermelerine sebep olmuştur. Bu plan döneminde de gecekondulaşma büyük bir hızla devam etmektedir. 1985 sonunda Ankara'da gecekondu sayısı 290.000'e ulaşmıştır. Bu dönemde oluşan Demetevler Mahallesi, apartman tipi ruhsatsız ve plansız gelişmelere bir örnektir. Bunun yanısıra Altındağ ve Mamak ve Keçiören'de topografik açıdan gelişmeye uygun olmayan alanlarda gecekondu alanları meydana gelmektedir.

1990 Nazım Planı'nın oluşturulması esnasında yapılan konut ile ilgili çalışmalarda elde edilen bilgilere göre; Ankara'da 1970 yılında hanehalklarının %53'ü düzenli, %4'ü plan öncesi (1930 yılı) devirden kalma eski Ankara bölgesinde, %43'ü ruhsatsız olarak inşa edilmiş kaçak yapılarda oturmaktadır. Ruhsatsız yapıların %1'ini kaçak apartmanlar, %42'sini ise gecekondu oluşturmaktadır. Nüfusun ise %57'si gecekondu, geri kalan %43'ü ise düzenli konutlarda oturmaktadır. Alansal açıklamalarda ise düzensiz konut alanları, toplam alanının %69'u, düzenli konut alanları ise

%31'lik bir pay tutmaktadır. Ankara genel arazi kullanımı içinde %51'lik bir oranda konut alanları yer seçmektedir.

2015 Yapısal Plan çalışmalarıyla ilgili olarak yazılan raporda konut yapım süreçleri üzerinde durulmuş ve kent makroformunun gelişmesinde desantralizasyonun gerekliliği savunulmuştur. Bu nedenle Ankara çevresindeki 35-40km'lik halka içinde varolan yerleşmelerin güçlendirilmesi veya yeni yerleştirmeler oluşturarak bir metropoliten tampon kuşak yaratmak temel ilkelerden biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca varolan yerleşmelerin oluşturulmasında istihdam olanaklarını bir araç olarak kullanmak ve metropoliten alanda ve her metropoliten alt bölgede sağlıklı bir işyeri konut dengesi oluşturmak da temel ilke kararları arasındadır.

1985-1990 döneminde, gerek Ankara Büyükşehir Belediyesi mücavir sınırları içinde belediyelerin, gerekse mücavir sınırları dışında başta Ankara Valiliği olmak üzere çeşitli kamu kuruluşlarının yaptığı planlama ve uygulama çalışmaları Ankara'nın 2015 Yapısal Planında öngörülen makroformunu önemli oranda değiştirmiştir. Çayyolu, Beytepe ve Gölbaşı yöresinde parça parça planlarla oluşan konut alanları ve Macun, İvedik yöresinde uygulaması sürdürülen Organize Küçük Sanayi Bölgesi, 2015 yılı için oluşturulabilecek sağlıklı konut-işyeri dengesini bozmuştur. Bu nedenle de yeni ve farklı bir anlayışla Ankara için yeni bir Nazım Plan çalışması yapılması gerekliliği doğmuştur.

Gecekondulaşma sürecine kısaca değinecek olursak: 2. Dünya Savaşı esnasında yaşanan ekonomik kriz ve tarımda mekanizasyon ile kırdan kopup kente göç eden, kentte marjinal işlerde çalışan gruplar, kentte varolan konut edinme olanaklarını kullanamadıklarından kendi çözümlerini kendileri üreterek kentin emek pazarına yakın kesimlerinde, topografik koşulları elverişli olmayan alanlarda, çoğunlukla hazine arazileri üzerinde tekrar tekrar yıkıldığında kolayca yapılabilecek gecekondualarını yapmışlardır.

Ankara'da bu süreç 1960-1970'li yıllarda düşük gelirli ve imarlı alanda yer bulamayanların, Balgat-Dikmen arasında, Aşağı ve Yukarı Öveçlerde yüksek eğimli yamaçlarda, doğuda Cebeci, Abidinpaşa, Natoyolu ve Samsun yolu etrafında, Mamak-Kayaş arasında ve Karapürçek tarafında gecekondu alanlarını oluşturması şekliyle mekanda kendini göstermiştir.

1970 başlarında Ankara Nazım Plan Bürosu saptamalarına göre 1.2 milyonu bulan kent nüfusunun %48'i imarlı alanlarda, %52'si ise gecekondu alanlarında yaşamaktaydı. Gecekondu alanları mekansal olarak ise, yerleşik alanın %60'ını oluşturmaktaydı.

1970'li yılların ikinci yarısından sonra gecekondu süreci nitelik değiştirmiştir. 1984 yılında gerçekleştirilen gecekondu affı, gecekonduya güvence sağlamaya dönük bir af olmanın ötesinde, çok katlı olmayan gecekondu bölgelerinin ıslah planlarıyla apartmanlaşmasına yol açmış ve gecekondu yapanlara kentsel ranttan pay alma olanağını getirmiştir. Böylece kentlerde imar düzenlemesinin anlamı yitirilmiş, bu sunum biçimiyle nicel bakımdan yeterli konut üretilmesine karşın, bu üretim hem yeterli kalitede konut ve çevresini üretememiş, hem de hedef kitlelere (alt gelir grubu) ulaştırılması mümkün olmamıştır.

Ankara kentinin gelişimine bir kişilik kazandırmak, Ankara'ya özgü bir kentleşme-yapılaşma oluşturmak gerekmektedir. Bunun için kuşkusuz birtakım teknikler kullanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yapılaşmada önemli olan bize özgü olması ve severek, beğenerek yaşayacağımız tiplerin bulunmasıdır. Ankara'da çirkin bir yapılaşma söz konusudur. Bunu çözmek için kentleşme siteleri şeklinde sürdürülebilir. Siteler çok iyi denetlenebilirse, kooperatif siteleri şeklinde büyüyen kente sitelere belli bir kimlik belli bir kişilik kazandırılarak Ankara'nın kimlik sorununa bir ölçüde çözüm bulunabilir. Ayrıca yapılacak imar-ıslah planları ile sadece mekanların düzenlenmesi

değil, insanların birlikteliği ve daha rahat yaşamalar da sağlanarak, insanların kentle bütünleşmesi kolaylaştırılabilir.³⁴

3. Kentsel Altyapı

Türkiye’de sermaye kıtlığı koşulları altında genellikle altyapı kent formundaki gelişmeleri izlemektedir. Ankara’da da böyle altyapı kıtlığı içinde bir kentsel büyüme deneyi yaşanmaktadır. Bir yandan su sağlanması dışındaki altyapı hizmetlerinin kent formunun belirlenmesinde etkili olmaması öte yandan su ve kanalizasyon dışındakilerin sağlanmasında topografyadan ve kent formundan gelen maliyet artışlarının sınırlı kaldığı görülmektedir. Tüm bunlar kent formunun işletmesi çok pahalı olan bir şebekenin doğmasına yol açmıştır.³⁵

Kentli nüfusun artışı ve kentlerin giderek büyümeleri kentsel altyapı ihtiyaçlarını da artırmaktadır. Ancak yol, su, kanalizasyon ve enerji olarak tanımlanabilecek kentsel altyapı yatırımları oldukça yüksek maliyet gerektirdiklerinden, kamunun bu yatırımlara ayırdığı kaynaklar sınırlı kaldığından ve belediyelerin de altyapıya ayırabilecekleri yeterli öz kaynakları bulunmadığından kentsel altyapı ihtiyaçları ile gerçekleşen yatırımlar arasındaki fark giderek açılmaktadır.

Metropolitan kentlerde sağlıklı yaşam koşullarının gerçekleştirilebilmesi için hiç kuşkusuz kanalizasyon ve arıtma sisteminin kurulması gereklidir. Bu durum yerel yönetimlerce bilinen bir gerçek olmasına rağmen gelişmekte olan kentlerde bu iki sistem ya hiç kurulamamış yada sadece kentin yüksek gelirli kesimleri için kısmen gerçekleştirilmiştir. Kentlerin sanayileşme süreciyle kentleşme sürecini birlikte yaşıyor olmaları ve iki sisteminde büyük kaynaklar gerektirmesi kentleşmeye ilişkin bazı yatırımlardan vazgeçilmesine

³⁴ Türkiye Günlüğü Dergisi; “Murat Karayalçın’la Mülakat”, Haziran 1998, Sayı:3, s.43

³⁵ Ankara 1985’den 2015’e, a.g.e., s.3-4.

sebepe olmuştur ki, bu yatırımlar da genellikle kanalizasyon ve arıtma sistemleri olmuştur.

Ankara başkent ilan edildiği zaman kentin mevcut kanalizasyon sistemi yoktur. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişmiş bazı imar yasaları, harita ve inşaat mühendisliği ve mimarlık hünerleri birikimi var ise de bu birikim böyle kompleks bir sorunu tüm kapsamıyla ele alacak düzeyde değildir. O dönemde Ankara evlerinin tuvaletleri evlerin yanındaki çukurlara açıldığı, pissuların sokakların eğimine uyarak kentin içinden geçen derelere aktığı, daha önemlisi istasyon ile bugünkü Yenişehir arasındaki büyük bir bataklığın bulunduğu bir kent görünümündedir.

Ankara'nın başkent olması ile birlikte kentin modernizasyonu konusunda New-York merkezli Ulen firmasıyla yapılan görüşmelerde kanalizasyon yapımı da söz konusu olmuşsa bile bir sonuca ula ılamamı tır. Ancak kentte 1924 yılında 263 m., 1926 yılında 2.504 m., 1927 yılında 5.423 m., 1928 yılında 642 m. kanal yapılmıştır. Kent sağlığı açısından yapılan en önemli uygulama sıtma kaynağı olan 1.838 hektarlık bataklığın kurutulması olmuştur.

1928 yılında kentin planlanması için açılan Yarı mayı kazanan Jansen kentin kanalizasyon sistemi için; yağmursuyu ile pissu sistemini ayırmayı  nermi  olup yağmur sularının açık kanallarla en kısa yoldan dereler sistemine aktarılmasını ve pissuyun, kentin güneybatısında    suyun kesi me noktasına yakın bir noktada inşa edilecek biyolojik arıtma tesisine bağlanması ve arıtılan pissularında Ankara  ayı'na verilmesini sağlayan bir sistem geliştirmiştir.

1940 ve 1950'li yıllarda yapılan kanalizasyon sistemi hızla artan nüfusa paralel olarak geli tirilememi tir. Ankara Kanalizasyon ve Yağmursuyu sistemi için 1969 yılında DSI tarafından CAMP-HARRIS-MESERA (CHM) firmalar grubuna Ankara'nın kanalizasyon ana planı hazırlatılmı tır. 2020 yılı

hedef alınarak hazırlanan kanalizasyon sistemi 4 bölümden oluşmaktadır; pis su toplama sistemi, yağmursuyu toplama sistemi, biyolojik arıtma tesisi ve kentteki derelerin ıslahı.

Ankara'nın hava kirliliği sorununa çözüm getirilmesi, daha temiz ve çağdaş bir yakıtla ısınmanın sağlanması amacıyla, 1985 yılında doğalgaz ile ilgili çalışmalara başlanılmıştır. EGO Genel Müdürlüğü ile Botaş Genel Müdürlüğü arasında yapılan görüşmelerde Gate Station Yeri (Botaş'ın gazı EGO'ya teslim ettiği nokta) Yapracık olarak tespit edilmiş ve doğalgazın 20 bar basınçta Ankara'ya ileteceği hatlar ve yüksek basınç istasyonları ile ilgili güzergah belirleme ve kamulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır.

Başkent seçildiği dönemde yok denebilecek kadar bir altyapıya sahip olan Ankara'da, bugün önemli aşamalar katedilmiştir. Özellikle plan sonucunda yerleşime açılan alanlarda altyapı sorunlarıyla fazla karşılaşmamaktadır. Ancak gecekonduların bölgelerinde altyapı hala önemli bir sorundur.

BÖLÜM III - ANKARA’NIN FARKLI MEKANLARINDA KENT KİMLİĞİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

1. Araştırmanın Metodolojisi

a) Araştırmanın Amaçları

Gelişmekte olan ülkelerde hızlı sanayileşme ve kentleşme olgusu, çevreyi olduğu kadar insanları da etkilemekte; insan yaşamını olumsuz yönde değiştirmektedir. İnsanın yaşadığı çevre ile bir bütün olduğu düşünüldüğünde, hızla değişen bu yapı içinde, hem insanın kendi benliğini, hem de yaşadığı çevrenin varlığını sürdürebilmesi için, yaşam çevresinin kişiliğini ve kimliğini koruması gerektiği daha iyi anlaşılabilmektedir.

Kentleşme olgusunun hız kazanmasıyla birlikte, kentin fiziksel boyutlarına ve kentsel mekanizmalara ilişkin çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda kentin, birtakım binaların toplamı olmadığı anlaşılmıştır. Kentin kimliği, kişiliği ve kentsel imgelerin insan-çevre etkileşiminde binalardan daha fazla öneme sahiptir.

Bu araştırmanın temel amacı Ankara kentinde bir kimlik oluşup oluşmadığını araştırmak ve bu doğrultuda elde edilen bulguları ortaya koymaktır. Bu çerçevede, Ankara’nın iktisadi ve sosyo-kültürel açıdan farklılık arzeden bölgelerinde, kent kimliğini meydana getiren faktörlerin ne kadar oluştuğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kentleşmiş bir yerleşim merkezi, orta düzeyde kentleşmiş ve yeni kentleşen yerleşim merkezinin kent kimliğinin oluşması açısından etkileri test edilecektir.

b) Araştırmanın Varsayımları

- Kent birtakım binaların toplamı ve bunların düzenlenmesi değildir. Kent, insan-çevre etkileşiminin yaşandığı bir mekandır.
- 1950'li yıllardan başlayarak hızlanan gelişme süreci ile birlikte hızlı kentleşme yaşanmış ve kentler büyümüş, nitelik değiştirmiş, kimlikleri farklılaşmış hatta bazı kentler kimliklerini yitirmiştir.
- Ülkemizde yaşanmakta olan hızlı kentleşme ve yapılaşma süreci sonucunda, birbirlerine benzer nitelikte kentler oluşmuştur.
- İnsanlar, kent kimliğini, yaşadıkları bölgeden hareketle ve kentten bekledikleri çeşitli toplumsal beklentiler doğrultusunda algılarlar ve yeniden tanımlarlar.
- Kentin kozmopolit yapısı, fiziki, sosyal, ekonomik ve tarihi özellikleri kentin kimliğinin oluşmasında rol oynayan önemli etkenlerdir.
- Ankara, kentin bütününe özgü bir kimliğe sahip değildir.

c) Araştırmanın Yöntemi

ca) Evren ve Örneklem

Araştırma Ankara'da Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Mamak ve Altındağ ilçelerinde evlerde, işyerlerinde ve sokaklarda gerçekleştirilmiştir. Çankaya ilçesinde 200, Keçiören, Yenimahalle, Mamak ve Altındağ ilçelerinde ise 100'er, toplam olarak 600 deneğin araştırmaya katılmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Çankaya ekonomik ve sosyal açıdan en gelişmiş ve kentleşmiş bölge olarak seçilmiştir. Keçiören ve Yenimahalle orta düzeyde gelişmiş mekan olarak düşünülmüştür. Mamak ve Altındağ ise sosyo-ekonomik açıdan en az gelişmiş bir yerleşim yeri olduğu düşüncesiyle seçilmiştir. Denekler, ilçelerde

basit tesadüfi örneklem metoduyla seçilmiş olup, kadın ve erkek kotaları konulmamıştır.

cb). Verilerin Toplanması

Bu çalışma Ankara'da kent kimliğinin oluşup oluşmadığını belirleme amacıyla yapılmıştır. Ankara'nın farklı mekanlarında yaşayanların kent kimliği konusundaki düşünceleri ve bu kimliğin oluşumunda ne kadar etkili oldukları araştırılmaya çalışılmıştır.

Tasarlanan anket formunda; kent, kentlilik bilinci ve kent kimliği konularına yönelik olan sorular; araştırmacı, sosyolog ve kentbilimcilerden oluşan bir grup tarafından kontrol edilmiş, eleştiriler doğrultusunda bazı ilaveler yapılmıştır. Daha sonra kenti temsil eden ve rastgele seçilen bir pilot bölgede anket formu uygulanmıştır. Bu doğrultuda anlaşılamayan veya yanlış anlaşılabilir sorular yeniden düzenlenmiştir.

Sahaya çıkılmadan önce anketi uygulayacaklara anketin uygulanması ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca sorular hakkında bilgiler verilerek anketin en iyi şekilde yapılması sağlanmaya çalışılmıştır.

cc). Saha Uygulaması, İstatistik Yöntem ve Çözümleme

Araştırma 2003 Ağustos ayı içinde evlerde ve sokaktaki insanlara yapılmıştır. Anket Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kentleşme Çevre Sorunları Bilim Dalında Yüksek Lisans yapan öğrenciler tarafından uygulanmıştır.

40 sorudan oluşan anket formunun cevaplanması esnasında, kent kimliği ile ilgili sorular hakkında gerektiğinde açıklama yapılmıştır.

Anket yaptığımız kişilerin bazıları yaşadıkları sorunları söyledikten sonra çözmemiz için bize ricalarda bulunmuşlardır.

Anket sonuçları bilgisayar ortamında kaydedilmiş ve SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

d) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırılacak konu genel itibariyle kent kimliği ve Ankara'nın seçilen farklı mekanlarındaki kimlik oluşumlarıyla sınırlı kalacaktır. Bu bağlamda kent kimliğini oluşturan faktörler, kentleşme ve deneklerin kimlik bilgileri doğrultusunda hazırlanan sorular ile anket uygulaması yapılacaktır.

Araştırmamız sadece Ankara'da metropoliten sınırları içinde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma farklı kentleşmişlik düzeyindeki yerleşim yerlerinde kent kimliğinin oluşup oluşmadığını tespit etmekte ve karşılaştırmaktadır.

Araştırma durum tespitine yönelik olduğu için başka ülke ya da kentlerle karşılaştırmalara gidilmeyecektir. Gecekondu olgusu ve kültürü araştırmamızın doğrudan alanı değildir.

2. Araştırmanın Bulguları ve Yorum

a) Deneklerin Özellikleri

Tablo 1: Deneklerin cinsiyet dağılımı

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Kadın	43,5	47,0	41,0	30,0	39,0	40,7
Erkek	56,5	53,0	59,0	70,0	61,0	59,3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yaptığımız araştırmada kadın kotası koymadan görüştüğümüz deneklerin Çankaya'da %43,5'i, Keçiören'de %47'si, Yenimahalle'de %41'i, Mamak'ta %30'u, Altındağ'da %39'u kadın; Çankaya'da %56,5'i, Keçiören'de %53'ü, Yenimahalle'de %59'u, Mamak'ta %70'i, Altındağ da ise %61'i erkektir.

Araştırmamızda kadın kotası konulmamış ve denek ayrımı yapılmadan anket uygulaması yapılmıştır. Dikkat edilirse bütün ilçelerde erkek sayısı daha fazladır. Bu fark gecekondu bölgesi olarak seçilen Altındağ ve Mamak ilçelerinde daha da artmaktadır. Kadın sayısının az olmasının nedeni; kadınların ankete cevap vermek istememesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 2: Deneklerin yaş durumu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
18-25	22,5	52,0	16,0	14,0	22,0	24,8
26-35	39,5	31,0	44,0	39,0	29,0	37,0
36-50	20,0	16,0	27,0	35,0	36,0	25,7
51-+	18,0	1,0	13,0	12,0	13,0	12,5
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Araştırmamıza katılan deneklerin Çankaya'da %22,5'i, Keçiören'de %52'si, Yenimahalle'de %16'sı, Mamak'ta %14'ü, Altındağ'da %22'si, toplam %24,8'i, 18-25 yaş grubundadır.

Deneklerin Çankaya'da %39,5'i, Keçiören'de %31'i, Yenimahalle'de %44'ü, Mamak'ta %39'u, Altındağ'da %29'u, toplam %37'si, 26-35 yaş grubunda iken, 36-50 yaş grubundakiler, Çankaya'da %20'si, Keçiören'de %16'sı, Yenimahalle'de %27'si, Mamak'ta %35'i, Altındağ'da %36'sı, toplam %25,7'sidir. Deneklerin Çankaya'da %18'i, Keçiören'de %1'i, Yenimahalle'de %13'ü, Mamak'ta %12'si, Altındağ'da %13'ü, toplam 12,5'i, 51 yaşın üzerindedir.

Oranlar araştırma alanlarımızdaki nüfusun yapısını tam olarak vermese bile, bölgelerdeki nüfusun yaşları ile ilgili bazı ipuçları taşımaktadır. Bu bağlamda, 18-35 yaş arasındaki gruplara baktığımızda; toplam %61,8'lik oranla Ankara'nın yarısından fazlasının genç nüfustan oluştuğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3: Deneklerin eğitim durumu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Okur-yazar değil	1,0	0,0	12,0	0,0	2,0	2,7
Sadece okur-yazar	1,0	1,0	3,0	0,0	0,0	1,0
İlkokul mezunu	7,5	14,0	8,0	8,0	9,0	9,0
Ortaokul mezunu	7,0	11,0	12,0	4,0	16,0	9,5
Lise ve dengi okul mezunu	27,5	54,0	33,0	29,0	31,0	33,7
Yüksekokul mezunu	56,0	20,0	32,0	59,0	42,0	44,1
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kentleşme ve kentlileşmenin önemli göstergelerinden biri eğitimidir. Kentlileşmeyi ve kente intibakı hızlandıran bir etken olan eğitim kimliğin oluşumunda da önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmamızda okuma-yazma bilmeyen, sadece okur-yazar, ilkokul ve ortaokul mezunu olan deneklerin toplam oranı %22,2'dir. Lise ve yüksekokul mezunu olanların oranı ise %77,8'dir. Genelde bütün ilçelerde eğitim seviyesi yüksek çıkmıştır. Bu rakamlar, eğitim seviyesi ile kentsel gelişmişlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir tablo oluşturmaktadır.

Tablo 4: Deneklerin gelir düzeyi

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
350 milyon ve altı	4,0	18,0	25,0	2,0	4,0	9,5
351-500 milyon	13,0	31,0	19,0	6,0	24,0	17,7
501-700 milyon	3,0	23,0	12,0	10,0	20,0	11,8
701-1.000 milyon	17,0	12,0	21,0	22,0	20,0	18,2
1.001-1.500 milyon	21,5	6,0	15,0	20,0	16,0	16,7
1.501-2.000 milyon	12,5	6,0	6,0	27,0	10,0	12,3
2 milyar ve üstü	29,0	4,0	2,0	13,0	6,0	13,8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentleşme ile gelir düzeyi arasındaki ilişki bu tabloda görülebilmektedir. Tabloda ilk göze çarpan Mamak'ın gelirinin yüksek çıkmasıdır. Keçiören ve Yenimahalle orta düzeyi temsil ederken, Mamak'ta bu düzeyde değerlendirilecek hale gelmiştir. Yine de Çankaya'da en yüksek gelir olan 2 milyar ve üzeri grubunun oranı %29 ile kentleşme açısından gelişmiş bölge olmasını göstermektedir.

Genel sonuçlara baktığımızda Ankara'nın gelişmiş bölgeleri ile yeni kentleşen bölgeleri arasında gelir farklılıkları çok belirgin değildir. Bu da kente intibakı kolaylaştırmakta ve kente daha çok sahip çıkılmasını sağlamaktadır.

Tablo 5: Deneklerin medeni durumu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evli	49,5	48,0	63,0	75,0	67,0	58,7
Bekar	42,5	50,0	31,0	25,0	26,0	36,1
Eşi ölmüş	2,0	0,0	6,0	0,0	0,0	1,7
Boşanmış	6,0	2,0	0,0	0,0	7,0	3,5
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabloda görüŖülen deneklerin medeni durumu yer almaktadır. Buna göre, evlilerin genel oranı %58.7, bekarlara (%36.1) göre fazladır. Anketin Ağustos ayında yapılmasının bekar nüfusun az çıkmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Okulların tatil olması nedeniyle öğrencilerin çoğu memleketindedir.

Tablo 6: Deneklerin mesleği

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
İŖçi	16,0	38,0	22,0	14,0	12,0	19,7
Memur	40,0	15,0	38,0	54,0	38,0	37,5
Esnaf	3,0	26,0	7,0	2,0	9,0	8,3
Ev Kadını	6,0	7,0	16,0	13,0	15,0	10,5
Emekli	8,5	0,0	2,0	5,0	12,0	6,0
Öğrenci	11,5	10,0	9,0	2,0	10,0	9,0
İŖsiz-geçici işçi	2,0	4,0	5,0	0,0	2,0	2,5
Serbest meslek (avukat,doktor vb.)	9,0	0,0	0,0	4,0	2,0	4,0
Diğeri	4,0	0,0	1,0	6,0	0,0	2,5
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Memurların %37,5 ile en yüksek orana sahip olması Ankara'nın memur şehri olma özelliğini ortaya koymaktadır. Sanayinin hızla gelişmesi de işçi sayısını (%19,7'lik oran) arttıran en önemli etkidir. Anketin tatil zamanı olan Ağustos ayında yapılması öğrenci oranının az çıkmasına neden olmuştur. Yine de öğrenci %9 ile dördüncü sırada yer almıştır.

Yenimahalle, Mamak ve Altındağ'da kadınların ortalama %14'lük oranının gelir getirici bir işte çalışmaması dikkat çekmektedir. Genel olarak baktığımızda öğrenciler ve işsizlere çıkardıktan sonra %75'e yakını gelir

getirici bir işte çalışmaktadır. Bu sonuçlar Ankara'nın yarısından fazlasının memur, işçi ve öğrenciden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 7: Deneklerin aslen nereli oldukları

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
ADANA	0.0	0.0	0.0	2.0	10.0	2.0
ADİYAMAN	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
AĞRI	1.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.7
AMASYA	0.0	0.0	0.0	4.0	2.0	1.0
ANKARA	18.5	45.0	16.0	15.0	19.0	22.0
ANTALYA	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.3
AYDIN	1.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.7
BİNGÖL	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.3
BOLU	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.7
BURSA	1.0	0.0	1.0	2.0	2.0	1.2
ÇANKIRI	2.0	8.0	5.0	0.0	6.0	3.8
ÇORUM	10.0	12.0	26.0	0.0	19.0	12.8
DENİZLİ	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
DIYARBAKIR	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
ELAZIĞ	3.0	0.0	3.0	0.0	6.0	2.5
ERZİNCAN	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.5
ERZURUM	0.0	0.0	5.0	2.0	0.0	1.2
ESKİŞEHİR	2.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8
GAZİANTEP	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.2
GÜMÜŞHANE	2.0	0.0	1.0	2.0	0.0	0.7
HAKKARİ	0.0	2.0	0.0	2.0	0.0	0.7
HATAY	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7
ISPARTA	1.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.7
İSTANBUL	1.5	0.0	0.0	6.0	0.0	1.5
İZMİR	0.0	2.0	3.0	0.0	2.0	1.2
KARS	0.0	0.0	5.0	2.0	2.0	1.5
KASTAMONU	2.0	0.0	5.0	2.0	2.0	1.8
KAYSERİ	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
KIRKLARELİ	1.0	10.0	0.0	0.0	3.0	2.5
KIRŞEHİR	1.0	0.0	0.0	8.0	4.0	2.3
KONYA	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
KÜTAHYA	2.0	0.0	2.0	0.0	0.0	1.0
MALATYA	2.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7
MANİSA	3.0	2.0	2.0	0.0	2.0	2.0
MARDİN	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.2
MUĞLA	1.0	0.0	0.0	0.0	4.0	1.0
NEVŞEHİR	2.0	0.0	0.0	0.0	2.0	1.0
NİĞDE	2.0	0.0	0.0	4.0	0.0	1.3
ORDU	2.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8
RİZE	7.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.3
SAKARYA	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
SAMSUN	1.0	4.0	0.0	0.0	1.0	1.2
SİNOP	9.5	4.0	2.0	9.0	6.0	6.7

SIVAS	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
TEKİRDAĞ	3.0	0.0	0.0	7.0	2.0	2.5
TOKAT	2.0	0.0	0.0	3.0	0.0	1.2
TRABZON	0.0	0.0	3.0	0.0	0.0	0.5
TUNCELİ	0.0	0.0	0.0	0.0	2.0	0.3
ŞANLIURFA	4.0	2.0	11.0	5.0	2.0	4.7
YOZGAT	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.3
BAYBURT	1.0	0.0	3.0	7.0	0.0	2.0
KIRIKKALE	0.0	0.0	0.0	6.0	4.0	1.7
ARDAHAN	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
YALOVA	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.3
KİLİS	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.3
DÜZCE	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	0.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Mamak ve Altındağ'da görüşülen deneklerin geldikleri yer incelendiğinde önemli farklar olmadığı görülmektedir. Çankaya ilçesinde görüşülen deneklerin %18.5'i Ankaralı olduğunu belirtmiştir. Aslen nereli oldukları sorusuna verilen cevaplarda ikinci sırada Çorum ve onu da Sinop izlemektedir.

Keçiören'de ise %45 ile yine Ankara en yüksek orana sahip olmuştur. ikinci sırada %12 ile Çorum ve üçüncü sırada da %10 ile Kırıkkaleli yer almaktadır. Yenimahalle'de %26 ile Çorum ilk sırada yer almaktadır. %16 ile Ankara ikinci sırada yer alırken onu da %11 ile Şanlıurfa izlemektedir.

Görüşülen deneklerin Mamak'da %15'i, Altındağ'da ise %19'u aslen Ankaralı olduğunu söylemiştir. Bunlardan önemli bir kısmı, Ankara'nın ilçelerinden buraya yerleştiklerini ve bir kısmının da çevre illerden geldiği görülmektedir.

Ankara Türkiye'nin her bölgesinden öç alan kozmopolit bir yerleşim alanıdır. Yönetim merkezi olması, üniversitelerin ve hastanelerin burada bulunması gibi nedenlerle insanlar ülkenin çeşitli kentlerinden buraya göç etmektedirler.

b) Deneklerin Kentle İlgili Düşünceleri

Tablo 8: Deneklerin kaç yıldır bulundukları semtte oturdukları

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
1-5	30,5	20,0	17,0	49,0	26,0	28,8
6-14	24,0	12,0	26,0	40,0	21,0	24,5
15-20	21,5	31,0	9,0	4,0	18,0	17,5
21-+	24,0	37,0	48,0	7,0	35,0	29,2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Görüşülen deneklerin şu anda oturdukları semte yerleşme zamanlarına baktığımızda; Çankaya'da 1-5 yıl arasında oturanların en yüksek orana %30.5 sahip olması buraya kentin başka yerlerinden gelindiği sonucunu doğurmaktadır. Keçiören'de %37, Yenimahalle'de %48, Altındağ'da ise %35 oran ile buralarda 21 yıl ve üzeri kalanların fazla olmasının nedeni, deneklerle yüzyüze yapılan görüşmelerde gelir durumunun, ve kente ilk yerleşme de bu bölgelerin seçilmiş olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Anket sonuçlarına göre Ankara nüfusunun yarısından fazlası uzun süredir burada yerleşmiş bulunmaktadır. Bu da kentin başkent seçildiği ilk yıllardaki yoğun göç alışının azaldığını göstermektedir.

Tablo 9: Deneklerin oturdukları evin kime ait olduğu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Kendi evim	49,5	58,0	51,0	41,0	49,0	49,6
Kira	42,5	40,0	48,0	49,0	48,0	45,0
Akrabalarımın evi	7,0	0,0	1,0	10,0	3,0	4,7
Diğer	1,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentte kalıcı olma açısından önemli olan “oturduğunuz ev kime aittir” sorusuna Keçiören’de %58, Yenimahalle’de %51, Çankaya’da %49.5, Altındağ’da %49, Mamak’ta ise %41 oranında “kendi evim” cevabı verilmiştir. Genel olarak Ankara’nın yarısı kendi evinde oturmakta ve bu da kentte kalıcı olduklarını göstermektedir. Deneklerin %45’i ise kirada oturmaktadır.

Tablo 10: Deneklerin Ankara’ya geliş nedenleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Burası doğup büyüdüğüm yer	44,5	61,0	44,0	33,0	32,0	43,2
Tayin nedeniyle	12,0	4,0	10,0	19,0	16,0	12,2
Eğitim nedeniyle	17,0	0,0	6,0	18,0	18,0	12,7
Sağlık nedeniyle	12,0	16,0	22,0	8,0	9,0	13,2
İş bulabilmek için	9,5	8,0	8,0	7,0	15,0	9,5
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	1,0	9,0	2,0	0,0	2,0	2,5
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	3,0	2,0	7,0	13,0	6,0	5,7
Diğer	1,0	0,0	1,0	2,0	2,0	1,2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yapılan araştırmada deneklere “neden bu kente geldikleri” sorulduğunda “burası doğup büyüdüğüm yer” diyenlerin oranı tüm ilçelerimizde yüksek çıkmıştır. Tabi bu sonuç üzerinde aslen başka bir şehirli olsa dahi burada doğduğu veya uzun süredir burada yaşadığı için bu cevabı vermelerinin etkisi bulunmaktadır. Hastanelerin, üniversitelerin ve kamu sektörünün Ankara’da yoğunlaşması bu kente gelişin diğer nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuçlara bakıldığında kente göç edenlerin %35’e yakını buraya ya eğitim ya sağlık ya da iş bulabilmek için gelmiştir. Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için gelenlerin oranı ise Ankara genelinde %2.5’te kalmıştır.

Tablo 11: Deneklerin bulundukları semte yerleşme nedenleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Akrabalarım burada oturuyor	22,0	38,0	36,0	26,0	16,0	26,7
Hemşehrilerim burada oturuyor	1,0	3,0	4,0	0,0	2,0	1,8
Burası kentin en güzel semti	16,0	4,0	0,0	14,0	13,0	10,5
Gelir durumuma burası uygun	22,5	21,0	48,0	29,0	39,0	30,3
İş yerime yakın	26,5	22,0	11,0	14,0	18,0	19,7
Diğer	12,0	12,0	1,0	17,0	12,0	11,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

“Semte yerleşme nedeni” sorusuna verilen cevaplar içinde Keçiören ve Yenimahalle’de “akrabalara yakın olma”, Çankaya’da “iş yerine yakınlık”, Mamak ve Altındağ’da ise “gelir durumuna uygunluk” öne çıkmaktadır. “Burası kentin en güzel semti” diyenler, kentleşmenin en çok görüldüğü yer olan Çankaya’da yer almaktadır.

Kente eğitim, tayin ve sağlık nedeniyle gelenlerin çoğu gelir durumlarına uygun yerlere yerleşmektedirler. İş bulmak için gelenler ise iş yerine yakın yerleri kendilerine yerleşim yeri olarak seçmektedirler. (Tablo 12)

Tablo 12: Kente geliş nedenleri ile oturan semte yerleşme nedenleri arasındaki ilişki

	Akrabaların burada oturuyor	Hemşehrilerim burada oturuyor	Burası kentin en güzel semti	Gelir durumuma burası uygun	İş yerime yakın	Diğer
Burası doğup büyüdüğüm yer	37,5	0,0	9,7	27,4	12,0	13,5
Tayin nedeniyle	12,3	0,0	8,2	42,5	24,7	12,3
Eğitim nedeniyle	14,5	2,6	9,2	43,4	23,7	6,6
Sağlık nedeniyle	17,7	5,1	7,6	27,8	36,7	5,1
İş bulabilmek için	14,0	3,5	21,1	22,8	26,3	12,3
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	66,7	20,0	0,0	13,3	0,0	0,0
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	26,5	0,0	20,6	26,5	14,7	11,8
Diğer	28,6	0,0	0,0	14,3	28,6	28,6

Tablo 13: Deneklerin Ankara'dan başka bir yere yerleşme isteği

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Hayır düşünmüyorum	64.0	50.0	43.0	58.0	71.0	58.3
Doğal güzelliği olan temiz, sakin ve küçük bir yerleşim yeri	22.0	18.0	13.0	22.0	16.0	18.8
Köyüme/kasabama dönmek istiyorum	5.0	6.0	15.0	2.0	2.0	5.8
Daha çok gelir elde edeceğim yere	8.0	20.0	29.0	14.0	7.0	14.3
Diğer	1.0	6.0	0.0	4.0	4.0	2.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Görüşülen deneklerin %58.3'ü Ankara'dan başka bir yere yerleşmeyi düşünmedikleri görülmektedir. Çankaya ve Mamak'ta görüşülen deneklerin %22'si doğal güzelliği olan, temiz, sakin ve küçük bir yerleşim yerinde oturmak istedikleri görülmektedir.

Köyüme/kasabama geri dönmek istiyorum diyenlerin oranı Yenimahalle'de %15 çıkmasının nedeni bu yerleşim yerinin gecekondulu bölgelerinde oturanların kentteki zor hayat şartlarından kaçmak ve geldikleri yere dönmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Ama genel olarak, Ankara'ya başka yerlerden gelenlerin yeniden köy ya da kasabalarına dönme eğilimleri düşük çıktığı görülmektedir.

Tablo 14: Deneklerin yaşadıkları semtin en önemli sorunu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Yeşil alan yetersizliği	21.5	15.0	10.0	15.0	7.0	15.0
Altyapı (yol, su, kanalizasyon vb.)	9.0	8.0	21.0	4.0	23.0	12.3
Çevre sorunları ve belediye hizmetleri	27.0	20.0	16.0	25.0	18.0	22.2
Eğitim	5.0	6.0	6.0	6.0	10.0	6.3
Sağlık	2.0	4.0	9.0	2.0	6.0	4.2
Plansız yapılaşma	17.5	25.0	12.0	11.0	8.0	15.2
Ulaşım	8.0	4.0	11.0	20.0	18.0	11.5
Düzensizlik	7.0	12.0	14.0	11.0	10.0	10.2
Diğer	3.0	6.0	1.0	6.0	0.0	3.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Çankaya'da görüşülen denekler, sırasıyla çevre sorunları, belediye hizmetleri, yeşil alan yetersizliği, plansız yapılaşmayı önemli sorun olarak görürken; Keçiören'de görüşülen denekler %25 ile plansız yapılaşmayı en temel sorun, %20 ile çevre sorunları ve belediye hizmetlerini ikinci, %15 ile de yeşil alan yetersizliğini üçüncü derecede temel sorun olarak belirtmişlerdir. Yenimahalle'de ise, %21 ile altyapı en önemli sorun olarak görülürken bunu %16 oran ile çevre sorunları ve belediye hizmetleri, %14 ile de düzensizlik takip etmiştir.

Mamak'ta görüşülen deneklerin %25'i çevre sorunları ve belediye hizmetlerini bölgenin en temel sorunu olarak görürken, %20'si ulaşımı, %15'i

ise yeşil alan yetersizliğini temel sorun olarak görmektedir. Altındağ'da görüşülen denekler ise, %23 ile altyapıyı en temel sorun olarak ifade etmektedirler. %18'lik oranlarla ulaşım, çevre sorunları ve belediye hizmetleri bu bölgedeki temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 15: Deneklerin yaşadıkları semtin sorunları ile semtte kalış süreleri arasındaki ilişki

	1-5 yıl	6-14 yıl	15-20 yıl	21-+ yıl
Yeşil alan yetersizliği	12,7	19,0	16,2	13,1
Altyapı (yol, su, kanalizasyon vb.)	12,1	9,5	10,5	16,0
Çevre sorunları ve belediye hizmetleri	19,1	15,0	24,8	29,7
Eğitim	7,5	7,5	9,5	2,3
Sağlık	1,2	8,2	5,7	2,9
Plansız yapılaşma	15,6	15,0	11,4	17,1
Ulaşım	15,6	15,0	7,6	6,9
Düzensizlik	8,1	10,9	9,5	12,0
Diğer	8,1	0,0	4,8	0,0

Görüşülen deneklerin kentte kalış süresi arttıkça çevre sorunları ve belediye hizmetleri ile ilgili rahatsızlıkları artmaktadır. Ayrıca Ankara'daki yeşil alan yetersizliğinden de şikayet etmektedirler. Ulaşım ve plansız yapılaşma insanların kente geldikleri ilk dönemlerde en çok rahatsız oldukları konular olmuştur.

Tablo 16: Deneklere göre genel olarak Ankara'nın en önemli kentsel sorunu

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Fikrim yok	7.0	18.0	21.0	8.0	15.0	12.7
Alt yapı	19.5	8.0	20.0	2.0	13.0	13.7
Sosyal ve kültürel hizmetler	6.5	14.0	9.0	8.0	4.0	8.0
Göç, gecekondü, plansız yapılaşma	41.5	25.0	37.0	59.0	41.0	40.8
Yeşil alan yetersizliği	8.0	4.0	6.0	3.0	5.0	5.7
Çevre sorunları	8.5	9.0	4.0	20.0	10.0	10.0
Güvenlik sorunları	6.0	18.0	2.0	0.0	10.0	7.0
Diğer	3.0	4.0	1.0	0.0	2.0	2.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentsel sorunlar sıralamasında ilçeler arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Tüm ilçelerimizde göç, gecekondü ve plansız yapılaşma (%40.8) kentin en önemli sorunu olarak ortaya çıkarken, Çankaya'da alt yapı (%19.5), çevre sorunları(%8.5) ve yeşil alan yetersizliği (%8) önemli sorun olarak görülmüştür.

Keçiören'de güvenlik sorunları (%18), sosyal ve kültürel hizmetler (%14), Yenimahalle'de alt yapı (%20), sosyal ve kültürel hizmetler (%9), Mamak'ta çevre sorunları (%20), Altındağ'da ise altyapı (%13), çevre (%10) ve güvenlik sorunları (%10) temel sorun olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 17: Deneklere göre kentsel sorunları kimin çözeceği

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Devlet ya da hükümet	8.0	22.0	30.0	8.0	10.0	14.3
Belediye	25.0	14.0	11.0	37.0	19.0	21.8
Vatandaşların kendisi	1.0	4.0	7.0	4.0	6.0	3.8
Hepsi birlikte	66.0	60.0	52.0	51.0	65.0	60.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Deneklerin kente sahip çıkıp çıkmadıklarını değerlendirmek amacıyla sorduğumuz bu soruya verilen cevaplar tüm ilçelerde kısmen de olsa paralellik arz etmektedir.

Kentsel sorunların çözümü konusunda ankete katılanların yarısından fazlası, devletin, belediyelerin ve vatandaşların birlikte hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Çankaya %25, Keçiören %14, Yenimahalle %11, Mamak %37, Altındağ %19 oranlarıyla bu sorunları belediyelerin çözmesi gerektiği cevabını vermişlerdir.

Tablo 18: Deneklerin yerel yayınları izleme/dinleme sonuçları

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
İzlemiyorum / dinlemiyorum	55.0	21.0	41.0	49.0	56.0	46.2
Kanal A	21.0	53.0	41.0	41.0	32.0	34.8
Işık TV	2.0	0.0	0.0	2.0	0.0	1.0
Radyo On	10.0	16.0	18.0	0.0	6.0	10.0
OSTİM Radyo	3.0	4.0	0.0	2.0	0.0	2.0
Diğer	9.0	6.0	0.0	6.0	6.0	6.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yerel yayınlar dinleme veya izleme konusunda yönelttiğimiz bu soruya, ankete katılan deneklerden Çankaya'da %55'i, Keçiören'de %21'i, Yenimahalle'de %41'i, Mamak'ta %49'u ve Altındağ'da %56'sı "izlemiyorum/dinlemiyorum" cevabını vermiştir. Yaşanılan kente özgü bir davranış olması nedeniyle sorduğumuz bu soruya Ankara genelinde %46.2'lik bir oranla olumsuz cevaplandırıldığı görülmüştür.

Deneklerin %53.8'i yani yarısından fazlası evet "izliyorum/dinliyorum" demiştir. Olumlu cevap verenlerden Kanal A izleyenlerin oranı, Çankaya'da %21, Keçiören'de %53, Yenimahalle'de %41, Mamak'ta %41 ve Altındağ'da %32'dir.

c) Ankara'nın Kimliği İle İlgili Bulgular

Tablo 19: Deneklerin kente göç hakkındaki düşünceleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evet	7.0	7.0	7.0	8.0	2.0	6.3
Hayır	79.0	68.0	81.0	75.0	80.0	77.0
Farketmez	14.0	25.0	12.0	17.0	18.0	16.7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Göç sonucu kente başka yerlerden gelenler, uzun süre kente intibak edememe sorununu yaşamaktadırlar. Kente uyum sağlayamama ise kent kimliğinin oluşumunu engelleyen önemli faktörlerden biridir.

Araştırmamıza katılan deneklerin %77'i kente olan göçün devam etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Tüm ilçelerimizde bu soruya hayır diyenlerin oranı hemen hemen aynıdır.

Göç devam etsin diyenlerin oranı %6.3'te kalırken, farketmez diyenler %16.7'lik bir orana sahip olmuştur.

Tablo 20: Deneklerin Ankara'da yaşamak için vergi konulması halinde tepkileri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Öderim ve burada yaşamaya devam ederim	71.0	40.0	53.0	72.0	59.0	61.0
Başka bir kente giderim	19.0	40.0	18.0	17.0	26.0	23.2
Memleketime dönerim	10.0	20.0	29.0	11.0	15.0	15.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kenti sahiplenme, kent için fedakarlıkta bulunma açısından yöneltlen “Ankara’da yaşamak için vergi konulması halinde tepkilerinin ne olacağı” konusundaki sorumuza görüşülen deneklerin Çankaya’da %71’i, Keçiören’de %40’ı, Yenimahalle’de %53’ü, Mamak’ta %72’si, Altındağ’da ise %59’u “öderim ve burada yaşamaya devam ederim” demiştir.

Görüşülen deneklerin Keçiören’de %40’ı, Altındağ’da %26’sı, Çankaya’da %19’u, Yenimahalle’de %18’i, Mamak’ta ise %17’si vergi konulması halinde başka bir kente gideceğini ifade etmiştir. “Memleketime dönerim” diyenlerin genel oranı ise %15.8’dir.

Tablo 21: Denekleri kentte oturma süreleri ile Ankara’da yaşamak için vergi konulması halinde vergiyi ödeyip ödememeleri arasındaki ilişki

	Evet	Hayır	Farketmez
1-5 yıl	50,9	29,5	19,7
6-14 yıl	63,9	20,4	15,6
15-20 yıl	61,0	21,0	18,1
21-+ yıl	68,6	20,6	10,9

Denekler kentte kalma süreleri arttıkça Ankara’ya daha çok bağlanmakta ve vergi konulması halinde ödemeyi kabul etmektedirler. Bu bize zaman ile mekan arasındaki ilişkiyi en iyi şekilde veren sonuçtur. İnsanların yaşadıkları yeri benimsemeleri kalış süreleri ile doğrudan ilgilidir.

Tablo 22: Deneklere göre kentli insanın en önemli özelliği

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Modern olmak	15.0	7.0	7.0	17.0	6.0	11.2
Zengin olmak	4.0	4.0	14.0	0.0	9.0	5.8
Eğitimli-kültürlü olmak	62.5	34.0	56.0	57.0	72.0	57.3
Önemli mevkilere gelmek	4.0	8.0	0.0	0.0	3.0	3.2
Kentte yaşıyor olmak	13.5	47.0	22.0	23.0	10.0	21.5
Diğer	1.0	0.0	1.0	3.0	0.0	1.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentli insanın en önemli özelliği hakkında farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan bölgelerimizden Keçiören hariç olmak üzere diğer dört alanda birbirine yakın cevaplar ortaya çıkmıştır.

Keçiören’de görüşülen deneklerin %47 gibi yarıya yakın oranı “kentte yaşıyor olmanın” kentli olmak için yeterli olduğunu ifade etmiştir. Eğitimli ve kültürlü olmak %34 ile ikinci sırada yer almıştır.

Çankaya, Yenimahalle, Mamak ve Altındağ’daki deneklerin yarısından fazlası kentli olmanın en belirleyici özelliğinin “eğitimli ve kültürlü olmak” şeklinde ifade ederken “kentte yaşıyor olmak” ve “modern olmak” da diğer kentlilik göstergeleri olarak vurgulanmıştır.

Tablo 23: Deneklerin eğitim düzeyi ile kentli insanın en önemli özelliği konusundaki görüşleri

	Okur-yazar değil	Sadece okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise ve dengi okul mezunu	Yüksekokul mezunu
Modern olmak	12,5	50,0	9,3	15,8	8,9	11,4
Zengin olmak	62,5	33,3	13,0	3,5	5,0	1,5
Eğitilmiş-kültürlü olmak	25,0	16,7	51,9	45,8	56,9	63,9
Önemli mevkilere gelmek	0,0	0,0	3,7	8,8	3,0	2,3
Kentte yaşıyor olmak	0,0	0,0	22,2	26,3	24,8	19,8
Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,1

Görüşülen deneklerin eğitim durumu yükseldikçe kentli insanın en önemli özelliği konusundaki görüşleri eğitilmiş ve kültürlü olmak konusunda artış göstermektedir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlar ise kentte yaşıyor olmanın kentli olmak için yeterli olduğunu söylemişlerdir. Okur-yazar olmayanlar veya sadece okur-yazar olanlar için ise kentli olmak için zengin olmayı yeterli görmüşlerdir.

Tablo 24: Deneklere göre Ankaralı kimdir

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Fikrim yok	9.5	13.0	11.0	7.0	2.0	8.7
Ankara'da yaşayan herkes	21.5	26.0	34.0	34.0	27.0	27.3
Ankara'da doğup büyüyenler	33.5	29.0	26.0	19.0	24.0	27.5
Ankara'da işi olan ve karnı doyan herkes	31.5	30.0	29.0	28.0	43.0	32.2
Diğer	4.0	2.0	0.0	12.0	4.0	4.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Denekler “size göre Ankaralı kimdir” sorusuna genel olarak %32.2 oranı ile “Ankara’da işi olan ve karnı doyan herkes” şeklinde cevap vermişlerdir. Bunu sırasıyla %27.5 ile “Ankara’da doğup büyüyenler” ve %27.3 ile “Ankara’da yaşayan herkes” izlemektedir.

Tabloda görüleceği gibi deneklerin %87’si bu kentte geliş nedenleri farklı da olsa Ankara’yı sahiplenmekte ve sonuçta burada bulunmanın Ankaralı olmak için yeterli olduğunu düşünmektedir.

Kendini Ankaralı olarak gören deneklerin %8,2’si Ankaralının kim olduğu sorusuna fikrim yok şeklinde cevap vermiştir. Evet Ankaralıyım diyenlerin %29,7’si Ankaralı olmak için Ankara’da yaşamının yeterli olacağı görüşündedir.

Ankaralı olmadıklarını söyleyenlerin gerekçelerinde ise %33,7 ile Ankara’da işi olan ve karnı doyan herkes seçeneği yüksek çıkmıştır. Ankaralı olmak için Ankara’da bulunmanın yeterli olamayacağını belirtmişlerdir. (Tablo 25)

Tablo 25: Deneklerin Ankaralının kim olduğu sorusuna verdikleri cevapla kendilerini Ankaralı görüp görmemelerinin karşılaştırılması

	Fikrim yok	Ankara’da yaşayan herkes	Ankara’da doğup büyüyenler	Ankara’da işi olan ve karnı doyan herkes	Diğer
Evet	8,2	29,7	25,5	31,5	5,1
Hayır	9,9	21,5	32,6	33,7	2,3

Tablo 26: Deneklerin kendilerini Ankaralı olarak görüp görmemeleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evet	74.5	81.0	60.0	72.0	66.0	71.3
Hayır	25.5	19.0	40.0	28.0	34.0	28.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Görüşülen denekler “kendinizi Ankaralı görüyor musunuz” sorusuna; Çankaya’da %74.5’i, Keçiören’de %81’i, Yenimahalle’de %60’ı, Mamak’ta %72’si ve Altındağ’da %66’sı “evet” cevabını vermiştir. “Hayır” cevabını verenler Yenimahalle’de %40, Altındağ’da %34 ve Mamak’ta %24 gibi orana sahip olmuştur. Bir önceki tablonun sonuçlarının buraya yansıdığını söyleyebiliriz. Deneklerin %71.3 gibi yüksek oranı kendini Ankaralı olarak görmektedir.

Tablo 27: Deneklerin kendilerini Ankaralı görüp görmemelerinin nedenleri

	Kişi Sayısı	Oran
Evet çünkü burada yaşıyorum	68	11.4
Evet çünkü burası doğup büyüdüğüm yer	134	22.4
Evet çünkü uzun zamandır burada yaşıyorum	28	4.6
Evet çünkü burada çalışıyorum	62	10.4
Evet çünkü burayı seviyorum	54	9.0
Hayır çünkü burayı sevmiyorum	34	5.6
Hayır çünkü burası memleketim değil	70	11.6
Cevap yok	150	25
TOPLAM	600	100

“Kendinizi Ankaralı olarak görüyor musunuz?” sorusuna evet cevabını verenlere neden diye sorduğumuzda “burada yaşıyorum %11,4”, “burası doğup büyüdüğüm yer %22,4”, “uzun zamandır burada yaşıyorum %4,6”,

“burada çalışıyorum %10,4”, ve “burayı seviyorum %9” şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Kendilerini Ankaralı görmeyenler ise neden olarak burasının memleketleri olmadığını ve burayı sevmediklerini söylemişlerdir. Ankete katılanların %25'i ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 28: Denekler Ankara'da kendilerini nasıl hissediyorlar

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Stresli	16.0	39.0	17.0	14.0	19.0	20.2
Mutlu	21.5	10.0	13.0	39.0	16.0	20.2
Yorgun	12.0	10.0	24.0	6.0	9.0	12.2
Özgür	18.0	6.0	10.0	10.0	6.0	11.3
Rahat	20.5	22.0	25.0	21.0	21.0	21.7
Mutsuz	3.0	10.0	8.0	0.0	10.0	5.7
Şanslı	3.0	2.0	0.0	0.0	4.0	2.0
Yalnız	0.0	0.0	0.0	2.0	6.0	1.3
Huzurlu, güvenli	6.0	1.0	3.0	8.0	9.0	5.5
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankete katılan deneklerden Çankaya'da yaşayanların %21.5'i mutlu, %20.5'i rahat, %18'i özgür hissetmektedir. Bu durum ekonomik açıdan rahat olmalarından ve kentsel problemlerden diğer bölgelerde yaşayanlar kadar karşılaşmamalarından kaynaklanmaktadır.

Keçiören'de yaşayanların %39'u Ankara'da kendilerini stresli hissettiklerini ifade etmiştir. %22'lik kısmı ise rahat olduğunu belirtmiştir. Yenimahalle'den ankete katılanların %25'i kendini rahat hissederken, %24'ü ise yorgun hissetmektedir.

Mamak'ta ise %39'u burada mutlu, %21'i rahat olduğunu, söylemiştir. Altındağ'daki deneklerin %21'i kendini rahat hissederken, %19'u stresli, %16'sı mutlu olduklarını belirtmiştir.

Genel olarak Ankara'da yaşayanların verdiği cevaplara baktığımızda yarından fazlasının burada yaşamaktan dolayı olumlu duygular beslediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 29: Deneklerin Ankara'dan ayrıldıklarında Ankara'yı özleyip özlemedikleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evet	74.5	74.0	61.0	65.0	63.0	68.7
Hayır	25.5	26.0	39.0	35.0	37.0	31.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Burada doğup büyüyen veya başka bölgelerden gelip Ankara'da yaşayan denekler "Ankara'dan ayrıldığınızda burayı özleyor musunuz" sorusuna tüm ilçelerde "evet" cevabı verilmiştir. Ankara genelinde bu oran %68.7'dir. hayır özlemiyorum diyenlerin oranı ise %31.3'tür.

Ankara'da yaşayanların çoğunluğunun Ankara'yı özlemesi bu kenti özlemsediklerini ve burayı yaşanılacak bir yer olarak gördüklerini ifade etmektedir.

Tablo 30: Deneklerin yeterli gelirleri olması halinde nerede yaşayacakları

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Ankara'da	35.0	34.0	34.0	42.0	39.0	36.5
İstanbul'da	29.5	39.0	22.0	26.0	40.0	29.5
Sahil beldelerinde	10.0	12.0	10.0	13.0	2.0	9.5
Yurt dışında	16.5	12.0	7.0	9.0	12.0	12.2
Memleketimde	9.0	12.0	27.0	10.0	12.0	12.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bundan önceki tablo ile bağlantılı bir şekilde deneklerin %36.5'i yeterli gelirlerinin olması halinde yine Ankara'da yaşamak istediklerini belirtmiştir. Bu da Ankara'da yaşayanların Ankaralılık bilincine sahip olduğunu ve Ankara'ya sahip çıktıklarını göstermektedir. İstanbul'da yaşamak isteyenlerin %29.5 gibi bir orana sahip olması daha büyük bir kentte yaşama isteğini ortaya koymaktadır.

Tablo 31'de de görüleceği gibi Ankara'da doğup büyüyenler, yeterli gelirleri olması halinde yine Ankara'da yaşamayı tercih etmişlerdir. Tayin veya eğitim nedeniyle gelenlerin çoğunluğu ise sahil beldelerinde yaşamak istediklerini söylemişlerdir. Kente buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için geldiklerini söyleyenlerin çoğu yeterli gelirleri olması halinde yurt dışına gitmek istediklerini ve dolayısıyla yaşam standartlarını sürekli olarak artırmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 31: Deneklerin kente geliş nedenleri ile yeterli gelirleri olması halinde yine bu kentte yaşamayı isteyip istememeleri arasındaki ilişki

	Ankara'da	Sahil beldelerinde	İstanbul'da	Yurt dışında	Memleketimde
Burası doğup büyüdüğüm yer	49,4	25,5	7,3	13,9	3,9
Tayin nedeniyle	28,8	39,7	12,3	9,6	9,6
Eğitim nedeniyle	22,4	50,0	13,2	6,6	7,9
Sağlık nedeniyle	16,5	27,8	10,1	15,2	30,4
İş bulabilmek için	49,1	14,0	12,3	7,0	17,5
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	26,7	13,3	0,0	33,3	26,7
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	17,6	35,3	11,8	5,9	29,4
Diğer	28,6	0,0	0,0	28,6	42,9

Tablo 32: Deneklerin gelir düzeyi ile yaşamak istedikleri yer arasındaki ilişki

	Ankara'da	Sahil beldelerinde	İstanbul'da	Yurt dışında	Memleketimde
350 milyon ve altı	19,3	24,6	7,0	22,8	26,3
351-500 milyon	32,1	31,1	3,8	12,3	20,8
501-700 milyon	42,3	28,2	16,9	9,9	2,8
701-1.000 milyon	39,4	36,7	8,3	4,6	11,0
1.001-1.500 milyon	42,0	20,0	13,0	12,0	13,0
1.501-2.000 milyon	33,8	37,8	6,8	14,9	6,8
2 milyar ve üstü	39,7	27,2	12,3	14,8	6,2

Araştırma sonuçlarına göre, ankete katılanların gelir düzeyi yükseldikçe Ankara'nın dışındaki yerlerde yaşama isteğinin oranı artmaktadır. En düşük gelir düzeyi olan 350 milyon ve altı gelire sahip olanların %26,3'ü yeterli gelire sahip olması halinde memleketine dönmek istediğini söylemiştir.

Ancak gelir düzeyi ne olursa olsun Ankara'da yaşamak istediğini belirtenlerin oranı yine de %40'lar düzeyindedir. Diğer bir sonuç ise yaklaşık %25 oranına sahip olan ve gelirin yeterli olması durumunda sahil beldelerine gitmek isteyenlere aittir.

Tablo 33: Deneklere göre çocuklar kendilerini nasıl tanımlayacaklar

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Ankaralı	30.0	55.0	20.0	24.0	37.0	32.7
Memleketimle	40.0	37.0	44.0	41.0	26.0	38.0
Farketmez	30.0	8.0	36.0	35.0	37.0	29.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankara'ya başka kentlerden gelenlerin %38'i çocuklarının kendilerini memleketleriyle tanıtmalarını istemiştir. Bu durum Ankara'yı benimsemiş olsalar da kendi memleketlerinden kopamadıklarını göstermektedir. Bu kentle bütünleşme açısında sorun yaşanmasına neden olabilmektedir.

Çocuklarının kendisini Ankaralı olarak tanıtsın diyenler %32.7'lik bir orana sahipken, farketmez diyenlerin oranı %29.3'tür.

Tablo 34: Deneklerin kente geliş nedenlerine göre çocukların kendilerini nasıl tanımlayacakları

	Ankaralı	Memleketimle	Farketmez
Burası doğup büyüdüğüm yer	48,6	27,1	24,3
Tayin nedeniyle	20,5	45,8	33,7
Eğitim nedeniyle	18,4	38,2	43,4
Sağlık nedeniyle	16,5	42,9	31,6
İş bulabilmek için	29,8	45,6	24,6
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	13,3	86,7	0,0
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	20,6	61,8	17,6
Diğer	28,6	0,0	71,4

Ankara'da doğup büyüyenlerin dışında bu kente eğitim, tayin, sağlık nedeniyle ya da iş bulabilmek, daha iyi şartlarda yaşamak istedikleri için gelenlerin yaklaşık %40'ı çocuklarının kendilerini memleketleriyle tanımlamalarını istemişlerdir. Kırdan kente çeşitli nedenlerle göç edenlerin kırla olan bağlantılarını koparmak istemeyişleri yaşadıkları kenti benimsemelerini ve o kente sahip çıkmalarını engellemektedir. Anket sonucu Ankara'da bu sorunun yaşandığını göstermektedir.

Tablo 35: Denekler Ankara'da en çok kiminle görüşüyorlar

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Köylülerimle	2.0	6.0	5.0	2.0	0.0	2.8
Hemşehrilerimle	0.0	8.0	7.0	5.0	4.0	4.0
Akrabalarımle	20.0	8.0	24.0	25.0	9.0	17.7
İş arkadaşlarımla	14.5	32.0	23.0	12.0	20.0	19.3
Kendi dünya görüşümde olanlarla	10.0	11.0	11.0	12.0	9.0	10.5
Mahallemdedekilerle	3.0	7.0	6.0	0.0	18.0	6.2
Kendi arkadaş grubumla	40.5	20.0	20.0	42.0	28.0	31.8
Pek fazla insanla görüşmüyorum	10.0	8.0	4.0	2.0	12.0	7.7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentleşme ölçütlerinden biri de insanların çevreleriyle ilişki içinde olmasıdır. Deneklerin kentte yaşayan diğer insanlarla ilişkilerini öğrenmek amacıyla sorduğumuz “Ankara’da en çok kiminle görüşüyorsunuz?” sorusuna araştırmamıza giren beş bölgede de kısmen paralellik arz etmektedir.

“Kendi arkadaş grubumla” görüşüyorum diyenlerin oranı Ankara genelinde %31.8’dir. bunu sırasıyla iş arkadaşlarımla %19.3, akrabalarımle %17.7 ve kendi dünya görüşümde olanlarla %10.5 izlemektedir.

Ankara’ya tayin, eğitim gibi nedenlerle gelenler çoğunlukla kendi arkadaş gruplarıyla görüşmeyi tercih etmektedirler. Ankara’da doğup büyüyenler akrabalarıyla görüşmeyi tercih ederken pek fazla insanla görüşmüyorum diyenlerin %10’luk bir orana sahip olması dikkat çekmektedir. (Tablo 36)

Tablo 36: Deneklerin kente geliş nedenleri ile en çok görüştükleri kişiler arasındaki ilişki

	Köylülerimle	Hemşehrilerimle	Akrabalarım	İş arkadaşlarımla	Kendi dünya görüşümde olanlarla	Mahalledekilerle	Kendi arkadaş grubumla	Pek fazla insanla görüşmüyorum
Burası doğup büyüdüğüm yer	3,1	0,8	23,6	20,5	7,3	5,4	33,6	5,8
Tayin nedeniyle	0,0	6,8	9,6	19,2	16,4	2,7	32,9	12,3
Eğitim nedeniyle	0,0	0,0	17,1	14,5	13,2	5,3	47,4	2,6
Sağlık nedeniyle	11,4	10,1	7,6	26,6	15,2	8,9	10,1	10,1
İş bulabilmek için	0,0	12,3	15,8	12,3	15,8	7,0	30,3	3,5
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	0,0	13,3	26,7	26,7	0,0	6,7	13,3	13,3
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	0,0	0,0	14,7	5,9	2,9	14,7	44,1	17,6
Diğer	0,0	0,0	14,3	57,1	0,0	0,0	0,0	28,6

Tablo 37: Deneklerin Ankara'nın kent merkezi hakkındaki düşünceleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Kızılay YKM veya Gima önü	70.0	44.0	62.0	84.0	74.0	67.3
Ulus Heykel veya Gima önü	6.0	29.0	18.0	4.0	14.0	12.8
Gençlik Parkı	2.0	16.0	16.0	4.0	4.0	7.3
Atakule	4.0	4.0	0.0	0.0	4.0	2.7
Tunalı Hilmi cad. Veya Kuğulu Park	16.0	2.0	4.0	5.0	4.0	7.8
Ümitköy	2.0	5.0	0.0	0.0	0.0	2.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bir kentte dikkati çeken tüm işlevler kent merkezinde yer almaktadır. Bir kent, kentte yaşayanlar ve dışarıdan gelenler için daha çok merkeziyle var olmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'nın merkezi Ulus'tur. Bugün kent merkezi hala Ulus mu yoksa başka taraflara doğru kaymış mı sorusuna cevap bulabilmek için deneklere "Bir arkadaşınızla kentin merkezi yerinde buluşmak isterseniz nereyi seçersiniz?" sorusunu yönelttik. Çankaya'da %70'i, Keçiören'de %44'ü, Yenimahalle'de %62'si, Mamak'ta %84'ü, Altındağ'da %74'ü "Kızılay YKM veya Gima önü" cevabını vermiştir.

Ankete katılan deneklerin %67.3'ünün Kızılay'ı seçmesi kent merkezinin Ulus olmaktan çıktığını göstermektedir. Günümüzde Ankara'nın merkezi Kızılay olmuştur.

Tablo 38'e göre araştırmaya katılan farklı yaş grubunda yer alan denekler kent merkezi olarak Kızılay'ı seçmişlerdir. Ulus ve Gençlik Parkı daha çok orta yaş ve üzeridekiler tarafından merkez olarak görülmektedir.

Tablo 38:Deneklerin bulundukları yaş grubu ile kent merkezi arasındaki ilişki

	18-25	26-35	36-50	51-+
Kızılay YKM veya Gima önü	70,5	68,9	66,2	60,3
Ulus Heykel veya Gima önü	10,7	13,1	14,9	12,3
Gençlik Parkı	8,1	5,0	7,8	12,3
Atakule	2,7	2,3	0,0	9,6
Tunalı Hilmi cad. Veya Kuğulu Park	8,0	8,6	7,8	5,5
Ümitköy	0,0	2,1	3,2	0,0

Eğitim ile kent merkezi arasındaki ilişki Tablo 39’de gösterilmiştir. Buna göre Kızılay’ı merkez olarak seçenlerin oranı eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Eğitim düzeyinin düşük olduğu gruplar ise Ulus ve Gençlik Parkı civarını merkez olarak seçmişlerdir. Atakule ve Tunalı Hilmi cad. lise ve yüksek okul mezunları arasında kent merkezi olarak önem kazanan yerler olarak görülmeye başlandığı dikkat çekmektedir.

Tablo 39: Deneklerin eğitim durumu ile kent merkezi arasındaki ilişki

	Okur-yazar değil	Sadece okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise ve dengi okul mezunu	Yüksekokul mezunu
Kızılay YKM veya Gima önü	37,5	16,7	35,2	52,6	64,4	82,9
Ulus Heykel veya Gima önü	43,8	16,7	20,4	38,6	10,9	5,3
Gençlik Parkı	18,8	33,3	38,9	3,5	6,9	0,8
Atakule	0,0	33,3	5,6	0,0	4,0	1,1
Tunalı Hilmi cad. veya Kuşulu Park	0,0	0,0	0,0	3,5	9,4	9,9
Ümitköy	0,0	0,0	0,0	1,8	4,5	0,0

Tablo 40: Deneklerin gelir durumu ile kent merkezi arasındaki ilişki

	Kızılay YKM veya Gima önü	Ulus Heykel veya Gima önü	Gençlik Parkı	Atakule	Tunalı Hilmi cad. veya Kuğulupark	Ümitköy
350 milyon ve altı	57,9	22,8	19,3	0,0	0,0	0,0
351-500 milyon	50,0	32,1	12,3	1,9	1,9	1,9
501-700 milyon	54,9	21,1	11,3	5,6	5,6	1,4
701-1.000 milyon	67,9	5,5	11,0	1,8	13,8	0,0
1.001-1.500 milyon	82,0	7,0	0,0	0,0	8,0	3,0
1.501-2.000 milyon	82,4	2,7	0,0	4,1	10,8	0,0
2 milyar ve üstü	74,1	0,0	0,0	6,2	14,8	4,9

Tüm gelir gruplarında yaş ve eğitim de olduğu gibi kent merkezi olarak nereyi seçecekleri sorusunun cevabında en fazla orana Kızılay sahip olmuştur. 350 milyon ve altı gelire sahip olanlar Atakule, Tunalı Hilmi cad. veya Kuğulupark ve Ümitköy'ü hiç seçmezken gelir seviyesi yükseldikçe bu yerleri tercih etme oranı artmaktadır.

Ankara başkent ilan edildiği dönemde kent merkezi Ulus ve civarıydı. Oysa günümüzde merkezin Kızılay'a kaydığı görülmektedir. Kızılay ile Ankara artık neredeyse özdeşleşmeye başlamıştır. Bu durum kentin kimliğinin oluşmasında önemli katkılarda bulunabilir.

Tablo 41: Deneklere göre Ankara'nın en etkin kentsel özelliği

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Ulaşım	61.5	70.0	50.0	44.0	52.0	56.5
Altyapı	7.0	6.0	7.0	11.0	4.0	7.0
Mimari	2.0	0.0	9.0	3.0	13.0	4.8
Kültürel birikim	21.5	20.0	24.0	16.0	23.0	21.0
Sanatsal etkinlikler	8.0	4.0	10.0	26.0	8.0	10.7
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankara'nın en etkin kentsel özelliği nedir sorusuna tüm ilçelerimizde ankete katılan deneklerin yarısından fazlası "Ulaşım" demiştir. Kente ilk defa gelenlere karmaşık gibi görünse de burada yaşayanlar sabah ve akşam yaşanan yoğun trafik dışında ulaşımın Ankara'da etkin olduğunu belirtmişlerdir. Ankara genelinde ankete katılanların %56.5'i ulaşımı seçmiştir.

Ankete katılan deneklerin Çankaya'da %21.5'i, Keçiören'de %20'si, Yenimahalle'de %24'ü, Mamak'ta %16'sı, Altındağ'da ise %23'ü "Kültürel Birikim"i Ankara'nın en önemli ikinci kentsel özelliği olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 42: Deneklere göre Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden en önemli faktör

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Yönetim merkezi olması	82.0	77.0	81.0	86.0	78.0	81.0
Coğrafi konum	7.0	2.0	0.0	9.0	10.0	5.8
Sanayi kenti olması	5.0	11.0	6.0	0.0	4.0	5.2
Eğitim merkezi olması	4.0	2.0	4.0	3.0	4.0	3.5
Sağlık merkezi olması	2.0	8.0	9.0	2.0	4.0	4.5
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankara'yı Ankara yapan en önemli faktör nedir sorusuna Ankara genelinde ankete katılan deneklerin %81 gibi bir çoğunluğu "Yönetim merkezi olması" cevabını vermişlerdir. Başkent Ankara merkezi idarenin burada bulunması ve merkeziyetçi bir geleneğe sahip olması sonucunda çok sayıda memur burada yaşamaktadır. Yönetim merkezi olma cevabının verilmesi bu nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 43: Deneklerin semte yerleşme nedenleri ile Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden faktör hakkındaki düşünceleri

	Yönetim merkezi olması	Coğrafi konum	Sanayi kenti olması	Eğitim merkezi olması	Sağlık merkezi olması
Burası doğup büyüdüğüm yer	84,9	7,7	3,1	0,8	3,5
Tayin nedeniyle	86,3	8,2	0,0	2,7	2,7
Eğitim nedeniyle	85,5	3,9	0,0	7,9	2,6
Sağlık nedeniyle	79,7	0,0	10,1	5,1	5,1
İş bulabilmek için	50,9	7,0	21,1	12,3	8,8
Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için	93,3	0,0	6,7	0,0	0,0
Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için	79,4	5,9	5,9	0,0	8,8
Diğer	71,4	0,0	0,0	0,0	28,6

Araştırmamıza katılan deneklerin semte yerleşme nedenleri ile Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden faktör hakkındaki düşüncelerinde dikkatimizi çeken, kente iş bulabilmek için gelenlerin %50,9'unun yönetim merkezi, %21,1'in sanayi kenti olmasını seçmesidir. Ancak Ankara'ya farklı nedenlerle gelmiş olsalar da deneklerin tamamına yakını yönetim merkezi olmasını kentin bulunduğu konuma etki eden en önemli faktör olarak seçmişlerdir.

Tablo 44: Deneklere göre Ankara neyi ile ünlü

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Başkent olmasıyla	82.5	81.0	79.0	86.0	80.0	81.8
Ankara geçisiyle	32.0	38.0	42.0	46.0	56.0	41.0
Anıtkabir, Atakule vb. referans noktalarıyla	64.0	44.0	59.0	65.0	63.0	59.8
Diğer	2.0	2.0	1.0	5.0	4.0	2.7

Farklı kentleşmişlik düzeylerindeki halktan “Ankara neyi ile ünlüdür?” şeklinde yönelttiğimiz soruya karşı aldığımız cevapta en fazla oran genel olarak %81,8 ile “Başkent olmasıyla” seçeneğine ait olmuştur. Ankara’nın başkentlilik özelliğinin bu kadar ön planda olmasının nedeni merkeziyetçi bir yönetim mekanizmasına sahip olmamızdan kaynaklanmaktadır.

Referans noktaları kentlerin tanınmasına etki eden diğer bir faktördür. Anıtkabir, Atakule Kocatepe Camisi gibi yerler başkentlilik işlevi kadar ön planda olmasa da %59,8 oran ile yine de kent kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Referans noktaları tek başlarına bile bir kente kimlik kazandırabilmektedirler. Ancak anket sonuçları Ankara’da bu yerlerin kimlik kazandıracak kadar etkin olmadığını göstermektedir.

Tablo 45: Ankara’nın kent kimliğini oluşturan faktör

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Tarihi	2.0	19.0	14.0	0.0	6.0	7.2
Kuruluş felsefesi	80.5	65.0	74.0	90.0	80.0	78.3
Ülke ve dünya içindeki yeri	8.5	10.0	7.0	5.0	2.0	6.8
Yapılanması	5.0	2.0	4.0	5.0	6.0	4.5
Burada yaşayanların kendilerini Ankaralı hissetmesi	4.0	4.0	1.0	0.0	6.0	3.2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ankete katılan deneklerin tüm ilçelerde tamamına yakını Ankara'nın kent kimliğini, kuruluş felsefesinin yani başkent olmasının belirlediğini ifade etmiştir. Tarihi, ülke ve dünya içindeki yeri, yapılanması ya da bu kentte yaşayanların kendilerini Ankaralı hissetmesi de kimliğin oluşumunu etkilemesine rağmen, başkent olması tüm bu faktörleri geride bırakmıştır.

Ankara'nın kurulan, yaratılan bir kent olma niteliği günümüzde de en önemli etendir. Bir kentin kimliğini oluşturan, tarihi, kuruluş felsefesi, kentin bugünkü yapılanması ve ülke ve dünya içindeki yerinin tartışılması ve kentte yaşayanlar tarafından benimsenmesi ve sahip çıkılması ile mümkün olacaktır.

Tablo 46: Deneklerin Ankara'nın tarihi mekanları hakkındaki bilgileri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Hayır bilmiyorum	14.0	26.0	6.0	20.0	14.0	15.7
Kale	83.0	72.0	94.0	80.0	80.0	82.0
Roma Hamamı	60.0	48.0	54.0	60.0	71.0	58.0
Augustus Tapınağı	33.5	17.0	25.0	26.0	26.0	26.8
Akköprü	55.0	45.0	55.0	53.0	58.0	53.5
Julianus Sütunu	29.5	18.0	24.0	33.0	24.0	26.3
Diğer	1.0	1.0	3.0	4.0	0.0	1.7

Kent kimliği bir tarihsel olgudur. Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan sahip olan kentler, zaman içerisinde değişik katmanların üst üste birikmesiyle oluşmuş kimliği daha iyi koruyabilmektedir. Bu açıdan baktığımızda Ankara'nın kimlik oluşumuna etki eden tarihi özellikle başkent seçilmesinden sonraya dayanmaktadır. Aslında konum olarak önemli yol kavşağında olması tarihinin çok eskilere dayanmasını sağlamaktadır. Ancak tarihte yaşanan savaşlar sonucunda çok yıkıma uğramış ve eskilerden çok fazla birşey kalmamıştır.

Ankara Kalesi %82 ile tarihi mekanlar içinde en çok bilinenidir. Bunu sırasıyla %58 ile Roma Hamamı, %53.5 ile Akköprü, %26.8 ile Augustus Tapınağı ve %26.8 ile de Julianus Sütunu izlemektedir.

Genel olarak tüm ilçelerde paralel sonuçlar çıkmıştır. Tarihi mekanlar bilinmekte ancak, bu mekanlar kent kimliğini oluşturacak ölçüde etkili olamamaktadır. Buradan sadece kaleyi soyutlayabiliriz. Çünkü kale hemen hemen Ankara'nın simgesi haline gelmiştir.

Tablo 47: Deneklerin Ankara'da oturan bir yurttaş olarak, şimdiye kadar kentle ilgili herhangi bir etkinliğe olan katılımları

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evet	27.0	31.0	26.0	34.0	16.0	26.8
Hayır	73.0	69.0	74.0	66.0	84.0	73.2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kentler katılımın en çok yaşandığı yerlerdir. Eğitimin, kültür seviyesi yüksek insanların bu kentte ki sayısı fazla olmasına rağmen kentle ilgili herhangi bir etkinliğe katılanların oranı Çankaya'da %27'si, Keçiören'de %31'i, Yenimahalle'de %26'sı, Mamak'ta %34'ü ve Altındağ'da %16'sı, Ankara genelinde ise %26.8 çıkmıştır. Bu oran bize göre düşük bir orandır.

Kentte yaşayanların %73.2'lik bir oranı kente dair girişimlerde bulunmamaktadırlar. Bu nedenle de sorunların çözümü bu sorunlarla birebir maruz kalmayan kişiler tarafında gerçekleştirilmektedir.

Tablo 48: Deneklere göre Ankara'nın hangi doğal özelliği daha belirgin

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
İklimi	53.5	58.0	60.0	62.0	69.0	59.4
Bitki ve hayvan örtüsü	34.5	13.0	16.0	25.0	15.0	23.0
Ankara Çayı, İmrahor Deresi, Eymir ve Mogan Gölleri	7.0	1.0	0.0	2.0	0.0	2.8
Hiçbiri	5.0	28.0	24.0	11.0	16.0	14.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Doğal çevre kent kimliğinin oluşmasına etki eden en önemli faktörlerden biridir. Doğal özelliklerin çok belirgin olması halinde kent doğal niteliklerine göre adlandırılabilmektedir.

“Ankara'nın hangi doğal özelliği daha belirgindir ya da böyle bir özelliğe sahip midir?” sorularına cevap bulabilmek için deneklerle yapılan görüşmeler sonucunda, tüm ilçelerde iklimin en çok öne çıkan özellik olduğu görülmüştür. Soğuk kışları, uzun süren baharları ve özellikle gece ve gündüz arasındaki ısı farklılığı vd. özellikler iklimin Ankara genelinde %59.4 gibi yüksek bir oranda çıkmasını sağlamıştır.

Ankara keçisi, Ankara tavşanı ve bitki örtüsü %23.4 oranına sahiptir. Bu da Ankara'nın öne çıkan diğer bir doğal özelliğidir.

Tablo 49: Deneklere göre gelecekte Ankara'nın ekonomisinin neye dayanacağı

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Tarım sektörü	1.0	6.0	0.0	0.0	0.0	1.3
Sanayi sektörü	16.5	41.0	26.0	6.0	23.0	21.5
Turizm sektörü	1.0	6.0	0.0	2.0	4.0	2.3
Hizmet sektörü (Kamu sektörü)	80.5	47.0	74.0	92.0	73.0	74.5
Diğer	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Sanayi devrimi ile kentlerin ortaya çıkması ve zamanla sanayinin kentlerin hem nedeni hem de sonucu olduğu düşünülürse işlevsel ve sektörel faktörlerin bir kentin gelişmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir. Kentler üstlendikleri işlevler ile de bir kimliğe sahip olabilmektedirler.

Ankara'da günümüzde hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomi söz konusudur. Denekler, "gelecekte Ankara'nın ekonomisi neye dayanacak" sorusuna tüm ilçelerimizde "hizmet sektörü" (%74.5 oranında) şeklinde cevap vermişlerdir. Merkezîyetçi bir yönetim geleneğine sahip olan ülkemizde yönetim birimlerinin başkentte toplanması, çok sayıda üniversitenin ve gelişmiş sağlık teknolojileriyle donatılmış hastanelerin burada olması bu sonucun çıkmasına önemli etkileri olmuştur.

Ayrıca tabloda %21.5 oranına sahip olan sanayi sektörü de, Ankara'da sanayiinin geliştiğini göstermektedir.

Tablo 50: Deneklerin kent düzeni ve güzelleştirilmesiyle ilgili lambalar, banklar, çöp kovaları, işaret levhaları vb. hakkındaki görüşleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Evet	11.0	0.0	0.0	16.0	2.0	6.7
Hayır	36.5	52.0	51.0	31.0	28.0	39.2
Daha iyi olabilir	49.5	40.0	45.0	50.0	62.0	49.3
Fikrim yok	3.0	8.0	4.0	3.0	8.0	4.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kent kimliğinin oluşumunda veya yeniden tanımlanmasında kent düzeni önemli bir yere sahiptir. Ayrıntı olarak düşünülse de lambalar, trafik ışıkları, banklar, çöp kovaları, işaret levhaları vb. kentin hafızalara olumlu veya olumsuz yer etmesinde etkili olmaktadır.

Kenti algılamaya yardımcı olan kent mobilyalarının yeterliliği konusunda sorduğumuz soruya tüm ilçelerde verilen cevaplar paralellik arz etmektedir. Deneklerin Çankaya'da %49.5'i, Keçiören'de %40'ı, Yenimahalle'de %45'i, Mamak'ta %50'si ve Altındağ'da %62'si daha iyi olabileceğini ifade etmiştir.

Çevre düzeninin davranış ve yaşam tarzını belirleyici bir faktör olması ve Ankara'nın da bir başkent olması nedeniyle mevcut kent mobilyalarının yeterli olmadığını söyleyenlerin oranı Ankara genelinde %39.2'dir.

Tablo 51: Deneklere göre Ankara'nın en ünlü anıtı

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Güvenlik Anıtı	6.5	3.0	2.0	11.0	4.0	5.5
Mimar Sinan Anıtı	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
Hitit Heykeli	20.0	25.0	12.0	21.0	18.0	19.3
Ulus Cumhuriyet Anıtı	59.5	64.0	78.0	57.0	68.0	64.3
Zafer Anıtı	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Anıtlar kimliği oluşturan unsurlardan biri olan mimari anlatımın bir parçasıdır. Görsel anlatım açısından değerlendirebileceğimiz bu konu üzerine deneklere sorduğumuz “Size göre Ankara’nın en ünlü anıtı nedir?” sorusuna tüm bölgelerimizde “Ulus Cumhuriyet Anıtı” en yüksek orana sahip olurken “Hitit Heykeli” ikinci sırada yer almıştır. Seçilen bu iki anıttan biri Hitit Heykeli Cumhuriyet öncesi, Ulus Cumhuriyet Anıtı ise Cumhuriyet sonrası Ankara’yı temsil etmektedir.

Tablo 52: Deneklere göre Ankara’nın en ünlü parkı

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
Altın Park	6.0	21.0	17.0	16.0	15.0	13.5
Gençlik Parkı	32.5	38.0	63.0	46.0	53.0	44.2
Atatürk Orman Çiftliği	33.0	16.0	12.0	22.0	14.0	21.7
Güven Park	18.5	3.0	4.0	8.0	2.0	9.0
Botanik Parkı	3.5	2.0	4.0	1.0	6.0	3.3
Kuğulu Park	6.5	20.0	0.0	7.0	10.0	8.3
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Binlerce yıl süren ve son yüzyıllarda köklü değişikliklerle hızlanan kentsel gelişme serüvenini, yalnızca insanların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde mekana yansıyan mimari ve fiziksel özelliklerle anlatmak mümkün değildir. İnsanların yaşadıkları yerlerde konforu ve doğayı beraber görmek istemektedirler. Parklar bu açıdan önemli etkilere sahiptirler.

Araştırmamıza katılan deneklere yönelttiğimiz “Size göre Ankara’nın en ünlü parkı hangisidir?” sorusuna Ankara genelinde %44,2’lik oran ile Gençlik parkı olduğu belirtilmiştir. Çankaya’da Atatürk Orman Çiftliği %33 oran ile ilk sırada yer alırken Botanik Park ve Kuğulu Park en az bilinen parklar olduğu görülmüştür.

Tablo 53: Deneklerin evlerinin çevresi hakkında düşünceleri

	Çankaya	K.ören	Y.mahalle	Mamak	Altındağ	Toplam
İyi	31.0	4.0	14.0	28.0	12.0	20.0
Kötü	12.0	40.0	34.0	9.0	23.0	21.7
Daha iyi olabilir	54.0	48.0	52.0	58.0	60.0	54.3
Yorum yok	3.0	8.0	0.0	5.0	5.0	4.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Anketimize katılan deneklerin Çankaya'da %12'si, Keçiören'de %40'ı, Yenimahalle'de %34'ü, Mamak'da %9'u ve Altındağ'da %23'ü evlerinin çevresinin kötü olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak bütün bölgelerde evlerin çevresinin daha iyi olabileceği söylenirken, yaşadıkları alandan memnun olanların oranı %20'lerde kalmaktadır.

Denekler özellikle çevre sorunları ve belediye hizmetlerinin düzeltilmesi konusunda daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca plansız yapılaşma sonucu ortaya çıkan gecekondu alanlarının yarattığı çirkin görünümünden rahatsız olduklarını da söylemişlerdir.

Tablo 54: Deneklerin yaşadıkları semtin sorunlarına göre evlerinin çevresini beğenmeleri arasındaki ilişki

	İyi	Kötü	Daha iyi olabilir	Yorum yok
Yeşil alan yetersizliği	22,2	23,3	45,6	8,9
Altyapı (yol, su, kanalizasyon vb.)	20,3	28,4	45,9	5,4
Çevre sorunları ve belediye hizmetleri	17,3	12,8	69,9	0,0
Eğitim	15,8	34,2	44,7	5,3
Sağlık	24,0	32,0	44,0	0,0
Plansız yapılaşma	9,9	27,5	57,1	5,5
Ulaşım	37,7	14,5	43,5	4,3
Düzensizlik	14,8	14,8	67,2	3,3
Diğer	31,6	31,6	36,8	0,0

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kent, coğrafya, demografi, kültürel, sosyal, ekonomik, politik yapıların bir bütünlük içinde bulunduğu, yerleşik ve tarihsel deneyimlerin birikiminin yarattığı bir oluşumdur. Bu oluşum içinde yer alan, toplum ile mekanın etkileşimi sonucu ortaya çıkan kent kimliğini incelemeyi gerekli kılmıştır. Kentler, farklılıkların yer aldığı aynı zamanda benzerliklerin çokça bulunduğu alanlardır.

Kentler, insana hizmet etmeli, insanın yaratıcılığını ifade edebildiği mekanlar olmalıdır. İnsanların özgürleşmesi toplumun özgürleşmesine bağlı olduğundan topluluklar kimlikleri ile var olmalıdır. Kimliğin oluşmasına engel olacak her türlü hakimiyet ve hiyerarşinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kent gibi mekansal nesneler toplumsal yaşamın bir sonucu olarak değil, yaşamın her alanını olumlu veya olumsuz etkileyen bir olgu olarak düşünülmelidir. Kentler insanları bu dünyada evinde hissettirdiği gibi, onları yabancılaştırmış ve farklılaştırmıştır. Mimarlık, şehir plancılığı, mühendislik gibi mekanın biçimlenmesi ve yönetimiyle uğraşan meslekler mekanı bir nesne olarak görmüşler ve bunun sonucunda kentlere anlamlar yüklemek zorlaşmıştır.

Kentin bütününe bakıldığında parçalardan ve karşılıklı etkileşim içinde bulunan nesnelerden oluşmaktadır. Kent kimliği de bu doğrultuda tek yönlü değildir; aynı ile ayrının, benzer ile farklının, sürekli ile süresizin, iç ile dışın, kalıcı ile geçicinin arasında yer almaktadır. Bu farklılıkların zamana ve mekana bağlı olarak yeniden tanımlanmasıyla kentler kimliğe sahip olmaktadır.

Kentliler ve kentli kimlikleri kendilerini ve çevrelerini dönüştürdükleri ölçüde toplumsal aktör niteliği kazanırlar. Kente bir anlam yükleme ancak, aktif, katılımcı, toplumsal sorunlara duyarlı, yaratıcı, erdemli ve demokratik bir kentlilik bilinci ile mümkün olabilecektir. Bir başka anlatımla kent kimliğin

yaşama geçeceği mekandır. Bu anlamda kente bir yaşama mekanı olarak bakmak gerekir. Kentler heterojen toplumsal yapılarıyla farklılık ve çokkültürlülük alanıdır. Kentlerin farklılaşması hem coğrafya alanında, hem ekonomik alanda hem de kültürel alanda tarihsel olarak ortaya çıkmakta ve bu farklılıklar kimlikleri ortaya çıkarmaktadır.

Kent kimliği yakın geçmişte önem kazanan bir kavramdır. Özellikle kent sosyologlarının incelediği bir konudur. Biz bu araştırmamızda bir metropol kent olan Ankara'da kentleşme/kentlileşme ile kent kimliği arasındaki ilişkiyi incelemeye çalıştık. Araştırmamız kentlilik bilinci ve kent kimliğini oluşturan faktörlere ilişkin bazı verileri ortaya koymaya, bu bulgulardan hareketle de Ankara'da kent kimliğinin oluşup oluşmadığını sorgulamaya yöneliktir.

Çalışmamızın ana gövdesini oluşturan alan alıştırması, farklı kentleşme düzeyindeki beş ayrı kentsel mekanda gerçekleştirilmiştir. Kentleşmiş bölge olarak Çankaya, orta düzeyde kentleşmiş bölge olarak Keçiören ve Yenimahalle ve az kentleşmiş bir başka deyişle gecekondu bölgesi olarak Altındağ ve Mamak alanları seçilmiştir. Bu belirlemede amacımız farklı kentleşmişlik düzeyindeki alanlarda kentlilik bilincinin ne kadar oluştuğu ve kentin kimliği hakkındaki düşünceleri öğrenmektir. Bu tür bir çözümleme, kent araştırmaları için yeni sayılabileceği için zorluklar yaşandığı söylenebilir.

Bugüne kadar yapılan kent araştırmaları, genellikle, gecekondu, siyasal katılma, kente uyum ve kentle bütünleşme çerçevesinde odaklanmıştır. Dikkat edilirse kent kültürüne yönelik araştırmalar daha çok kente uyum ve kente bütünleşme konusunu işlemişlerdir. Biz bu araştırmada, kent kimliğini ortaya çıkaran faktörler doğrultusunda Ankara kentine özgü bir kimliğin oluşup oluşmadığı boyutunu incelemeye çalıştık.

Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi kotalar koymadığımız araştırmamızı Çankaya'da 200, diğer alanlarda 100'er olmak üzere 600 denek üzerinde gerçekleştirdik. Araştırmamıza cevap veren deneklerin %40,7'si kadın

%59,3'ü ise erkektir. Deneklerin yaş ve gelir dağılımlarına bakıldığında, seçilen örneklemin, amacına ulaştığını görmek mümkündür.

Türkiye'deki kentleşmenin en önemli özelliği, kentin çekiciliğinden ziyade, kırsal alanın, iticiliğinden kaynaklı bir süreç sonucunda ortaya çıkmasıdır. Kırsal alanlardan gelenlerin ilk olarak gecekondu bölgelerini tercih ettiklerini görmekteyiz. Anket sonuçlarında burada doğup büyüyenlerin oranının yüksek çıkması Ankara'ya doğru yaşanan göçün nispeten azaldığını göstermektedir.

Halkın önemli bir kısmı "yerleşme yeri seçiminde" gelir durumlarına uygun semtlere yönelmektedir. Keçiören, Yenimahalle ve Mamak'ta akrabalık dolayısıyla yerleşme yeri seçimi, önemli bir faktör olarak devreye girmektedir.

Yeni ve eski kentliler, genel olarak, geldikleri yerlere geri dönmeyi düşünmemektedirler. Ancak "doğal güzelliği olan temiz, sakin ve küçük bir yerleşim yerine" ve "daha çok gelir elde edecekleri yere" gitmek isteyenlerin oranı da %30'la civarındadır. Bu da insanların kent yaşantısının yoğunluğundan ve gelir düzeylerini artırmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye kentleri gelişmiş Avrupa kentlerinin çözdüğü çevre sorunları, belediye hizmetleri, altyapı gibi temel sorunları hala çözememişlerdir. Batı kentlerinde yörenin sorunları genellikle katılma, eğitim, kültür ve sosyal güvenlik sorunları şeklinde belirtilmektedir. Ankara'da yaptığımız araştırmada, Çankaya'da yeşil alan yetersizliği öne çıkarken, Mamak ve Altındağ'da ulaşım, Keçiören ve Yenimahalle'de çevre sorunları belediye hizmetleri semtlerin sorunu olarak belirtilmiştir. Genel olarak Ankara'nın kentsel sorununda göç, gecekondu ve plansız yapılaşma en fazla şikayet edilen konu olmuştur. Halk bu sorunların çözümünde hükümet, belediye ve vatandaşların bir arada hareket etmesi gerektiğini söylemiştir.

Görüşme yaptığımız alanlarda, halkın tamamına yakını Ankara'ya göçün devam etmesini istememektedirler. Kenti sahiplenme konusunda önemli olan bir diğer soruda ise Ankara'da yaşamak için vergi konulması halinde vergiyi ödemeyi kabul etmeleri, kentin benimsendiğini göstermektedir. Ayrıca denekler kentli olabilmek için kentte yaşıyor olmayı yeterli görmemekte, öncelikle eğitilmiş ve kültürlü olmanın gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Kent kimliğinin oluşmasında en önemli faktör, o kentte yaşayanların kente yükledikleri anlamdır. Ankara'da yaşayanların %71,3'ü kendilerini Ankaralı görürken, bu kentte herhangi bir nedenle yaşamamanın Ankaralı sayılmak için yeterli olduğu görüşündedir.

Ankara'da yaşayanların %45'ine yakını kendilerini bu kentte rahat ve mutlu hissederken, %35'i stresli ve yorgun hissetmektedir. Büyük kentte yaşıyor olmanın olumlu ve olumsuz taraflarına Ankara halkı da fazlasıyla yaşamaktadır. Her ne kadar bu kentte yaşamamanın olumsuz yönlerinden şikayetçi olanlar varsa da araştırmamıza katılanların %68,7'si Ankara'dan ayrıldıklarından burayı özlediklerini belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak "yeterli geliriniz olması halinde nerede yaşamak istersiniz" şeklindeki sorumuza %36,5'i Ankara'da, %29,5'i İstanbul'da, %12,3'ü memleketinde, %12,2'si yurt dışında ve %9,5'i sahil beldelerinde yaşamak istediğini belirtmiştir. Memleketine dönmek isteyenlerin sayısının az çıkması dikkat çekmektedir. Ancak yine de deneklerimizin %38'i çocuklarının kendilerini memleketleriyle tanımlamalarını istemişlerdir. Ankaralı olarak tanımlamasını isteyenler %32,7'de kalırken, farketmez diyenlerin oranı ise %29,3'tür.

Komşuluk ilişkilerinin kentleşmiş alanlarda azaldığı savı araştırmamızca da doğrulanmaktadır. Ankara'da yaşayanların çoğu kendi arkadaş gruplarıyla görüşmeyi tercih etmektedirler. Bunu sırasıyla iş arkadaşları ve akrabalar izlemektedir. Pek fazla insanla görüşmüyorum diyenlerin oranının %7,7 gibi bir orana sahip olması yabancılaşmanın göstergesi olarak görülebilir.

Bir kentte dikkati çeken tüm işlevler kent merkezinde yer almaktadır. Bir kent, kentte yaşayanlar ve dışarıdan gelenler için daha çok merkezleriyle var olmaktadır. Ankara'nın bu çerçevede Kızılay gibi önemli bir merkezi vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında merkez rolünü Ulus üstlenirken zamanla, Çankaya ile meclis arasında ki alanın gelişmesi sonucunda bu rolü Kızılay'a devretmiştir. Kızılay günümüzde Ankara'nın vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre Ankara'nın en önemli kentsel özelliği ulaşım çıkmıştır. Metropoliten alanlarda neredeyse bir kabus olan trafik, Ankara'da insanları nispeten daha az rahatsız etmektedir. Yönetim birimlerinin, kuruluşların, üniversitelerin merkezden uzaklaştırılmaya başlanması bu sorunun çözümünde etkili olmuştur.

Araştırmamıza katılan deneklerin tamamına yakını "yönetim merkezi olmasını" Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir. Ankara başkent olması nedeniyle bürokrasinin burada toplanması sonucunu fazlasıyla yaşamaktadır. Ankara adı ile başkent olması özdeşleşmiştir. Bunun yanı sıra yakın tarihte yapılan mimari eserler de kente anlamlar yüklemeye başlamıştır. Ankara Antkabr, Atakule gibi güçlü referans noktalarına sahiptir. Bunlar mekanın algılanmasını kolaylaştırmakta ve insanların çevreleriyle etkileşimini sağlamaktadır.

Ankara'nın kurulan ve yaratılan bir kent olma niteliği günümüzde de en önemli etkidir. Araştırma sonuçlarına göre tarihi, ülke ve dünya içindeki yeri, kentte yaşayanların kendilerini Ankaralı hissetmesi ve yapıları kent kimliğinin oluşumuna etki etmesine rağmen başkentlilik işlevi tüm bu faktörleri geride bırakmıştır. Kent kimliğinin oluşmasında tüm bu faktörlerin aynı oranda etkili olması gerekmektedir.

Tarihsel bir olgu olan kent kimliği uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan kentlerde daha kolay ortaya çıkmakta ve korunabilmektedir. Bir kentin geçmiş

tarihi, o kentin fiziksel görüntüsü yanında beğinde de derin izler bırakır. Dolayısıyla yeni kent dokusu tarihi doku üzerinde gelişir. Tarih boyunca önemli yol kavşağında bulunan Ankara zengin bir tarihe sahiptir. Özellikle Kale en çok bilinen tarihi yerdir. Geçmişte maruz kaldığı istilalar sonucu yıkıma uğraması eskilerden fazla birşey kalmamasına neden olmuştur. tarih Ankara'nın kent kimliğinin oluşmasında yeterince etkili olamamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre Ankara'nın sahip olduğu doğal çevre konusunda iklim ön plana çıkmıştır. Ankara'nın soğuk havası burada yaşayanlar üzerinde etkili olmaktadır. Ancak iklimin Ankara ile özdeşleşecek kadar etkili olduğunu söylemek zordur. Ankara keçisi, Ankara tavşanı, Ankara kedisi, Beynam ormanı ve son dönemlerdeki kent içi ağaçlandırma kent kimliği üzerinde artı etkide bulunmaktadır.

Ekonomik faaliyetler, ekonomik faaliyetlerin cinsi, gelirin düzeyi, gelirin paylaşımı, ekonominin bölgesel etkisi o kentin niteliklerinden biridir. Araştırma sonuçlarına göre Kamu sektörünün gelecekte de önemini koruyacağı düşünülürken, son yıllarda etkili olmaya başlayan Ostim, Siteler ile sanayi sektörünün gelişeceği düşünülmüştür.

Binalar, sokaklar, anıtlar, meydanlar, resmi binalar, parklar, bahçeler, kent mobilyaları (banklar, çöp kovaları işaret levhaları vb.) kentin estetik değerlerini oluşturur. Bu nitelikler kentleri diğer kentlerden ayıracak olan kimliklerini oluşturmaktadır. Bu çerçevede anket sonuçlarına baktığımızda kent mobilyalarının yetersiz olduğu ve daha iyi olabileceği sonucu çıkmıştır. Ankara'da yapılan planlar sonucunda Anadolu kentlerine göre düzenli bir kent görünümü ortaya çıkmışsa da yeterli olduğu söylenemez.

Kimliği oluşturan unsurlardan biri olan mimari anlatım içerisinde anıtların önemli bir yeri vardır. Ankara'nın anıt açısından zengin olduğunu söyleyebiliriz. Ulus Cumhuriyet Anıtı %64,3 ile en ünlü anıt olarak seçilmiştir. Hitit Heykeli ise %19,3'lük oran ile ikinci sırada yer almıştır.

Kentin kimliğini tanımlayan bir özellik olarak nitelendirebileceğimiz parklar konusunda araştırmamıza katılan denekler, Gençlik Parkı'nı Ankara'nın en ünlü parkı olarak seçmişlerdir. Gerek Ulus Cumhuriyet Anıtı, gerekse Gençlik Parkı diğer anıt ve parklara göre daha uzun geçmişleri en fazla orana sahip olmalarında etkili olmuştur.

Sonuç olarak Ankara, kendine özgü nitelikleri, kişiliği, dinamikleri ve özel yapısıyla diğerlerinden farklı olmaya çalışmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Ankara, herhangi bir kent olmaktan öte bir rol üstlenmiş Başkent olmasının yüklediği özgün konum doğrultusunda, tarihsel ve kentsel gelişme sürecinde örnek bir kent olmaya çalışmaktadır. Başkent olması, tarihi, referans noktaları, kent mobilyaları, anıtları, parkları vb. ile Ankara, bir kimliğe sahip olma yönünde önemli aşamalar kaydetmiştir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Erhan, ŞENYAPILI, Önder, TANKUT, Gönül.; "Kent Kimliği", Açık Oturum, **Ada Kentliyim**, 1996
- AKCAN, Esra; "Mimarlığımızda Kimlik Sorunu", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, 1996
- AKÇURA, Tuğrul; **Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik bir Araştırma**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1971
- AKTÜRE, Sevgi; "16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler", **Tarih İçinde Ankara**, Seminer Bildirileri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1984
- Altındağ 94.**; Altındağ Belediyesi Yayını, Ankara, 1994
- ALTUĞ, Fevzi; **Çevre Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Vakfı Yayını, Bursa, 1990
- Ana Britanica**; Ankara Maddesi, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987
- Ankara 1985'den 2015'e**, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Çalışma Grubu; Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1987
- Ankara Rehberi**, Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü (MEB) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000
- ASLANOĞLU, Rana; **Kent Kimlik ve Küreselleşme**, ASA Yayınevi, Bursa, 1998
- AYATA, Sencer ve Ayata, Ayşe Güneş; **Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1996
- AYKUT, Olcay; " Kimlik ve Kültür Bağlamında İttifak Arayışı", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996
- AYTEN, Asım Mustafa; "Kent Kimliği ve Belirleyicilerinin Ankara Kentindeki Durumunun Tarihsel Gelişmişlik Süreci İçinde Değerlendirilmesi", **Ankara Sempozyumu 13-15 Ekim 1997 Bildiriler Kitabı**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1997

- BALAMIR, Aydan; "Mimarın Kimlik, Meşruiyet, Etik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996
- BOOKCHIN, Murray (Çev. Abdullah Yılmaz); **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996
- BUMİN, Kürşat; **Demokrasi Arayışında Kent**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998
- CAN, Nevzat; **"Kent Kimliği"**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999
- CASTELLS, Manuel (Çev. Asuman Erendil); **Kent, Sınıf, İktidar**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997
- ÇEZİK, Asuman; **Kentleşme-Yerleşme Sektör Raporu**, DPT Yayını, Ankara, 1982
- ÇİZGEN, Nevval; **Kent ve Kültür**, Say Yayınları, İstanbul, 1994
- Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan**, E Yayınları, İstanbul, 1990
- DOĞAN, İsmail; **İletişim ve Yabancılaşma**, İmaj Yayınları, Ankara, 1997
- DÖNMEZER, Sulhi; **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1984
- ENER, Semra; **"Günümüz Kentleri İçinde Geleneksel Dokunun Konumu ve Ankara Örneği"**, TODAİE Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1993
- ERDEM, Vahit; **Hızlı Şehirleşme ve Konut Sorunu, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar**, SİSAV Yayını, İstanbul, 1986
- ERDOĞAN, Nihat; **Sosyolojik Açidan Kent İşsizliği ve Anomi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1991
- ERGENÇ, Özer ; "16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapı ve Kentsel Özellikler", **Tarih İçinde Ankara**, Eylül 1981 Seminer Bildirileri, ODTÜ Yayını, Ankara, 1984
- ERGÜN, Doğan; **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000
- ERKAL, Mustafa M.; **Sosyoloji (Toplumbilim)** K.Ü. İ.İ.B.F. Yayınları, Trabzon, 1982

- ERKUT, Gülden; "Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu", **Türkiye'de Kentleşme**, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye'nin Sorunları Dizisi 7, İstanbul, 1996
- EYYİCE, Semavi; **Ankara'nın Eski Bir Resmi**, TTK Atatürk Konferansları, Cilt:3, 1972
- FREEDMAN, J.L., SEARS, D.O. ve CARLSMİTH, J.M., (çev. Ali Dönmez); **Sosyal Psikoloji**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- FROMM Erich, (çev. Ayda Yörükkan); **Hürriyetten Kaçış**, Tur Yayınları, İstanbul, 1982
- GÖRMEZ, Kemal; **"Türkiye'de Şehirleşme Sürecinde Şehire İntibaksızlık ve Sosyo-Kültürel Sonuçları"**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985
- GÖRMEZ, Kemal; **Kent ve Siyaset**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997
- GÜRSEL, Yücel; "Değişme Koşullarında Kimlik, Meşruiyet, Etik", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996
- GÜRSES, Hakan; "Kimlik Kavramı Üzerine Düşünceler", **Birikim Dergisi**, Mayıs 1999
- GÜVENÇ, Bozkurt; **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993
- HORTAÇSU, Nuran; **Grup içi ve Gruplar Arası Süreçler**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- İNAM, Ahmet; "Kimlik Sorununa Bir Bakış", **Türkiye Mimarlığın Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, 1996
- İSBİR, Eyüp G.; **Kentleşme ve Metropoliten Alan Yönetimi**, A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara, 1982
- KARABAY, Hatice, OCAKÇI, Mehmet ve SUHER, Hande; "İstanbul Metropoliten Kent Planlama Sürecinde Kent Kimliği ve Kent İmgesi", **İstanbul 2020 Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler Sempozyumu**, İstanbul:İTÜ., 1996
- KARABAY, Haydar; **Kent Olgusu**, Kent Basımevi, İstanbul, 1980
- KARTAL, Kemal; **"Kapitalist ve Sosyalist Ülkelerde Yeni Kent Uygulamaları"**, A.İ.D., XII, Aralık, 1979
- KARTAL, Kemal; **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1992

- KELEŞ, Ruşen; **Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayını, Ankara, 1971
- KELEŞ, Ruşen; **Kentbilim Terimler Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1980
- KELEŞ, Ruşen; **Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, İstanbul, 1978
- KEPES, Gyorgy; "Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar", **Kent ve Kültürü**, Cogito, 1996
- KIRAY, Mübeccel B.; **Toplumbilim Yazıları**, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, Ankara, 1982
- KIRAY, Mübeccel; **Kentsel Bütünleşme**, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayını, Ankara, 1982
- KIZILTAN, Savaş; **Çağımızda İnsanın Yabancılaşma Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982
- KORTAN, Enis; "Mimarlıkta Kimlik Sorunu", **Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1996
- Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**; Der:Anthony D. King, (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998
- LYNCH, Kevin; (çev. İlknur Özdemir), "Çevrenin İmgesi", **Kent ve Kültürü**, Cogito, 1996
- MACLVER, R.M. ve PAGE, Charles H., (çev. Amiran Kurtkan); **Cemiyet**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969
- MANDEL, Ernest-NOVACK, Seorge, (çev: Olcay Göçmen); **Marksist Yabancılaşma Kuramı**, Yücel Yayınları, 1975
- MASHALL, Gordon; (çev.Osman Akınhay-Derya Kömürcü), **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999
- MORLEY, David ve ROBİNS, Kevin; **Kimlik Mekanları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997
- ORTAYLI, İlber; **Türkiye İdare Tarihi**, TODAİE Yayını, Ankara, 1979

ÖZER, M. Nazım; **“Kent Kimliğinin Oluşum ve Değişim Sürecinde Konut Alanlarında Planlama ve Tasarımın Etkileri, Antalya Örneği”**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998

SARAN, Mehmet Ulvi; **“Yeni Kent Düzeninin Toplumsal Temelleri”**, Ç.Y.Y.D., C.4, Sayı 3, Mayıs, 1995

SARIBAY, Ali Yaşar; **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, ASA Kitabevi, Bursa, 1998

SAYIN, Nevzat; **“Bir Düşüncenin İnşası”, Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II, Kimlik, Meşruiyet, Etik**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1996

SENCER, Yakut; **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1979

SEZAL, İhsan; **Şehirleşme**, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1982

TEKELİ, İlhan; **“Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, Kent Planlaması Konuşmaları**, TMMOB mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 1991

TEKELİ, İlhan; **Türkiye’de Kentleşme Yazıları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1982

TOLAN, Barlas; **Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1980

TUNA, Yusuf ve CERİTLİ, İsmail; **“Kentsel Kalkınma Sürecinde Kent Ekonomisinin İşlevleri ve Sorunları”**, ÇYYD, C.6, S.4, Ekim 1997

Türkiye Günlüğü Dergisi; “Murat Karayalçın’la Mülakat”, Haziran 1998, Sayı:3

Türkiye’de Kentleşme; Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1971

ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Sosyoloji Sözlüğü**, Talim Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul, 1969

WEBER; Max (Çev. Musa Ceylan); **Şehir**, Bakış Yayınları, İstanbul, 2000

YÖRÜKAN, Ayda; **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, Ankara, 1968

Yurt Ansiklopedisi; Anadolu Yayıncılık, Cilt:1, İstanbul, 1982

2000 Genel Nüfus Sayımı; DİE Yayını, Ankara, 2000

50 Yılda İmar ve Yerleşme, İmar ve İskan Bakanlığı Yayını, Ankara, 1973

ÖZET

Kent kimliği, kısaca bir kenti diğer kentlerden ayıran kendine özgü nitelikler, dinamikler ve özel yapı olarak tanımlanabilir. Kentsel kimlik bir kentin, doğal ve yapay elemanları, sosyo-kültürel ve işlevsel-sektörel özellikleriyle tanımlanır. Doğal faktörler (iklim, topografya, jeolojik yapı) ile yapay faktörler (kent mobilyaları, mimarlık, meydan vb.) kent kimliğini oluşturan fiziksel faktörlerdir. Fiziksel faktörlerin dışında toplumun mekana yüklediği anlamlar, istekler ve davranışlar şeklinde ortaya çıkan özellikler sosyal ve kültürel faktörleri oluşturmaktadır. Ayrıca zaman içerisinde siyasi, ekonomik ideolojik, dinsel özellikler de sosyal kimliği oluşturmakta ve kent kimliğinin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Kentin yüklendiği işlevsel-sektörel faktörler de (turizm, sanayi, ticaret vb.) kent kimliğinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Mekansal ve sosyo-kültürel özelliklerin zamanla karşılıklı olarak etkileşimi sonucunda kent kimliği oluşmaktadır. Kentlerin sahip olduğu bu kimliğe ancak kentte görünen özelliklerin ötesinde anlamlar yükleyerek ulaşılabilir. Günümüzde kent kimliği, yeni toplum ve insan ilişkileri, teknoloji, iletişim araçları, bilimsel gelişmeler doğrultusunda sürekli üretilmekte ve değişmektedir. Kentler kendi farklılıklarını vurgulamak için sermayeyi kendilerine çekerek bir kimlik oluşturup diğer kentlerden farklı olduklarını vurgulama çabası içindedirler.

Ankara binlerce yıllık geçmişi olan bir kenttir. Ankara ile birlikte düşünülen en önemli sembolik öğeler tarihi geçmişi temsil eden Kale ve Cumhuriyet Türkiye'sini sembolize eden Çankaya'dır. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara, herhangi bir kent değildir. Başkent olmasının yüklediği özgün konuma tarihsel-kentsel gelişme sürecinde "öncü-örnek" rolü de ekleyen bir "simge-temsili" merkezidir. Ankara'nın kent kimliğinin temelini tarih ve kültür oluşturmaktadır. Ankara'nın başkent olması nedeniyle bütün kamu kurum ve kuruluşları burada yer almış ve sonuçta

Ankara bir memur kenti haline gelmiştir. Bu bağlamda Başkent olması Ankara'nın kentsel kimliğinin oluşmasında en önemli etkidir.

SUMMARY

Urban identity could be briefly identified as peculiar characteristics, dynamics and architecture which separate a city from others. The urban identity is defined by natural and artificial elements, social – cultural and functional – partial characteristics of a city. Natural factors (climate, topography, geological structure) and artificial factors (architecture, city furniture, open spaces etc.) are the physical factors of urban identity. Meanings which society loads to a place out of physical factors and Properties which appear as wishes and behaviors are social and cultural factors. In addition political, economic, ideal and religion features are social factors which play a role in making of social identity and assist in making of urban identity. Functional and sectional factors of a city (tourism, industry, commerce etc.) are playing an important role in determining of the city identity.

The urban identity is formed as a result of reactions between places and socio-cultural properties in time. To understand an urban identity one should attribute meanings beyond appearing face of the city properties. Nowadays urban identity changes with new society and human relations, technology, communication tools and scientific developments. Cities are trying to show their difference from other cities by attracting capital and forming a new identity to emphasize that they are different.

Ankara is a city which has thousand years of history. The Ankara Castle which represents the past and Çankaya which represents the Republic of Turkey are the most symbolic monuments of Ankara. Ankara “the capital city of Turkish Republic” is not an ordinary city. It's an icon, adding a pioneer role in historic – urban development process in addition to the unique place for being the capital city. The urban identity basis of Ankara is consists of history and culture. For being the capital city, all of the government buildings are placed here and as a result Ankara became a civil servant city. Consequently

being the capital city is the most important factor for the constitution of Ankara's urban identity.

Ek: Anket Formu

TEZİNADI: ANKARA'NIN FARKLI MEKANLARINDA KENT KİMLİĞİ

* İli: ANKARA

** İlçesi:

*** Denek No:

1) Cinsiyetiniz

1) Kadın ()

2) Erkek ()

2) Yaşınız

1) 18-25

2) 26-35

3) 36-50

4) 51-+

3) Eğitim durumunuz

1) Okur-yazar değil

2) Sadece okur-yazar

3) İlkokul mezunu

4) Ortaokul mezunu

5) Lise ve dengi okul mezunu

6) Yüksek okul mezunu

4) Hanenizin aylık geliri ne kadardır?

1) 350 milyon ve altı

5) 1.001-1.500 milyon

2) 351-500 milyon

6) 1.501-2.000 milyon

3) 501-700 milyon

7) 2 milyar ve üstü

4) 701-1.000 milyon

5) Medeni durumunuz.

1) Evli

2) Bekâr

3) Eşi ölmüş

4) Boşanmış

6) Mesleğiniz

1) İşçi

2) Memur

3) Esnaf

4) Ev kadını

5) Emekli

6) Öğrenci

7) İşsiz-geçici işçi 8) Serbest (avukat, doktor vb.)

9) Diğer

7) Aslen nerelisiniz. (Ankara, Çorum vs.)

8) Kaç yıldır bu semtte oturuyorsunuz.

1) 1-5

2) 6-14

3) 15-20

4) 21-+

9) Oturduğunuz ev kime ait?

- 1) Kendi evim 2) Kira
3) Akrabalarımın evi 4) Diğer

10) Neden bu kente geldiniz.

- 1) Burası doğup büyüdüğüm yer.
2) Tayin nedeniyle
3) Eğitim nedeniyle
4) Sağlık nedeniyle
5) İş bulabilmek için
6) Buradaki hayat şartları daha iyi olduğu için
7) Akraba ve hemşehrilerime daha yakın olmak için
8) Evlilik nedeniyle
9) Diğer

11) Bu semte yerleşme nedeniniz nedir?

- 1) Akrabalarım burada oturuyor
2) Hemşehrilerim burada oturuyor
3) Burası kentin en güzel semti
4) Gelir durumuma burası uygun
5) İş yerime yakın
6) Diğer

12) Ankara'dan başka bir yere yerleşmeyi düşünür müsünüz.

- 1) Hayır düşünmüyorum
2) Doğal güzelliği olan temiz, sakin ve küçük bir yerleşim yeri
3) Köyüme/kasabama vs. dönmek istiyorum
4) Daha çok gelir elde edeceğim yere
5) Diğer

13) Sizce şu anda yaşadığınız semtin en önemli sorunu nedir? (Tek şık işaretlenecek)

- 1) Yeşil alan yetersizliği
2) Altyapı (yol, su, elektrik, kanalizasyon vb.)
3) Çevre sorunları, belediye hizmetleri
4) Eğitim
5) Sağlık
6) Plansız yapılaşma

- 7) Ulaşım
- 8) Düzensizlik
- 9) Diğer

14) Genel olarak Ankara'nın en önemli kentsel sorunu nedir? (Tekşık işaretlenecek)

- 1) Fikrim yok
- 2) Alt yapı
- 3) Sosyal ve kültürel hizmetler
- 4) Göç, gecekondı, plansız yapılaşma
- 5) Yeşil alan yetersizliği
- 6) Çevre sorunları
- 7) Güvenlik sorunları
- 8) Diğer

15) Size göre bu sorunları kim çözmelidir?

- 1) Devlet yada hükümet
- 2) Belediye
- 3) Vatandaşlar kendisi
- 4) Hepsi birlikte
- 5) Diğer.....

16) Sizce Ankara'ya göç devam etmeli mi?

- 1) Evet
- 2) Hayır
- 3) Farketmez

17) Ankara'da yaşamak için vergi konulsa tepkiniz ne olur?

- 1) Öderim ve burada yaşamaya devam ederim
- 2) Başka bir kente giderim
- 3) Memleketime dönerim

18) Kentli insanın en önemli özelliği nedir?

- 1) Modern olmak
- 2) Zengin olmak
- 3) Eğitimli-kültürlü olmak
- 4) Önemli mevkilere gelmek
- 5) Kentte yaşıyor olmak
- 6) Diğer

19) Size göre Ankara'lı kimdir?

- 1) Fikrim yok
- 2) Ankara'da yaşayan herkes
- 3) Ankara'da doğup büyüyenler
- 4) Ankara'da işi olan ve karnı doyan herkes
- 5) Diğer

20) Kendinizi Ankaralı olarak görüyor musunuz?

1) Evet ()

2) Hayır ()

21) Evetse, hayırsa neden?

22) Ankara'da kendinizi nasıl hissediyorsunuz. (Tek şık işaretlenecek)

1) Stresli

2) Mutlu

3) Yorgun

4) Özgür

5) Rahat

6) Mutsuz

5) Şanslı

8) Yalnız

9) Huzurlu, güvenli

23) Ankara'dan ayrıldığınızda Ankara'yı özleyor musunuz.

1) Evet

2) Hayır

24) Yeterli geliriniz olsa nerede yaşamak istersiniz.

1) Ankara'da

3) İstanbul'da

2) Sahil beldelerinde

4) Yurt dışında

5) Memleketimde

25) Çocuklarınızın kendisini Ankaralı olarak mı tanımlamasını istersiniz yoksa memleketinizle mi tanımlamasını istersiniz.

1) Ankaralı

2) Memleketimle

3) Farketmez

26) Ankara'da en çok kiminle görüşüyorsunuz.

1) Köylülerimle

2) Hemşehrilerimle

3) Akrabalarımle

4) İş arkadaşlarımla

5) Kendi dünya görüşümde olanlarla

6) Mahallemdeliklerle

7) Kendi arkadaş grubumla

8) Pek fazla insanla görüşmüyorum

27) Bir arkadaşınızla kentin merkezi yerinde buluşmak isterseniz nereyi seçersiniz.

1) Kızılay YKM veya Gima önü

2) Ulus Heykel veya Gima önü

3) Gençlik Parkı

4) Atakule

5) Tunalı Hilmi Cad. veya Kuğulupark

6) Ümitköy

28) Ankara'nın hangi kentsel özelliği daha etkindir?

1) Ulaşım

2) Altyapı

- 3) Mimari
- 4) Kültürel birikim
- 5) Sanatsal etkinlikler
- 29) Sizce Ankara'nın bulunduğu konuma etki eden en önemli faktör nedir?
 - 1) Yönetim merkezi olması
 - 2) Coğrafi konum
 - 3) Sanayi kenti olması
 - 4) Eğitim merkezi olması
 - 5) Sağlık merkezi olması
- 30) Ankara'nın kent kimliğini oluşturan en önemli faktör hangisidir?
 - 1) Tarihi
 - 2) Kuruluş felsefesi (Başkent olarak seçilmesi)
 - 3) Ülke ve dünya içindeki yeri
 - 4) Yapılanması
 - 5) Burada yaşayanların kendini Ankaralı hissetmesi
- 31) Ankara'nın tarihi mekanlarını biliyor musunuz? (birden çok şık işaretlenebilir)
 - 1) Hayır bilmiyorum
 - 2) Kale
 - 3) Roma Hamamı
 - 4) Augustus Tapınağı
 - 5) Akköprü
 - 7) Julianus sütunu
 - 8) Diğer
- 32) Ankara'da oturan bir yurttaş olarak, şimdiye kadar kentle ilgili herhangi bir etkinliğe katıldınız mı? (Fikir ve eylem düzeyinde)
 - 1) Evet ()
 - 2) Hayır ()
- 33) Ankara'nın hangi doğal özelliği daha belirgindir?
 - 1) İklimi (soğuk kışı, uzun süren baharları vb.)
 - 2) Bitki ve hayvan örtüsü (Ankara keçisi, bozkırı yada oluşturulmaya çalışan orman alanları; Beynam, ODTÜ, Atatürk Orman Çiftliği vb.)
 - 3) Ankara Çayı, İmrahor Deresi, Eymir ve Mogan Gölleri
 - 4) Hiçbiri
- 34) Sizce gelecekte Ankara'nın ekonomisi neye dayanacaktır?
 - 1) Tarım sektörü
 - 2) Sanayi sektörü
 - 3) Turizm sektörü
 - 4) Hizmet sektörü (Kamu Sektörü)
 - 5) Diğer
- 35) Evinizin çevresi hakkında ne düşünüyorsunuz
 - 1) İyi
 - 2) Kötü
 - 3) Daha iyi olabilir
 - 4) Yorum yok

- 36) Kent düzeni ve güzelleştirmesiyle ilgili lambalar, banklar, çöp kovaları, işaret levhaları vb. yeterli mi?
- 1) Evet 2) Hayır 3) Daha iyi olabilir 4) Fikrim yok
- 37) Ankara'nın en ünlü anıtı sizce hangisidir?
- 1) Güvenlik Anıtı 2) Julianus Sütunu 3) Hitit Heykeli
- 4) Ulus Cumhuriyet Anıtı 5) Zafer Anıtı
- 6) Diğer.....
- 38) Ankara'nın en ünlü parkı sizce hangisidir?
- 1) Altın Park 2) Gençlik Parkı 3) Atatürk Orman Çiftliği
- 4) Güven Park 5) Botanik Park 6) Kuğulu Pakı
- 39) Ankara neyi ile ünlüdür? (Birden fazla işaretlenebilir)
- 1) Başkent olmasıyla
- 2) Ankara Keçisiyle
- 3) Anıtkabir, Atakule vb. referans noktalarıyla
- 4) Diğer
- 40) Ankara'da yerel yayınlardan hangisini dinliyorsunuz/izliyorsunuz.
- 1) İzlemiyorum/dinlemiyorum
- 2) Kanal A
- 3) .Işık TV
- 4) Radyo On
- 5) OSTİM Radyo
- 6) Diğer.....